

Istituto per il Lessico Intellettuale Europeo e Storia delle Idee
Consiglio Nazionale delle Ricerche
<http://www.iliesi.cnr.it>
<http://www.iliesi.cnr.it/covid19.php>

ILIESI
CNR

Illness in ConText

parole di filosofia e orientamento nella pandemia

testi e articoli

Girolamo Fracastoro, *De contagione et contagiosis morbis et curatione*, in Id., *De sympathia et antipathia rerum...*, Lugduni, apud Ioan. Tornaesium et Guil. Gazeium, 1554, pp. 139-351

Parole chiave: **epidemia/peste**

HIERONYMI
FRACASTORII
VERON. LIBER

V N V S,

De Sympathia & Antipathia rerū.
ITEM,
De Contagione, & Contagiosis Morbi,
& eorum curatione, Lib. IIII.

Matt: cap: i

LVGDVN^I,
Apud Iоan. Tornaeium, &
Guil. Gazeium.

1554.

3

EORVM INDEX, QVAE
in hoc libro de Sympathia, &
Antipathia rerum, con-
tinentur.

*

- D**E sympathia & antipathia rerum.
C A P . I . pag. 19
De primo rerum omniū consensu. I I . 21
De sympathijs elementorum ad loca pro-
pria. I I I . 24
De consensu partiū in suo toto. I I I I . 27
De attractione similiū. V . 31
De consensu & diffensu elementorum cir-
ca qualitates contrarias. V I . 43
De sympathijs & antipathijs mistorum &
attractione similiū. V I I . 46
De echeneide quo modo firmare nauigia poscit. V I I I . 52
De Antipathia contrariorum & quomo-
do se mutuò pellant. I X . 54
Cur & calx & pannus & alia sicca aquam
promptissimè admittant. X . 57
De analogia rerum in agendo. X I . 64
De animæ sympathijs & antipathijs.
X I I . 74
De sympathijs animæ cognitricis. X I I I . 77
De sensuum sympathia & antipathia.
X I I I I . 81
a 2 De

- De primis effectibus, qui fiunt ex consentia & dissensu sensuum. XV. 90
 De consensibus & dissensibus phantasie. XVI. 97
 De gaudio & appetitu. XVII. 103
 De tristitia & odio. XVIII. 107
 De timore. XIX. 111
 De admiratione & ecstasi & risu. XX. 117
 De ira. XXI. 124
 De verecundia. XXII. 127
 De alijs quibusdam consensibus phantasie. XXIII. 128
 De quibusdam dubijs à Rhamnusio scriptis. VLT. 132

Index libri primi, de Contagione.

- Quid sit contagio. I. 139
 De contagionum differentia. II. 142
 De contagione quæ solo contactu afficit. III. 143
 De cōtagione quæ fomite afficit. IIII. 145
 De cōtagione quæ ad distans sit. V. 149
 Quod causa contagionis, quæ ad distans sit, non sit reducenda ad occultas proprietates. VI. 151
 Quomodo seminaria contagionis ad distans ferantur & in orbem. VII. 155
 De analogia contagionum. VIII. 163
 Vtrum omnis contagio putrefactio quædam

- dam sit. IX. 164
 Cur morborum alij contagiosi sint, alij non, & cur contagiosi leues. X. 167
 In quo contagio conueniat cum venenis & in quo differat. XI. 169
 De alijs quibusdam differentijs contagiorum. XII. 171
 De signis contagionum. XIII. 179

Index libri secundi, de Contagiosis morbis.

- De febribus contagiosis. I. 185
 De febribus quæ variolæ & morbilli dicuntur. II. 186
 De febribus pestilentibus. III. 189
 De differentijs pestilentum febrium, & causis. IIII. 193
 De febre pestilenti in Britannia. V. 204
 De febre quam lenticulas vel puncticula vocant. VI. 205
 De causis. VII. 208
 De verè pestiferis febribus. VIII. 213
 De phthisi contagiosa. IX. 218
 De rabie. X. 221
 De syphilide seu Gallico morbo. XI. 228
 De causis. XII. 233
 De Elephantia. XIII. 245
 De lepra propriè dicta. XIV. 254
 De distinctione infectionum cutanearum. XV. 255

6 IN D E X.

Index libri tertij, de Curatione Contagiosorum morborum.

- Quodd peculiaris curatio debeatur morbis contagiosis. I. 265
- De intentione quæ habetur ad principia contagionis. II. 268
- De intentione quæ habetur ad materiam quæ iam infici coepit, & ad eam quæ iam corrupta est. III. 274
- De Curatione febriū variolarū. I I I. 280
- De curatione febrium pestilentum communī. V. 282
- De curatione febrium quæ lenticulae seu puncticula dicuntur. VI. 291
- De curatione verè pestilentum febrium. VII. 304
- De curatione phthisis quatenus contagiosa est. VIII. 313
- De curatione rabidorum. IX. 318
- De curatione Syphilidis seu Gallici morbi. X. 323
- De Curatione Elephantiæ. XI. 347

ALEXANDRO FAR-

nicio Cardinali Amplissimo Hieronymus Fracastorius

Veronensis,

S.

o m o homini natus quam sit, sacerrime Princeps, illud sepe dubitatum fuisse video, vtro beneficio prodesse magis, queamus, cōne quod per otium comparatur contemplando & scribendo, an eo quod per negotia agendo, atque egregia multa nauando. nam plurimi quidem non soldim propinquis & amicis, sed etiam Rebus publ. & multis sepe nationibus magnō, perē agendo profuere, plurimi verò scribendo. Inter quos illud interēsse videtur mihi, quod qui per negotia profunt, præsentem magis, & magis perspicuum utilitatem præstant opes, patrocinia, honores, libertates, & alia eius generis multa, qui verò per otium, si non adeo præsentē utilitatem, at certè communem magis, & magis perpetuam ac iniurias temporis & fortunæ superaturam afferunt, quo pacto disciplinæ, leges, historiæ, artes inuentæ, auctæ, ac per manus traditæ in ætates omnes,

a 4

in nat

ditiduntur enim ipsa ad minimas, & non ultra diuisibiles partes, quæ intermixtæ partibus corpulenti huncidi, prohibent extensionem amplam fieri. extensio enim rarefactio quedam est. rarefieri autem non admodum possunt minima vniuersali, tunc quod minima sunt, tunc quod tenacis miscionis, quare quum vndiq; interposita intermixtaq; sint obvisteti, faciunt ut nec ipsum obvistes recipere extensionem possitis, nisi paruam, & per paruas ampullas factam, quare exundatia compescitur, & feroer fit per ampullas crebras & paruas. vniuersala autem sunt præcipue oleum & butyrum, & bene diuisibilia in minimas particulas: at butyrum cum saccaro probè conuenit propter dulcedinis, & pinguitudinis sympathiam, quare & si modicum sit, sufficit tamen ad compescendam exundantiam saccari, quoniam bene miscibile est, & modicum omne in multa partibile. Creta vero imponitur supra campana ostium, non quod ipsa attrahat feculenta, sicuti magnes ferrum. Sed quod prohibendo exhalationem inclusi ignis & vaporum sit, ut penitissime vapores permeant per saccarum, qui mox ascendentem secum ferunt agglutinatas omnes sordices, & sursum impellunt, quæ hærentes cretae

cretæ propter tenacitatem sic reddunt purum & sincerum saccarum. Si igitur per haec & doctissimo Rhamnusio, & alijs factum est satis, tibi praesertim Cardinalis amplissime, mihi quidem & gaudeo & gratulor: finautem & alia desiderantur, excusat me horum consensuum & disensuum natura, que adeo in abdito est. Si qui verò laborem nostrum commendabunt, adiunquam & viam per nos apertam his rebus fatebuntur, id omne debebunt tibi.

DE CONTAGIONE, LIBER PRIMVS.

*

Quid sit contagio.

CAP.

Vnde autem de contagione prosequamur, cuius gratia tot de sympathia & antipathia rerum quæ sita sunt, ab ijs incipientes, quæ vniuersalia magis videntur, & aliorum principia. quod igitur contagio sit quedam ab uno in aliud transiens infectio, vel ipsum nomen ostendit, in duobus enim semper contagio

contagio versatur, siue illa duo diuersa sint, siue duæ cōtinuae vnius partes. verū quæ inter diuersa sit, simpliciter & propriè contagio dicitur, quæ verò inter duas vnius partes, nō propriè, sed quodammodo. videtur autem & consimilis esse vtroque infectio, & cui contagio sit, & à quo. tum enim contagionem factam dicimus, quum simile quoddam vitium vtrunq; testigat. quā ob rem qui hausto veneno per-eunt, infectos quidem fortasse dicimus, contagionem autem accepisse, minimè. & in aëre quæ simpliciter putrescent lac, & carnes, & reliqua, corrupta quidem vocamus, non autem contagionem passa, nisi & aër ipse corruptus consimiliter fuerit, de hoc autem diligentius in sequentibus inquiremus. videtur autem actio omnis & passio aut circa rerum substantiam fieri, aut circa accidentia. contagionem autem accepisse quempiam nō appellamus, quod calefactus ab alio fuerit, aut factus virtuosus, nisi per transumptionem. quapropter videtur contagio, consimilis quedam infectio secundum substantiam. vtrum igitur quum domus incendio vicinæ ardet, contagionem vocemus? at certè neque hæc contagio est dicenda, nec in vniuersum quum totum ipsum corruptitur, primo secund

secundum quod totum est, sed tum magis, quum in particulis minimis & insensibilibus quedam infectio sit, & ab illis incipit, quod & nomen infectionis ostendit. infectum enim vocamus non corruptum qua totum est, sed quodammodo, & circa insensibilia. totum autem voco, ipsum cōpositum: particulas verò minimas & insensibiles voco eas ex quibus compositio fit & mistio: exustio igitur circa totum ipsum fieri videtur, contagio autem circa particulas componentes, quanquam & ab ijs mox corrumptatur & totum ipsum. propter quod & mistorum paſſio quedam videtur contagio. quoniam autem dupliciter corrumpuntur & intereunt mista, uno modo per aduentum contrarij, sub quo consistere non potest eorum forma. alio modo per dissolutionē mistionis, vt in putrefactis contingit: dubitationem fortasse habet vtro modo contagio fiat, infectione in particulis minimis illata, ad hæc autem & qualis nam sit hæc infectio, vtrum corruptio earum particula- rum, an alteratio sola, & quid demum patientur. quare & illud potest dubitari, vtrum contagio omnis sit putrefactio quedam, quæ omnia manifestiora quidem fient, si contagionum differentias primas & ea-

rum

rum causas in primis perquisuimus. nūc si licet aliquo modo contagionis rationem subfigurare, dicemus contagioneū esse consimilem quādam misti secundūm substātiam corruptionem de uno in aliud transiūtem, infēctione in particulis insensibilibus primō facta.

De prima contagionum differentia.

C A P . I I .

TRIPLEX autē videtur esse prima cōtagionum omnium differentia. alia enim contactū solo afficiunt, alia prēter hoc & fomitem quoq; relinquent, & per ēpsūm contagioſa sunt, vt scabies, phthisis, areae elephantiasis, & id genus: fomitem appello, vēstes, ligna & eiusmodi, quæ incorrupta quidem ipsa existentia, conseruare nihilominus apta sunt contagionis seminaria prima, & per ipsa afficere. nonnulla porrō sunt, quæ non contactū solo, non solo fomite, sed & ad distans etiam transferunt contagionem, vt pestilentes febres & phthisis, & lipitudines quādam, & exanthemata illa, quæ variolæ vocantur, & similia. videatur autem ordine quādam se habere hæc, nam quæ ad distas faciunt contagionem, ea & fomite & contactū afficere consuevere, quæ verō fomite

mite contagioſa sunt, eadem & contactū contagioſa sunt, ad distans autem nō omnia, at cōtactū omnia, quapropter & simplicissima est, & natura prior ea contagio quæ solo contactū afficit, quare & de ea primō agemus, inquirētes quomodo fiat, & per quod principium, mox & de alijs, vt videamus an omnium sit communis quoddam principium, an diuersum in singulis, & quid proprium habeat unaquæcū;

De contagione, quæ solo contactū afficit.

C A P . I I I .

VIDETUR autem quæ inter fructus contagio versatur, maxime eiusmodi esē, quæ solo contactū afficiat. vt vix ad vīam & pomī ad pōnum. quare quārendū est, quodnam eius infectionis principium sit. quoddē enim tangētia sēcē isthac afficiantur, marcescente aliquo illorum primo, manifestum est, quo autem principio, non manifestum. quoniam autem primū, vnde omnis infectio in alia trāsit, putrefactum fuit: censendum est, & secundū quoq; consimiliter putrefactionem concepisse, siquidem contagio consimilis erat in vitroque infectio, est autem putrefactio quādam mīstionis calido inna-

ctus

tus

to euaporante, atque humido. eius vero euaporationis principium semper est alia na caliditas, siue ea in aere sit, siue in circunfuso humido. igitur quod in vtroque est principium putrefactionis, idem & contagionis principium erit, caliditas scilicet extranea, sed ea in primum aut ex aere accessit, aut ex alio, & contagio nondum dicitur, in secundum autem accessit ex ijs particulis insensibilibus quae euaporant è primo, & iam contagio est: quoniam similis est in vtroque infectio. potest autem euaporans è primo calidum in secundum facere quod aer in primum, & similiter putrefacere, imò magis propter analogiam. Quoniam autem quae euaporant è primo particulæ, aliæ quidem sunt calidæ & siccæ, vel per se vel ex commissione, aliæ sunt calidæ & humidæ similiter vel per se, vel ex commissione. videntur quae calide sunt & siccæ, aptæ quidem exurere magis, putrefacere autem minus. quae vero calidæ & humidæ sunt, è contrario putrefacere aptæ magis, exurere vero minus. humidum enim partes eius, quod tangit, emollit, ac laxat, beneq; separabiles reddit. calidum autem sursum tollit ac separat, vnde dissolutio mictionis fit euaporante calido & humido

mido innato, quæ putrefactio erat. quapropter existimandum est calidas, & humidas particulas aut per se, aut ex commissione humidæ, quae euaporant è primo, esse principium & seminarium eius putrefactionis, que in secundo sit, dico autem humidæ ex commissione, quoniam in euaporationibus quæ cōtingunt in putrescentibus, misceri ut plurimū accidit particulas minimas ac sic principia fieri tum generationum quarundam, tum & corruptionum nouarum. aptissima autem est ad putrefactiones & contagiones inferendas ea commissio, quæ è calidis fit cum humidis, in fructibus igitur, que contagio accidit per hec principia fieri putandum est. at vero & in alijs quoque omnibus, quae putrescentia sese tangunt, si analoga sint, idem euenire: & per idem principium existimare par est. principium autem sunt particulae illæ insensibiles: quae euaporant, calidæ quidem, & acres sed humidæ commissione, quae deinceps seminaria contagionum dicantur.

De contagione, qua semite afficit.

C.A.P. IIII.

k. Vtrum:

VTRUM autem & ea quae per fomitem contagionem afferunt per hunc modum & per idem principium fiant, dubitationem habet, quoniam principium quod est in fomite alterius naturae videtur esse, siquidem vbi in fomitem fecerit a primo infecto illic diutissime perdurare seriatim; in corruptum potest, ut admiratione non paruam praebatur, que & phthisici & pestilentes tetigere, lectuli, velles, ligna, & id genus. sapissime enim vidimus virus illud per duos & tres annos seruatum. at particulæ quæ e putrescentibus evaporant nullæ tam diu perdurare posse videntur, sed profecto propter hanc causam nemo putare debet, non idem esse principium quod in fomite est cum ijs, que solo contractu afficiunt, quando particule quæ evaporant e primo, eadem & in fomite pariter reseruari possunt, atque ita seruatæ id facere, quod & tum fecissent, quum evaporarunt e primo, quod autem tam diu perdurare seruari possint in fomite, si quis persuaderi vult, & minus admirari, debet se in consimilibus exercere. nonne videamus alienum odorem in ligno, & vestibus & alijs per multum temporis seruari, nec nuda quidem illic qualitate & sine subiecto existente, sed corpusculis magis cum ea

ea minimis, atque effugientibus visum? quid de fuligine & fumo dicemus in parietibus obducto? nonne & haec ex minimis particularum admixtione tintura sit, que diutissime durare incorrupta conservat. ac talia certè infinita alia sunt, quorum omnium ratione si quis forte requirat, è duobus dicimus maximè dependere. quorum alterum est subtilitas, alterum est fortitudo & constantia mistionis. propter subtilitatem igitur penetrant, & in foraminibus quorundam conduntur unde neque aeris subiecta sunt, neque multis extrinsecarum alterationum, propter validam auctem mistionem durare possunt aduersus multa, et autem valida & fortis mistio duplex, altera in duritate consistens, ut ferri, lapidum, & ciuiumodi, quorum insensibilitas minima annos permultos vivat, altera in lentoce quodam, & multa elaborata; mistione constituta dura igitur, & si non sunt feminaria contagionum, at lenita elaborata; esse possunt, est autem elaborata mistio, que e valde minimis fit bene inuenit agitatis (ut in ijs que de sympathia diximus), accedit autem talem mistionem fieri in evaporationibus illis, que conclusa sunt, vbi non dispergitur, quod evapora, sed validè agitatum minutissime commixtur.

scetur. quod si lentorem quoque accipiat, & valida mistio sit, & apta seruari infomite, cuius signum est, quod quemque per somite afficiunt, omnia lenta glutinosaque conspiciuntur, & propter hoc sola ea, quae talia sunt, somite habere possunt, quae autem lenta non sunt, sed aut in secco per se consistunt, aut multo aquo abundat, apta citissime alterari, ea quidem putrescentia contagiosa esse possunt, ad id quod tangunt, somitem autem non relinquunt. quod vel non adhaerescant & glutinentur, vel citato alterentur. propter quod marcescentes fructus contactu quidem afficiunt, somite autem non plurimo enim aquo abundant, & quod evaporat lento non est. lenta vero agglutinantur quidem, & residet in ijs, que tangunt, & propter forteam mistione non facile alterantur. quod si analoga sint cum eo, quod tangunt, statim contagione inferunt, si vero non analoga fuerint, & quod tangunt non aptum, quidem est affici ipsum, sed seruare tam seminaria, tam fomes fit, & noctum mox aliquid quod analogum cum primo sit, non aliter inficit, ac & primum fecisset. nihil enim refert, siue aliquid statim tangat, siue mediante alio, non sunt autem apta omaia, ut fomes fiant, sed solum que foraminulenta sunt, & calida,

lida, aut parvula frigida. in ijs enim & conditum possunt seminaria contagionum propter foramina, & non alterari neque ab ipso somite, neque ab extrinsecis, nisi ea plurimum excedant propter quod aduersum ignem non defenduntur. igitur neque ferrum neque lapides, & eiusmodi frigida & non foraminulenta, idonea sunt, ut somites fiant. lana verba & panni, & lignorum multa, idonea magis sunt. quod igitur & que somite afficiunt communem principium habeant, & communem inficiendi modum cum ijs, que contractu solo, ex his manifestum esse potest. differunt autem mistione, quod his quidem fortis & lenta sit, in illis debilis, & non lenta, & propter hoc alia somites relinquunt, alia non.

De contagione que ad distans sit.

CAP. V.

Maiorem autem tum admiracionem, tum dubitationem praebent ea, que non contractu solo, non solo somite, sed & ad distans etiam contagione faciunt. Lippitudinis genus est, quo qui laborat omnes solet inficere, qui in ipsum spectant. notissimae sunt & pestiferae febres, & phthisis & alia multa, quorum labore cohabitantes, quamquam ne etiam tangent, coafficiuntur. horum igitur, que

natura sit, & quo pacto id vitium propagetur, dubitatio non parua est. quapropter accuratisimè de hoc est in quirèdum, quoniam maxima pars hæc est eorum quæ investigamus. Videtur autem contagio hæc & alterius naturæ esse, & per aliud principium fieri. primum quid, quia pestiferalrum febrium nonnullæ sunt, quæ horis decem, aut duodecim perdunt, ægro nihil caliditatē. nil frigiditatis sentiente. præterea si lippas alium lippum reddit, alterius quidem naturæ videtur affectus iste. quoniam visio non per caliditatem aut frigiditatem fit, sed per vocatas species & simulachra rerum. Porro subita & penè momètanea penetratio harum contagionum idem prorsus ostendit. statim enim & icta (vt dicitur) oculi penetrant per rotum animal, & necant. quod nulla alia qualitatum notarum, tam promptè facere potest, quod contrarium habeant. addo quod si à notis qualitatibus fieret hæc contagio, ad debilius quidem, & minus resistens semper propagaretur. quod certè fieri non videamus, quando sèpe id quod debilius est, aut nihil, aut minus patitur. vt oculos quidem phthisis non carpit teneriores deliciosæ; existentes, pulmones autem corrumpit. postremo quin hæc contagio vndiq;

& ad

L I B R . I . 151
& ad omnem partem feratur, imitari quidem videtur spiritualium motum, qui in orbem fit. corpora verò quæ notis qualitatibus constant, unum tantum motum, habent sursum aut deorsum. quare alijs impetus, alia vis esse videtur harum contagionum, & venenis aut Catalephæ animali assimilari, non autem reliquarum contagionum modum & naturam sequi.

Quod causa contagionum, que ad distans fiunt, reducenda non sit ad proprietates occultas. C A P . VI.

Q Vi igitur occultas proprietates inducunt, paruo negotio ab his sece difficultatibus extricant, per pauca rationem omnem earum contagionū ad hanc proprietates referentes, quod & in alijs multis omni sollicitudine liberi & securi factitant. bene igitur erit de his proprietatibus breui quædam percurrere. simul enim & illud aperietur, quodnam esse possit harum contagionum principium. Supponendum autem est nobis, quum decem sint rerum omnium genera, actiua tamen principia esse tantum substantiam & qualitatem. constat enim neq; quātitatem, neq; ad aliquid, neq; vbi, neq; alia (vt summatim dicamus) effectiva esse, nili per accidens.

k 4 porro

porro substantiam per se nihil aliud facere, nisi locales motus sursum, deorsum, rarefactionem, & condensationem, & circularem. hi enim à forma rerum fiunt. reliquæ vero actiones à qualitatibus proueniunt. qualitatum vero alia materiales dicuntur, calidum, frigidum, humidum, siccum, lux, odor, sapor, & sonus: alia spirituales vocantur, quæ species sunt. & simulachra materialium siue sint eis ipsi viuocè, siue non, vt lucis lumen, saporis vero & odoris, & soni species nomen non habent, nisi saporimen & odorimen, & sonimen velimus effingere, sicut à luce lumen. Similiter & caliditatis & frigiditatis, & aliarum species nomen non habent. constat autem eas esse tum ex sensibus, tum ex intellectu. quod igitur materiales qualitates inulta possint efficiere, manifestū est, nam primæ quidem vocatae omnia generant & alterant, secundæ vero appellatae lux, odor, sapor, & sonus, nihil quidem inter se agunt quoniam contrariae non sunt, sensu tamen mouent, sed & hoc ipsis mediantibus, quæ spirituales vocantur. Harum vero spirituallium quod actio multa sit, & vis in natura: similiter est manifestum (vt in ipsis diximus quæ de rerum sympathia & antipathia diximus) nam & sensus & intellectus mouent,
& prin

& principia sunt motionum in animalibus, deinde & motus locales videntur facere attractionē & fugam. nonnullæ etiam & primas qualitates producere, vt lumen quod calorē gignit. Hæc igitur cum item sint, querimus quidem ab ipsis, qui occultas proprietates inducunt, quando actio omnis vel à substantia fit, vel à qualitate materiali, aut spirituali, quoniam principio dicant actionem hanc fieri qua contagiones produci videmus? ac certè si à substantia & forma fieri afferant, quid oportebat occultam proprietatem vocare. sed vocent ut libet, nihil tamen ea forma facere poterit, nisi locales motus, sursum, deorsum, rarefactionem, & condensationem, contagionem autem non, quæ per se localis motus non est, sed magis quorundam corruptio & quorundam generatio. si vero qualitate aliqua fieri dicant, siquidem materiali, nihil ignotum assignabunt, nisi forte ignorantum quoddam qualitatum genus effingant, quod nec caliditas, nec humiditas, nec siccitas sit, quod certè effingi non potest. si autem spirituale aliquam qualitatem in causa ponant, poterunt quidem notiori saltem vocabulo vti: & statim dicere spirituale aliquod contagiones hasce produtere. sed certè neque hoc adducere pro causa possunt.

possunt, primùm quia spiritualia hæc tamen diu solum durare confluere, quandiu præsens est illud, à quo effluxere, nisi forte fuerint in intellectu, at qua ad distans faciunt contagionem, absente etiam primo perdurant nihilominus, & in somite, & in ære, quinimo de loco ad locum feruntur trans etiam maria, quod signum est corpus esse, quod & defertur & perdurat, longè à primo si habens, quod si dicant corpus utiq; esse hoc, quod de loco ad locum fertur, agere tamen per spiritualem qualitatem, profectò & ad non necessaria recurrent, & inconueniens asaignant, si enim rectè definita contagio est, oportet tale in secundo fieri, quale in primo fuit, & idem esse in utroq; principium, idemq; & in quarto & quinto: & in alijs, que contagionem recipiunt, tale autem non potest facere ullum spiritualium per se, per accidens quidem nihil prohibet spiritualia enecare & dissoluere etiam missionem aliquam fugando quedam cōtraria, quod & fecor facere potest, & Cathablephæ animalis aspectus (vt dictum in sympathijs fuit), generare autem tale in secundo, quale in primo fuit non possunt spiritualia, generatio enim omnis per primas sit qualitates, oportet autem in hisce contagionibus

PHIBERON. 355

gionibus non putrefactionem solum fieri, sed à primis seminarij, & alia quoque gigni & propagari, que ipsis similia natura sunt, & mitione, non aliter quam spiritus in animali è sanguine solēt alios sibi consimiles generare, quod spiritualium nullum efficere per se potest, quam ob causam & in contagionibus que ad distans sunt idem esse commune principium, & cunctam insidiendi modum per qualitates nostras censendum est, quod & Aristotelem & Galenum existimat sine dubio videre possumus, differunt autem harum contagionum seminaria, & ab ijs, que solo contactu afficiunt & ab ijs, que somite solo, sed primū dicimus, quo pacto ad distans ferri possint, & quomodo in orbem moueri videantur, & qua ratione viuin tantam sortita sunt, & tam citè penetrant, & quales sunt earum analogiae, tum denum quam differentiam habeant ad alia seminaria, diffiniemus.

Quomodo seminaria contagionum ad distans fruantur & in orbem. C A P. V I L

ERGO illud in primis inquiramus, quo motu agantur seminaria illa contagionum, quando longè & ad eos qui distant ea ferri manifestum est, quod multe adeo

adeo mirantur. est autem inter prima respiciendum ad consumilia, quo minus admirari possumus. quis putaret è cæpe, & allio lacrymas nobis, vel è longinquo elicci, è pipere, iride, pharmica, sternuramentum, è croco, solano, stricno, sonnum cœciliari, è tractatione metallicorum apoplecticum hominem fieri? exhalant nimurum ex omnibus his ac circunquaque feruntur insensibilia corpora, quorum diuersæ actiones sunt, & facultates. manifestissimum autem hoc appareat in ijs quæ corruptunt & putrent. principium autem motus eorum corpusculorum ad omnes partes, partim quidem per se est, partim ab alio datur. per se igitur evaporationis omnis sursum fertur, quod & in fumo & alijs multis spectari potest, si quis nesciat evaporationem omnine calidam esse, ab alio autem accidit, & in latus, & deorsum postremò pelli, quod præcipue diabibus de causis evenit, altera est obſtētia aut aëris, aut tabulatorum & eiusmodi, in quæ incidunt, quæ primum exhalant partes, vbi igitur ultra ferri non possunt, pelluntur quidem & in latera ab ijs, quæ succedunt, & hæc ab alijs, donec accidat repleri totum. altera causa est aëris ipse, qui evaporationem omnem sit tenuis sit, & bene solublevis diuidit,

dit, vsque etiam ad minimas & non ultra diuisibiles partes. ea enim est elementorum & liquidorum omnium natura, ut situm conuenientem querant, quanti posſibile est. Conuenientissimus autem situs est, quum partes continuæ inter se sunt, aut si continuæ esse non possunt, minus tamen inter se distent, quo posſibile fit. sic enim minorem violentiam sustinent, vt in ijs diximus que de sympathia tradita sunt, qua de cauſa aëris continéter eam evaporationem diuidit magis, & magis, donec ad eas veniat partes, quæ non ultra diuidi & separari possunt. Facta igitur innumerabilis illa diuisione multum aëris repleri accedit, & circunquæ misceri, quod & in fumo manifestissimum est videre. propter has igitur causas, & quæ circa contagiones contingunt evaporationes, circunquæ feruntur, & aëris multum occupant, quoniam exhalatio omnis multum diffunditur, magis autem sursum & primò, sed tamen mox & ad latera, & postremò deorsum accedit ferri. ac sic & cohabitantes possunt inficere seminaria hæc, & non solum in fomite, sed & in aëre per certum tempus seruari, diutius autem in fomite, quo autem modo fiat, vt tam paræ quantitatis existentia non alteretur. falteris medio.

medio in aëre exposta, priorem habet diffitationē, nam quæ tam fortis esse mistio pōtest in tam parua particula, vt in aëre dū consistere valcent: præsertim, quæ in raritatem non consistunt: sed certè quæ lenta sunt; & glutinosa quamquā paruisima sint, possunt quidem si non omnino tantum, quantum dura, vivere, at paulo minus possunt: dura quidem propter tria resistunt alterationibus maximē, & quod in pauca quantitate plus habent materiæ, & quod propter terram plus habent frigiditatis, & quod partes nō bene subtiliari & rarefieri possunt propter densitatē, quod fieri oportet, si caliditas induci debet. priora igitur duo & si lenta non habent, æquæ ac dura, attamen in parte habent & ipsa tertius verò habent non minus quam dura hoc est difficultatem subtiliationis propter partium tenacitatem, & quod mistio è valde minimis constat, tenacitas enim facit, vt pars non facile secedat à parte. mistio verò è quam minimis facta bene unitis aduersus alterationes omnes valeret, quoniam si rarefieri oporteat, statim præstò sunt partes terrenæ, quæ prohibeant, iuxta quodlibet minimum sita. si verò densari necesse sit, præstò sunt ignis partes propter propinquitatem, quæ similiter obstant. qua de causa

LIBER 11. 93

causa non solum dura, sed & lenta se deſtendunt ab alterationibus multis si mediocres sint, magnas autem non ferunt. propter quod ab igne absimuntur seminaria omnium contagionum, & ab aqua etiam frigidissima franguntur. quod si curiosior quispiam illud querat, cur intrinsecè saltem non alterentur haec seminaria, quum è diuersis sint mixta. sciat ille non esse hanc solis seminarij propriam questionem, sed & alijs multis communem, vt piperi, calcii, euphorbio, pyrrhiti lapidi & metallicis, & alijs pluribus. quæ quum è diuersis sint mixta, alterationem tamē nullam intrinsecus, aut nullius momenti patiuntur, sed annos multos immutata perseverant, ut mirum sit lapides annos mille & duo millia durare. causa omnium est quod mistio, quæ è diuersis fit, ad tam minimas particulas redacta est, quod propter paritatem excessum non habet particule inter se illum, qui requiritur ad agendum. qua de causa dum mistio illa eo pacto perstat, dum igneæ partes separatae sunt & dispersæ, sepultaq; in alijs, alteratio nulla introrsum fit, quare & piper, & euphorbium, & reliqua tractata manibus frigida sentiuntur. at ubi casu aliquo mistio illa soluitur & mutatur, & partes quæ eiusdem rationis sunt, in unum coeunt,

reōunt, & maiorem quantitatem, & potētiam ad agendum acquirunt, tum actū fūt, & agunt iam, vnde & calx & piper, & euphorbium, iam calida percipiuntur, quum prius potentia solū calida essent, actū verò aliter se habentia propter eandem causam nec seminaria intrinsecus sese alterant, quanquam è diuersis constent, utpote mista, quod autem in tam pauca quantitate vis multa inesse posit, declarat fulgor, quod non aliud est quam vapor. declarant & euphorbij & piperis, & similiū particulae, minimae & effugientes visum, quibus tanta vis à natura tributa est, adeo refert ignem in materia densa contineri, quanquam parua sit. talia quoque sunt seminaria contagionum: omnia enim actia per se sunt, quanquam in lento constituta, quae & ipsa actū fiunt à calore animalis subtiliante eam motionem & vniante partes consimiles, talia autem ad humores & spiritus non paruam potentiam habent, quare & perdere etiam possunt paucis horis, si ad spiritus analogā sint, de quo mox largius dicemus. eadem & ex oculis lippientibus ejaculari possunt in alterius oculū & consimilem infectionem inferre, quae viro quidem non est, sed vitium in oculo. Quod autem in animal penetrant & non nullai

nulla citissimè, nemo mirari debet, si modum quo ingrediuntur consideret. ingrediuntur autem è paruis poris & venis, & arterijs in maiores, & ab his in alios sape etiam usque ad cor. unus penetrationis modus est per propagationē & quasi solitarem, prima enim seminaria, quae adhaerunt è vicinis humoribus ad quos habet analogiam, consimilia sibi alia generant & propagant, & haec alia, donec tota humorum massa & moles efficiatur. alius modus est per attractionem, que intro fit, tum inspiratione per anhelitum, tum venarum dilatatione. simul enim cum aere qui attrahitur ingrediuntur cōmista contagionum seminaria, que vbi introducta sunt, non eadem facilitate regrediuntur per expirationem, qua ingressa per inspirationem fuere. quoniam agglutinantur humoribus & membris, & nonnulla etiā spiritibus, qui contrarij speciem refugientes, secum & inimicum ad cor ferunt, non enim dicendum est (vt quidam aiunt) venena & contagiones præcipue cor petere atque aggredi, vt inimicum, quasi cognitio & voluntas ijs insint. tardius autem penetrant, quae per se minus actia sunt, aut in lento multo sepulta, & analogiam habentia ad crassiores humores, & quae per

venas trahuntur. celerius autem quæ per anhelitum & quæ subtiliora sunt, & acrimonie maioris, ad spiritus autem analogia. Fortasse autem & aliis est penetrationis modus. omnis enim euaporatio de angusto in amplum facillimè diffunditur. quare quæ minores & angustiores sint venæ, quæ circa summa sunt, maiores verò continèt quæ versus cor itur, inde sit, vt & contagio quād facillimè ex angustis venis in amplas diffundatur, vbi etiam maior est calor, atque ad cor etiam feratur, nisi quid obsteret. Quād igitur & quæ ad distans sit contagio per idem conimune principium fiat cum alijs, & per eundem modū, & quo motu feratur, & quomodo penetrat, & tantam habeat vim, haec tenus dictum sit. quomodo autem particulari & propria quadam natura ab alijs differat, nunc dicatur. ab ijs igitur quæ solo contactu afficiunt differre videtur, quād hæc in forti mīstione constituta videtur & lentore quodam, illæ verò non. ab ijs verò quæ fomite solo & contactu inficiunt, differunt ex, quæ ad distans protenduntur, quād validior adhuc mīstio ijs inesse videtur, & subtilitas maior, propter quod & penetrant magis, & maiorem actionem habent. Fortasse autem & antipathia

thia ad animal his est, non ea solum quæ materialis dicitur, sed & spiritualis etiam quæ spiritus potest fugare & calorem qui humorum mīstionem continent, propter quod & maximè potest putrefactionem inferre, de quo etiam mox dicemus.

De analogia contagionum.

CAP. VIII.

Contagionum autem analogiæ multiplices quidem sunt, & maximè admirande. pestis quædam est arboribus aut satis, animalium nulli obest. contrà, quædam tangit animalia, satis & arboribus parcit, & inter animalia, hæc hominem carpit, illa boues, illa equos aut alia, sed & in eadem specie, quæ pueris & inueniibus est contagio, senum neminem laedit, & è contrario nec quæ mares, semper etiam mulieres attingit, promiscuè verò alij certas pestes sensere, alij non, & alij inter pestilentes illæsi versantur, alij nō. inter membra porrò est, & sua analogia, lippitudo nulli membro nocet nisi oculis, phthisis verò non oculis, quamquam delicioribus, sed pulmoni: Alopecia & Achores caput solū tentant. at verò & in humoribus, quædam vni est contagio, alij nō, quædam omnibus. aliae spiritus præcipue perdunt, quorum

I 2 emai

omnium admiranda quedam ratio est.
asimilantur autem & alijs multis, de quibus omnibus diximus in ijs quæ de sympathia vbi etiam communes causas perquisiuimus, quæ vel ad rationem agentis referuntur, vel materiae, vel applicationis. propter quæ non omnia agunt in omnia, sed certa in certa solùm, quæ analogæ dicuntur particulares autem, & proprias analogias nec institutum nostrum est dicere, nec prudentis inquirere. sat enim in præsenti sit. si non proprias & propinquissimas causas, at medias tamen sciamus, & ad proximas nitamus quantum pro subiecta materia dabitur.

Vtrum contagio omnis putrefactio quædam sit.

C A P . I X .

Nunc illud inquiramus, vtrum omnis contagio putrefactio quædam sit, & an omnis putrefactio contagiosa. videtur autem putrefactio omnis contagiosa aut simpliciter, aut saltē ad continuam partem, ad aliud verò contagiosa non omnis est, quo niā ad agendū muka ut diximus requiruntur. omnē autem contagionem in putrefactione quadam consistere dubitationem fortasse habet: quoniam rabies contagio quædam videtur, putrefactio autem non.

similiter,

similiter & vinum quum aescit ab alio contagionem quandam pati videtur, putrefactionem autem non. nam quū putreficit, tūn & fœtet & ingustabile est, acetū verò suave est, & putredinibus etiā resilit. sed certè & ex putrefactiones quædā sunt existimandæ. verū illud circa putrefactiones est intelligendum, quod interdum sola misti dissolutio fit, & sola euaporatio humili atque innati caloris generatio autem noua nulla consequitur, atque hæc simplex putrefactio dicitur. interdum in ipsa euaporatione simul & generatio aliqua prouent aut animalis, aut alterius quod formā vnam & certam habet, & mistionis rationem ac digestiōnem suam. in quibus igitur simplex fit putrefactio, generatio autem nulla, & fœtor fit & abominabilis sapor, propter causam quæ in sympathia dicta est. vbi verò generatio aliqua intercedit, & digestio ordoq; partium pro certa forma. tum sape neque fœtor fit, neq; abominabile quicquā. igitur & vinum quandoq; quidem simpliciter putreficit. & marcorem contrahit, & ingratum ingustabileque est. Interdum non simpliciter putreficit, sed & simul generatio aliqua sequitur ut aceti euaporat enim quod dulce atque aëreum est, reliquo

I 3

multo

multo terreo subtili adusto cum plurimo aquo, mixtum illud sit, quod acetum vocamus, cuius & forma sua est, & digestio, & ordo partium, & sapor, & odor, quod autem præcedat putrefactio aliqua prior, declarant, & lac, & pituita, quæ quum putrescere incipiunt, statim aescunt. In rabie quoque putrefactionem quandam accidere cœlendum est, facta contagione ab alio, latet autem nos, quoniam quæ in viuo animali putrefactiones fiunt, non admodum manifeste sunt. verisimile est autem ita se habere, quoniā & canes quum rabiunt febre quadā corripi solēt. si igitur in omnes contagiones induc̄tio fiat, omnes quidem in putrefactione quadam consistere videbūtur. quod & ratio quoq; persuaderet, quoniam nulla alia euaporatio aptior esse videtur ad contagiones inferendas, quæ quæ in putrefactionibus fit. quoniam autē dixi in suis contagionē esse in insensibilibus particulis, primō quærat fortassis quis, utrum particulae illæ corrumpantur quidem, an alterentur solum, ad quos dicimus quantū quidem sufficit ad putrefactionē faciendā, nō necesse esse corrumpi particulas ipsas, sed alterari solum, quatenus dissolui mistio possit, & euaporare calidum cum humidō innato, nihil tamē prohibet & eorum trupi

trupi etiam, sed non necesse est quatenus attinet ad faciēdām putrefactionem, quoniam autem putrefactiones omnes ad continuam saltem partem cōsimilem putrefactionem inferre aptæ sunt. si omnis quidē contagio putrefactio est, videbitur quidē cōtagio simpliciter & communiter dicta putrefactio quedam consimilis de uno in aliud transiens, siue continuum illud sit, siue diuersum, verū hæc non est ea quæ propriè cōtagio dicitur, sed illa quæ inter diuersa verfatur, quod & si etiam propriissime velimus contagionem considerare, quæ in morbis spectatur & non solo contactu afficit, erit quidem contagio consimilis de uno in aliud trāiens putrefactio, cuius seminaria actionis multæ sunt, in forti ac lenta mistiōne constituta, ac antipathiam ad animal habentia non solum materiale, sed & spirituale etiā: ex qua definitione ratio omnium eorum manifesta est, quæ circa contagionē videntur.

cur morborum alij contagiosi sint, alij non, & contagiosi cur lenes sint.

C A P. X.

I Mprimis igitur cur morborum alij cōtagiosi sint alij nō, & quomodo fiat vt alij ardētores cūm sint, & grauiores, nulli

lata
lata

lam tamen inferunt cōtagionem, alij verò placidiores, mitiores; existentes contagiosi plurimū sīt; quæramus; quod certè dubitationem quandam habet. si enim contagio vim & actionem sequitur, qui acutiores sunt morbi viderentur, magis contagiosi: si verò adustionem sequitur contagio (vt multi medicorum putant) similiiter viderentur, qui ardentiores sunt contagiosi magis. quod si & putrefactiōnē multam sequitur contagio, in pluribus quidem multa putrefactiō sit, contagio autem nulla. ergo morborū quicunq; absque putrefactione sīnt, nulli quidem contagiosi sīnt, quoniam, vt dictum est, contagio non sine quadam putrefactione sīt. In quibus verò putrefactiō contingit, requiri quidem acumen dicimus, si contagio sequi debet, sed non sufficit acūmē solum & potentia agendi, verum & lentoR quoq; requiritur, & fortis atq; elaborata mistio vt dictum est. similiiter neque adustiō sequitur cōtagio, sed si qua in cōtagiōnib; adustiō accidit, illa sequitur magis, quā origo contagionis sīt. nec simili-
ter omnem putrefactiōnē sequitur contagio, quāquā larga sīt, & multi humoris, sed eam solum in qua seminaria fieri pos-
sunt, quæ & mistionis sunt fortis & in len-
tore

tore constituta. febrium igitur multæ ar-
dētissimæ sūnt, vt que d̄ colera, sed in secco
consistentes, è quibus quæ euaporant particulæ, seminaria esse non possunt contagionis in alio, siue quod mistio cariū de-
bilis sit, siue quod non adhērent & agglu-
tinentur propter seccitatem. at quæcunque
sordidam habent pū refactiōnē & conclu-
sam, illæ seminaria gignunt ad inferendas
contagiones idonea. sordidam autem di-
co putrefactiōnē, in qua non sit superficia
lis putrefactiō & euaporatio eius, quod pu-
trescit, sed profunda & ad totum. cochlasm
autem voco in qua non abeunt & exalant
que euaporant particulæ, sed quodāmodo
concluſæ benè ac diu agitantur & miscen-
tur, lentoR autem habentes. sic enim &
fortis sit mistio & glutinosa, lenes autem
apparēt cōtagiosi morbi precipue febres,
quæcūq; contagiosæ sūnt, propter id quod
profunda sit putrefactiō, in qua multū hu-
midū euaporat quod tūlū lentoR inducit,
tū & acrimoniā hebetat. In quibus autem
acumen & ardor multus sentitur, in ijs su-
perficiales magis particulæ euaporat calidē
& siccit, propter quod nec cōtagiosæ sūnt.

*In quo conuenit cum venenis contagio,
& in quo differat.* C A P . XI .

15 Conue

Conueniunt autem, & cognationem quādam cum venis habent nonnullae contagiones: quoniam sicut illa inimicitia quadam fraudulenta latentia perdunt animal & cor petunt, ita & contagiones quedam facere solent. propter quod venenosas solemus quādam febrium appellare. differunt autem inter se non parū, quōd venena nec propriè putrefacere possunt, nec tale in secundum gignere, quale in primo fuit principium & seminarī, cuius signū est, quōd venenati ad alios contagiosi nō sunt. causa verò iecirco est, quōd venenorū est duplex genus. alia enim spirituali qualitate eneant, qualis est serpentum maxima pars & Catablephæ aspectus. alia vero materiali qualitate operantur. que igitur per spirituales species agunt, corrum pere quidem possunt, fugādo calorem innatum, & tristitiam intolerabilem inge rendo. generare autem nihil simile possunt, quoniam generatio omnis à primis qualitatibus fit. propter quod in venenatis nihil tale vñquam factum vidimus, quale est quod à Vipera & basilisco emittitur. eorum verò quæ per materialem qualitatem operantur, alia calida sunt, vt vocata caustica & vrentia, alia frigida, vt opī & hyoscamus & id genus. verū quæ calida sunt

funt vrentia, omnia in sicco sunt consistētia, quare & exurete magis apta sunt, quā putrefacere & contagionē inducere. quōd si quādam à medicis putrefactiua dicuntur, hoc tamen impropriè dicitur, simpliciter enim caustica sunt. appellant autem putrefactiua hæc, illa caustica, quōd caustica crustam & vocatam escaram prius faciūt: vocata verò putrefactiua velicam prius inducunt, quasi in his calor naturalis evaporet, sicut in ijs quæ putrefescunt. verū propriè caustica & illa sunt, vt Arsenicū, Auripigmētum, Pythiocampe, & Catharides quæ putrefactiua dicuntur. Cæterini non putrefaciunt, sed vrent è quibus quod euaporat seminarī contagionis esse non potest, vt pote siccum, quæ igitur venenorū calida & vrentia sunt, propter hanc causam contagiosa nō sunt. que verò frigida & stupefactiua sunt, putrefacere quoque non solent, quare neque hæc contagionem inferre. ita igitur differunt quæ contagiosa sunt à venenis.

De alijs differentijs contagionis.

C A P . X I I .

Supereft nunc vt differentijs alijs prosequamur ac earum causis. neque enim omnes uno modo cōtagiones se habent/ aliae

aliae in nobis primò sunt, & generantur in aliquo, mox ab illo in aliuum transiunt. aliae extrinsecus primò veniunt. & facte de uno in aliuum propagantur, & aliae per summa errant, & vix cutim carpunt, aliae solidiora occupant, aliae & interna, & aliae omnia tam interna, quam externa. quædā porrò promptissimè inhærent, & afficiunt, quædam serius, & aliae se statim manifestant, aliae non nisi longè post, aliquæ ad hæc letales sunt, aliquæ sine ullo vitæ periculo. omnes autem in viuo corpore natæ infectionem disseminare, in mortuo non. & corporum alia suscipiunt facilissimè, alia aut nunquam, aut cum difficultate. vnde & illud queri potest vtrum pestilentijs affluescere possimus, sicuti venenis. In nobis igitur primò oriri seminaria contagionum manifestum est, non solum in scabie, achoribus, phthisi, sed in febribus etiam, quæ pestiferæ dicuntur. causa est, quod in nobis & humoribus nostris putrefactiones fieri nihil prohibet, quæ & fordidæ sunt, & conclusæ, à quibus seminaria illa fiant, quæ tūm lenta, tūm & fortis miftionis sunt. hec autem contagiones inferre, dictum est suprà, ac in aliquo primo ita fieri posse, ne nō dubitat. illud fortasse dubium esse posset, vtrum & in secundo

do

do qui afficitur, contingat similiter sordida & conclusa putrefactio, an nō. si enim non contingit, quomodo in ea noua seminaria sunt, quæ tertium aliquem inficere possint? at si contingit, à quo nam sit, quando causæ cædem in secundo nō sunt, quæ in primo fuere, siquidem in primo causæ fuerunt obstrunctiones, plenitudo & inalitia huniorum & similia. in secundo autem nihil horum adesse necesse est, quando videmus, tēperato & probè fano existente aliquo, concipere tamē ab alio cōtagionem solis seminarij sufficientibus interre. Dicendum igitur & in secundo sordidam ac conclusam putrefactionem fieri, sordidam quidem, quoniam profunda corruptitur quod à seminarij recipit putrefactionem, propter multā inhesionem & actionem eorum atque analogiam. talis autem & conclusa est, propter multam evaporationem, quæ fit. quod & si nō talis per se esset, nihil tamē refert dum profunda accidat. omnino enim tale in secundo fuit, quale in primo principium & seminarium est, quoniam dictū est eam seminarij inesse vim, vt sibi simile propagare, & gignere possint, sicuti & spiritus faciunt. In primo igitur causæ fuerūt illæ, quæ paſsim solent putrefactiones in nobis

bis

bis facere, obstrunctiones, plenitudines, & humorū prauitates, à quibus facta putrefactio sordida & concluſa plurimum, accidit inde seminaria enasci, que apta sint, in alium contagionem transferre. siue in eo fuerint cauile & dispositiones, que in primo fuere, siue nō, quare analogum humorem naſte in secundum & tertium, & alios contagionem apportant. Quod verò & extrinſicus quoque in nos veniant principia & seminaria cōtagionum, & in nobis non primò fiant ſimiliter quoque manifestum eſt, quoniam ſepe videmus populariter vagantes morbos, quas epidemias vocant, quorum alijs communes quidem pluribus aut ciuitatibus, aut regionibus ſunt, ſed non contagiosi, qui communes tantum dicuntur, alijs verò etiam contagiosi, id eſt, qui ſemel in vno concepti abſque aëris dispositione illa communis, contagionem in alium transferunt, atque hi non coinnunes tantum dicuntur, ſed contagiosi ſimil, quales ſunt pestilentiae, vti ea que circum Græciam vagata eſt, de qua Thucidides ſcribit, & quales illæ, que noſtriſ anni apparuere in Italia ab alijs lenticulae, ab alijs puncticula appellatae. referemus etiam insolitam anni 1514, contagionē, que in boues ſolū irrepit viſa primò

primò circa Foroiuliensem tractum, mox ſenſum & ad Euganeos delata atq; inde in agrum nostrum, abſtinebat primò bos à cibo ſine cauſa alia manifeſta. ſpectantibus autē in ora eorum bubulcī, aſperitas queſdam & paruæ pufule percipiebantur in palato & ore toto, ſeparare protenus infeſtum oportebat à reliquo armento, alioqui totū inſciebatur. Paulatim labes illa defendebat in armos, & inde ad pedes, ac quibus ea permutatio ſiebat, ſanabātur ferè omnes, quibus auem nō ſiebat, plurima pars interibat. Harum ergo contagionē, que extrinſicus veniunt, potiſima cauſa eſt aér, quāquam ex aquis & paludibus, & alijs nihil prohibet euenire. aptiſſimus autem eſt aér, tñ quod facillimē & proprias & alienas infectiones concipit, tum quod necessariō co vtimur ad vitam, ſed illud maximē aduertendū eſt, quod aér interdū alterat ſolū calefaciendo, in frigido, humectando, & exſiccando, interdū non ſolū alterat, ſed & vapores extraneos in nos immittit, interdum nō vapores ſimplices, ſed & seminaria cōtagionum, diſſent autē ſeminarium contagionis à vapore ſimplici, quod vapor alterabile ſatis eſt corpus, miſtione non habens fortē in lentore, quale eſt ſeminariū, concurrūt tamē vapores in nos

nos importati multipliciter ad putrefactiones que sunt primò enim & obstruit, deinde & locum habent alienè caliditatis & humiditatis, tūm immisisti humoribus inamabiles illos reddunt & ingratos membris, unde & respiuantur & relinquantur à natura, ac sic putrefactū. seminaria verò nō solùm hæc faciunt, sed maximè faciunt, ac simul & consilia sibi alia cœu sobolē procreant, quæ ad alium delata contagionem inferunt. Si igitur vapores simplices in nos ær importet, non iam contagio est, nec ægritudo per se contagiosa, nisi profunda & conclusa putrefactio fiat, quæ nec similiter si ad aërem cōparetur, contagio dicitur, quoniā non est consimilis in utroq; infectio: sed si ad alium cōparetur, qui secundus sit, & tertius, & quartus, iam cōtagio dicitur, & ægritudo contagiosa. si verò ab aëre seminaria statim immittantur contagionis in aliquē primum, & contagio dicitur ab aëre accepta, & ad aliū apta est transfire. idem enim virtū & aër passus est, quod & ille, cui illatum est, idem & de terra & aqua dicatur, nam & ipsa interdū vapores solo in nos transferunt, interdū & seminaria ipsa cōtagionum, quibus autem de causis tūm aër, tūm aqua & alia inficiantur, & modò seminaria contagionū concip

concipliant, modò vapores extraneos, & modò alterent solūm, recipiēdum est nobis vti notum. Illud fortasse magis deside raretur, vtrum à cœlo & syderibus contagiones vllę per se depédeant, quādo astrologi sepe quidā futuros morbos & Epidemias prædicunt, quemadmodū Syphilidem siue Gallicum vocatū morbus prædixisse ipsoſ constat multo antequam appariſſet, sed certè (quando nihil à cœlo huc demitti potest, quod proximè tāgat) nūlī spirituale aliquod seu lumen, seu tale aliud, si ad ea respiciamus, quæ suprà de actionibus spiritualiū dicta sunt, videbi mus à cœlo nullas cōtagiones per se fieri posse. per accidens autem nihil prohibet, quādam ab ipso fieri, ac prædicti etiam ab astrologis posse, qui scientes, ea quæ à syderibus per se vt plurimum fiunt, possunt simul & illa præuidere quæ per accidens cum illis, vt plurimum coniunguntur. possunt autem per se sydera calefacere: ad calefactionem autē sequitur & vaporū plurima ex aquis & terris eleuatio, qui mox varias & diuersas corruptiones efficiant, modò nouas, modò cōlectas, modò magnas prout & syderum constitutiones se habent. Igitur has considerat̄es astrologi ac docti, quæ apportare solent, p̄nuntiant m effect

effectus, qui quanquam per accidens à syderibus fiunt, ut plurimum tamen concomitantur ea, quae per se fiunt. nihil enim prohibet quædam per accidens esse, & vt plurimum esse. aptissimè autem sunt ad magna & noua producenda illæ syderii constitutiones, in quibus plures Planetarum in vnum coëunt, præsertim sub insignibus aliquibus eorum stellarum quæ fixæ dicuntur. raro enim fit, vt quin eiusmodi conuentus fiunt, notabilem aliquem partum & portentum nō edant, sed de his plura fortasse oportet dicere. Per summa autem errant scabies, porrigo, papulae, lepra & circa caput achores, atque, ophiasis & id genus. horum autem omniū seminaria crassiora & minus acria sunt, quam quæ intima petunt. hæc enim subtiliora sunt, & acria magis, & ad spiritualia magis analogia. corum autem quæ in summo insident, alia summam cutim tentant, alia profundius immerguntur, quæ in densiori materia sunt, quales sphaceli, & estiomeni, & carbunculi, & elephantia, & syphilis morbus, & id genus. Cito autem afficiunt, quæcum; seminariorum in acrimonia multa consistunt, & subtilia sunt, præsertim per anhelitum cor potentia, quorum analogia est ad spiritus, aut ad subtiliores humorū.

at

at quorū materia densior est, & analoga ad humores crassiores, ea tardè serpunt, ut syphilis & rabies. mortuū autem animal contagiem eam non seruat, qua tenebatur viuens. quoniam seminaria contagionis vna cum calore innato extincta sunt, paratiora verò sunt ad cōtagiones corpora, ad eas quidem, quæ primò in nobis fiunt, immunda quidē & valde humida, & carnis ac foraminum cōstipatorū. ad eas verò quæ extrinsecus veniunt paratiora sunt, que foramina aperta & laxa habent, calida autem & humida. difficulter autem recipiunt & seruius, quibus frigida est, & sicca densaque corporis cōstitutio. propter quod fēnes & aniculae minus corripiuntur, quam iuvenes. attendendæ tamen sunt analogiae cōtagionium, quæ vnum magis quam alium tentant. minus item recipiunt, qui per oculū vitam traducunt, quam vegetes & negotiatores. quosdam porrò vidimus, qui in medijs pestilentijs versantes securi esse consueverunt, de quibus quædam suo loco dicimus, & utrum consuescere pestilentijs possimus.

Designis contagionis. CAP. XIII;

SVNT autem & indicia contagionum sua, quorum alia prænuntia sunt futu-

m & rarum,

rarum, alia præsentes monstrat: ac eorum quæ prænuntia dicuntur, alia à celo sumuntur, alia ab aëre, alia ab ijs, quæ circa terras & aquas sunt, quorum quedam ut plurimum veracia sunt, alia saepe, quare nec per omnia prognosticari nisi probabiliter, licet. In celo igitur quam eorum syderum, qui planetæ dicuntur, vides vnam in partein plures conuenire, vt saepe accidit plures, aut septentrionales fieri, aut australes, nec non & coniungi etiam inueniem, tum scito in ea parte mutationes magnas circa terras futuras. ac primum quidem humiditates plurimas sublati vaporibus multis è terra & aquis, mox siccitates non paruas consecuturas, consumptis tandem vaporibus & exustione circa terram & aërem facta, hæc autem solent & putrefactiones apportare, quod si coniunctio syderum illorum sit plurimum quidem sub maioribus earum, quæ fixæ dicuntur, tum & prædicere potes insignem aliquam portentí contagionem. sunt porro & aperctus quidam planetarū, quibus astronomi hæc portenta tribuunt, qui nec omnino negligendi sunt, nec semper timendi. ex aëre porro sua quoque indicia haberi solent, ac primum quum multe cræbreqq; intentiones illæ apparent, quæ in suprema regione

regione è vocato hypocauitate fiunt, vt cadentia sydera, cometæ, trabes, cæges & id genus, putrefactiouē circa terrā fieri ostendunt. omnia enim hæc è fomite vñctuosō & lento fiunt. hoc autem monstrat vapores, qui à terra tolluntur, tales quoq; existere, quod potissimum circa putrefactiones contingit. notare præterea oportet, & alias inferioris aëris constitutiones, neq; enim sine suspitione est, quum aut austri plurimi perflarint, & diu incubuerint, aut caligines quasdam præter modum certainam regionem videris occupare, & si fuscus & veluti puluerulentus aër sole, diu tristius reddiderit. tum verò tibi maximè caendum erit, quum ventos quosdam fueris cōspicatus ex ea regione perferri, vbi pestilentialia graffetur. non solùm autem timendum tibi sit, sed fugiendum, quum ea quæ sub diu ponuntur, vt obsonia & linteæ, & id genus, marcorem quēdam & sitū contrahunt. sed & aquæ quoq; sua signa dant, quum inundant flumina & diu restagnant. quum loca paludosa cœnosac; relinquuntur, quum maria pisces emortios plures in littoribus deponunt. Terra quoque vbi plurimam infectorum generationem profert, putrefactiones conceptas nuntiat. quæ nisi totæ in ea animalia absument

m 3 fuerit

fuerint, contagiones subesse declarant. portissimum autem isthac portendunt locustæ, quarum sœpe innumerabilis ac pene infinita generatio sit, hoc autem non solum monstrat magnam putrefactionem præcessisse, sed sœpe nouam facit, tolluntur enim quasi exercitus ingens, & in certas euolant regiones, quas vbi latè depopulatae sunt, illic sœpe commoriuntur, vnde mox immensa corruptio sequitur. quale in Africa contigisse legimus anno 118, delatis ad littora locustis incredibili numero, atq; ibi emortuis. similiter & in Gallia euenisse anno 864, memorie mandatum est. In Italia verò anno 1478, in agro Ferratiensi, Mantuano, Veronensi, Brixiensi, & vicinis alijs quam ingens increuixit earum multitudō, paulò post miseranda pestilentia secuta est, & annis superioribus etiam contigisset, nisi Dei optimi clementia & mortaliū cura prouidisset. quo tempore tantum eius generis animantium vidimus, quantū antea nūquam visum fuisse putandum est. quarum pars multa in huius superioris Italæ agris resedit, pars verius Gallias euolauit diebus septem non sufficienibus migrationi tanti exercitus. Idem sœpe faciunt & cadavera casorum in prælijs. quin & cibi nōnulli sunt, quorum vius frequens

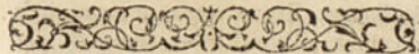
frequens nunc has, nunc illas infectiones producunt, alij Elephantiam, alij scabiem, alij carbunculos, alij alia interdum & animalia, quæ sub terra degunt, solent nonnullas infectionum significare, quum multa eorum è latibulis & proprijs laribus in apertum excent.

- Sœpe exiguis mus
Augurium tibi triste dabit, tellure sub ima
Quem non vllus amor tenuit, sed in aëra
apertum
Erupit scrobibus, vitæque atque imme-
mor vsus,
Et paruos natos & dulcia testa reliquit.
Ipſa etiam tellus ceu non ignara futuri
Quum tremit, atque intus grauida suspirat
ab aluo,
Signa dabat, tremuere vrbes & vertice toto
Formidauit Athos, timuitque sub æquore
Nereus.

Quippè crebri terræ motus & ipsi nun-
tiant contagiones futuras, quoniam exha-
latio, quæ intus concluditur, non solum
noxium quiddam acquirit, sed etiam gi-
gnitur ex ipsis maximè putrefactionibus,
quæ sub terra fiunt. Adhac & cùm vides
carbunculos multos & exanthemata, &
bubones enasci, timere quodammodo po-
tes. Præsentes verò contagiones indicant,

m 4 eas

cas quidem, quæ extrinsecus veniunt, multitudo eiusdem morbi, tametsi non quan-
docunque multi eodem laborant morbo;
contagiosa est ægritudo. esse autem con-
tagiosam cognosces, & ex genere morbi,
& ex ijs, quæ sequuntur. cas vero quæ pri-
mò in nobis sunt, contagiosæ ne sunt an
non, cognosces similiter & ex generemor-
bi, & ex his quæ sequuntur. sed iam de con-
tagione, quid sit, & quo pacto fiat, & qui-
bus principijs, & quæ sint contagio-
num differentiæ, & causæ, tūm &
quæ sint earum signa com-
munia in vniuersum
dictum haec-
nus satis
sit.

DE MORBIS CON-
TAGIOSIS, LI-
BER II.

★

De fibribus contagiosis.

C A P. I.

D H A E C consequens esse
videtur, ut de singulis con-
tagiosis morbis, qui nobis
cogniti sunt, agamus, qui
sunt, & quibus de causis fiat,
& quomodo differant inter se, ab ijs incipi-
entes, quorum cognitio necessaria magis
videtur. tales autem sunt febres, quæ in con-
tagione consistunt. de quibus tanto accu-
ratius est agendum, quanto plures earum
nouæ inusitatæq; annis nostris apparuerent.
in vniuersum autem de omnibus pauca
quidem à maioribus nostris pro tanto ne-
gotio literis mandata sunt, quid autem sim-
pliciter sit febris, & quomodo fiat in præ-
sentiarum nobis est supponendum. Con-
tagiosæ autem vocantur non quæcumque
vicinum & contiguum humorem pos-
sunt inficere, sed illæ solùm quæ in alium
consimilem inferre infectionem valent,
& quæ dicta seminaria contagionis per se
in 5 includ

includunt. Earum vero quæ contagiosis dicuntur, aliae pestilentes vocantur, aliae non pestilentes, & pestilentum quedam simpliciter pestilentes sunt, quedam malignæ tantum appellantur, quasi mediae inter pestilentes, & non pestilentes. quippe contagiosarum febrium, quedam ut plurimæ salubres sunt, quedam ut plurimæ perdent, quedam partim salubres partim perdent, à quibus multi quidem euadunt, multi vero pereunt. in dubio qui plures sint, quales quæ lepticæ dicuntur.

De variolis & morbillis. C A P . I I .

ERgo de ijs contagiosis primò est agendum, quæ tametsi contagiosis sunt, pestilentes tamen non appellantur, quod maiori ex parte salubres sint. tales autem videntur illæ, quas qui arabum libros transtulere, Variolas & Morbillos vocant. per variolas intelligentes eas, quas & vulgus varollas vocat ex similitudine arbitror pustularum, qui vari dicuntur. per morbillos autem eas quas vulgus fersas nuncupat, à feroore fortasse dictas. De ijs autem Græci non videntur sub alio egiſſe nomine quam exanthematū, quod nomen & varium etiam apud ipsos repetitū,

ritur. contingunt igitur eiusmodi febres præcipue pueris, raro viris, rarissime senibus. videntur autem & omnibus semel in vita aut accidere, aut aptæ esse, quæ accidunt. nisi præcox inors hominem tollat, non facile autem dignoscuntur adesse, priusquam pustule ipse malum prodant. signa tamen quedam præcedunt ex quibus suspicio esse potest, eiusmodi astutaram febrem, ac primum quin vides popula. riter quodam modo vagari genus id febrium, puer autem est, qui febit, tum suspicari potes communī illo teneri morbo: necessarium tamen non est: quare & alia signa spectato, si conuersatus est cum alio affecto, si lucent oculi, si dorsum confractum sentitur, si facies rubet. febris autem continenter affligit, morosa quidem magis quam mordax, hæc enim primum indicia apparent. tum interroga num aliás senserit eiusmodi febrem, quæ solet exanthemata illa apportare. raro enim fit, vt qui semel affectus fuit, denuo etiam patiat. tum vide si quid à natura ad cutim pellitur, nam ut plurimæ circa quartū diem, aut paulò post, apparere solet primum quidem sparsæ quedam ceu maculae rubentes, mox manifestius in pustulas concrescunt, interdum humidiores & varis similes,

similes, interdum sicciores & similes ijs exanthematisbus, quæ ex calore solent pueris euenire, quas vulgus sufferruras vocat. Vt ræque mox tenui quadam pituita & sanguine replentur, ac per ipsas soluitur ægritudo, facilimè quidem pueris, difficilius autem grandioribus. propter quod matres optare solent febres hasce filijs aduenire quum tenera in æstate sunt. Contagiosæ igitur sunt, quoniam quod exhalat in putrefactione lentum admodum est, & seminarium contagionis in alterum, copacto quo in alijs fieri diximus. maiori autem ex parte salubres sunt, quoniam ebullitio hæc purificatio quædam sanguinis est. neque enim contemendi sunt, qui dicunt infectionem à sanguine menstruo, contractam in utero matris, secerni per eiusmodi ebullitionem & putrefactionem eius, ac sic defecari sanguinem per quædam quasi crismum à natura factam. propter quam causam omnes ferè hunc aspectum patimur, quoniam omnes eam infectionem menstrualem deferimus à ventre matris, qua de causa non perdit, vt plurimum febris hæc per se, sed purgat magis. pueris verò benignior est, quædam adultis. quoniam si qui per ætatem teneram eam sanguinis infectionem non expurgant, signum est esse

esse malè idoneam separari. quare mox quum in grandiori ætate fit separatio illa, contingit quidem vi multa, & affligit magis. minus autem quum mollior est sanguis, & aptior ut separetur ab eo labes illa: ob id etiam quin femel accessit non reuerti præterea solet, quoniam secreta iam fit infectio, visâ tamen quandoque fuit bis accessisse, quibus scilicet prius non exactè secreta fuisse. Si igitur sanguis pituitosior sit, pustulæ variformes sunt albæ, rotundæ, mucore quodam plenæ. si verò bilio-sior extiterit, pustulæ sicciores erumpunt. analogia autem eius contagionis ad eam sanguinis superfluitatem est, quæ è menstruo sanguine contracta fuit. quare ad eos solum analoga est hæc infectio, quibus purificatio sanguinis non est facta. propter quod nec omnes inficit, nec humores omnes, nec plura de his dicantur.

De pestilentibus febribus. C A P . III.

NVNC de pestilentibus vocatis prosequamur, quarum aliae, vt plurimum perdunt verè pestilentes vocantur, aliae multos solùm perdunt, malignæ appellatae, communī autem vocabulo omnes pestilentes nuncupari solent. de quibus accuratissimè perquiréendum est, omnes enim peculia

peculiarem quandam & rationem, & cu-
rationem habere existimant. quæ autem
peculiaris ratio sit, nondum planè assi-
gnare video. quidam breui sese ab hac dif-
ficultate explicantes, ad occultas propri-
tates recurrente de quo multa in superiori-
bus dicta sunt, quæ hic non aliter repen-
tentur tanquam nihil dicentibus & docenti-
bus, qui difficultates propositas per igno-
ta soluere student. Galenus vero interdum
videtur dicere pestilentes febres habere
quandam venenositatem, & per hoc dif-
ferre ab alijs, interdum peculiare ijs inesse,
vt putrefactio circa cor sit, quandoq; qui-
dem in substantia eius quandoque in con-
tentis. de quo rectum est rationem habe-
re. nam quid sit venenositas illa, non de-
clarat Galenus, & vtrum veram venenosis-
tatem intelligat, an magis assimilationem
quandam interficiendi. quid si veram ve-
nenositatem intelligit, oportebat dicere
in quo consideret. venena enim aut per
materiales qualitates, aut per spirituales
necant. quid vero dicit peculiare esse his
febribus, vt aut cordis substantiam putre-
fiant, aut contenta, rursus dubitatio-
nem non paruam habet. qua de re Monta-
nus ciuis noster primarius, iam & nun-
quam satis laudatus in re medica, & in
quem,

quem, si Pythagoricè loqui licet, Galeni
anima migrasse videtur, subtiliter qui-
dem multa differuit pro Galeni placitis,
quantum quidem videre potui ex scriptis
quibusdam, quæ sub eo ordinariam me-
dicinem Patauij legente ab auditoribus no-
tarâ & literis mandata fuere. quæ quin
forte ad manus nostras tum peruenisset,
quuni & ipse de hisce febribus scriberem,
suspensum me admodum reddidere, quini
ego alia via forte fortuna incederem. nam
si inceptis nostris persistere voluisse,
non solum timor oboriebatur, quomodo
mili ipse considerem devianti ab eorum
calle, sed & rem valde arrogantem vide-
bar aggredi, qui & à primo Galeno & à
Secundo dissentire auderem. quocirca quin
quasi decreuisse retractare quæcunq; de
ea materia scriptissim; rem tamen cum
quibusdam amicis communicaui, qui in-
genue consilientes persuaserunt, quæ ego
ian scripsisse, tametsi viderentur nouo
calle procedere, emittenda tamen esse non
per assertionem aliquam, sed vii proble-
matâ magis. quæ igitur Montanus noster
ex Galeni placitis tradit, hæc ferè sunt.
Febres quæ pestiferae vocantur differre ab
alijs, quæ in putrefactione consistunt, quid
pestilentium putrefactio vel in substantia
cordis

cordis sit, vel in contentis. in alijs vero iam nec putrefactam esse cordis substantiam, nec contenta. transiit quidem ad cor vapores putridos, atq; ascendere tum cor, tum contenta. putrefacere autem non. quod si eò veniant, aut putrefaciant, iam febrem pestilentem esse. porrò pestilensem omnem febrem hecticam etiam esse, siquidem facta putrefactione in corde aut contentis fieri non posse, vt iam confirmata non sit: atque hinc illa contingere, quæ in pestiferis apparent febribus, non sentire scilicet ægrum se febrire, pulsus non magnos, non citatos percipi, maximam mortalium partem perire. conuenire autem pestilentes febres partim cum putridis, partim cum hecticis: cum putridis quidem, quia omnino febres hæc à putredine pendent, cum hecticis vero, quia iam confirmata sit febris. verum nec simpliciter hecticas dici debere, nec simplificiter putridas, sed pestilentes hecticas & putridas. Venenositatem autem eanu non aliud esse, quam gradum putrefactionis largioris circa cor. Atq; hæc ferè sunt, quæ ego scripta vidi. quæ si bene consideretur, non paruas habet difficultates, ac primum quod progressus hic non declarat cur pestilentes febres contagiosæ sint, quod peculiare

liare quiddam & proprium videtur cum ipsis iungi. præterea si queratur cur in ijs putrefactio est, in corde aut contentis, dicere quidem videntur causam esse, quod ingens & larga quedam fit putrefactio, per quam accedit & cor aut contenta infici. si vero rursus queratur cur fiat ingens illa putrefactio, contingere dicunt ex preparatione, hoc est nimia humiditate quæ vel intrinseca est, vel extrinsecus accedit, quod certè non minorem habet difficultatem. nam primò mirum videtur in decem millibus hominum. qui in pestilentia pereunt, eam esse præparationem in omnibus, præsertim quod videmus innumeros exactissimè sanos existentes, & nullo viro humorum depravatos, concipere tamē cōtagiem illam ex sola cōuersatione cum pestilentia affecto, aut ex illius vestibus. quidnam igitur in hoc fecit illam ingenitem putrefactionem? quum nec obstructiones fecerint, nec humiditas aut propria, aut ab aere acquisita, quare aliquod aliud principium assignari necesse est, quod in causa sit. oportebat præterea declarari qualis nam esset ea ingens putrefactio. num quantitate ingens & mole, an gradu actionis. nam si actione ingens, cur ardenterissimæ causiones & furentes non tamen pestilentes

tes sunt quin nec illæ, quæ ex æruginosa co-
lera sunt. si vero quantitate ingens est quæ
necessitas erat ponere cor ipsum putrefie-
ri: poterat enī sufficere quantitas illa in-
gens putrefactionis. Ad hæc & illud du-
biū est, si adeo ingens est putrefactio,
cur non sentit æger se febrite, quum aliae
alioquin minoris putrefactionis inflam-
mationem indicant? nec recurre ad he-
cticam posse videtur, quando multo ante
quam hectica fiat, putrefactio illa ingens
est, imo causa cur hectica fiat, est putrefac-
tio circa cor, illam autem facit ingens
putrefactio per corpus reliquum. cur er-
go prius non sentitur, quam hectica fa-
cta sit? postremo & mirum illud videtur
in his febribus putrescere cor, aut & con-
tentia. statim enim videretur animal peri-
re, quoniam ne æryspelata tolerare po-
test delicatissimum membrum, non pe-
rire autem hominem statim manifestum
est, sed maiorem partem peste affecto-
rum ultra quartum & septimum viuere,
quinius & multos eudere, quod cer-
te fieri posse non videtur, si febris iani-
hectica confirmata est.

Præterea cur & aliae hectice non sunt
pestilentes, quando febris confirmata est in
corde, & si vapores putridi circa cor ad id
venerunt,

223

venerunt, ut possint facere hecticā & con-
firmatam caliditatem in corde, videntur
etiam posse & putrefactionem facere, aut
in ipso, aut in contentis saltē: quod si
sit, necessariō perire oportere pestilentes
omnes videtur. atq; hæc sunt, quæ dubita-
tionem faciunt circa positionē hanc. qua-
re nō tacebo quæ ego prius conceperā, pa-
ratus opinionem mutare, si minus satisfa-
cere videbuntur. Inhærendo igitur funda-
mentis illis, quæ circa contagionum natu-
ram iacta sunt, dico pestilentes febres ab
alijs putridis differt in multis, primum in
principio agente, deinde & in materia seu
modo putrefactionis ac demum in acci-
dentiis proprijs quæ sequuntur. quippe in
alijs putridis principia & causæ putrefac-
tionis sunt, aut obstructio, aut plenitudo,
aut malitia humorum in quantitate vel
qualitate. voco autem principia hæc agen-
di, quia causæ sunt cur à caliditate loci pu-
trefactio fiat, in pestilentibus autem febri-
bus, nullum horum per se causa est, & prin-
cipium putrefactionis, possunt enim esse
in aliquo mēsuratè humores, potest abesse
omnis obstructio, omnis plenitudo, pesti-
lentia tamen ab alio concipi, oportet igitur
esse aliud principiū per se eius conta-
gis. nihil quidē prohibet quandoq; & has
disposi-

n 2

dispositiones adesse, sed accidunt quidem. quātūm ad id quod per se agit. & quē enim putrefactio fit, siue adsint, siue non, quin imo illud fieri potest. vt in aliquo præparatum sit, aut phlegma, aut colera vt putrefiant ex prædictis principijs, minus tamen corripiantur à contagione, quām humor aliis, quōd analogia non sit ad illos. quare nec omnes putrefactiones, quē circa terras & aërem sunt, etiā disponunt ad eam, quē circa pestem versatur, sed certe solū. si igitur recte tradita sunt, quē de cōtagione à nobis sunt dicta, principia quidē contagionum per se sunt seminaria ipsa, de quorum natura tāta narrata sunt, quē quidem tametsi communi quodam principio cum vaporibus & loci caritate conueniunt in agendo, peculiarem tamen quādam sortita naturam sunt, & rationem putrefaciendi. in primis enim diximus habere ea vim & actionem multam, tum & mīstionem fortē & elaboratam, nec nō & mīstionem in lentore constitutam, ac deum nō materialem solū antipathiam ad calorem naturalem & ad animā ipsam, sed & spiritualem. hæc igitur quum ita se habeant longē diuersam putrefactionē ab alijs faciunt, siquidem in alijs superficialis, quodammodo fit putrefactio, non profundā,

funda, & sordida, in his autem pofundissima & ad partes vel penitissimas eius quod putrefit. quod quidem iccirco accedit. primō, quod seminaria non paruae actionis sunt, quemadmodū simplices vapores, sed longē maioris, propter fortem mīstionē, propter quam nec cito & facile alterātur, sed præstant, & actionem continuāt. propter lentorem autem agglutinantur valde illi humoris, ad quem habet analogiam. in quem incubentia cito dissoluunt, & tūia multum quum sunt & humida, ad quod nō parum adiuuat spiritualis antipathia, quæ naturalem calorē fugat & propellit, a quo destitutus humor cito contrahit putrefactionem profundam. fit etiam putrefactio illa non profunda solū, sed & valde larga, hoc est multarum partium, quoniam seminaria hinc inde dispersa sunt, & hæc alia ceu sobolem generant, illa alia. recte igitur dicebat Montanus magnam putrefactionem in pestilentibus febribus fieri, sed rationem non dedit per se id facientem, assignans humiditatem contractam & præparantem. Differunt præterea hæc febres ab alijs putridis in accidētibus proprijs. ad has enim sequitur esse cōtagiosas ad alium. cuius causa assignari non aliter potest, quā per rationem seminariorū, quē

ad aliū delata tale in secundo faciunt, quæle in primo fuit, quod si pestilēs aliqua febris primō in nobis fiat, nunquam tamen esse pestilentem dicimus, nūlī tum quū seminaria cōtagionis iam facta sunt, quare & quā est, factam esse febrem ex seminarijs, & aptam esse ex ijs fieri, atque ea per se includere. si igitur licet pestilentein febrem diffinire, dicemus esse febrem sordidae & profunda putrefactionis, includentem seminaria acutissimè cōtagionis per se. propter quod & letalis est, & ad aliū cōtagiosa. atq; hæc per se ratio est pestilētis febris, non autē quod vel cor, vel contenta in eo putrescant. nihil quidē prohibet, & ad illa putrefactionem deferri, praesertim si analogia ad illa sit. sed siue hoc sit, siue nō ratio non est hæc pestis, sed forte ratio veherentioris pestis & citius interficiens, quod autem per se est, & (vt aiū) formale, est esse febrem per se includentē seminaria contagionis letalis. propter quam causam quæ ē venenis fiant febres letales quidem sunt, sed non pestilentes, quoniam contagiosæ non sunt, carent enim eo quod formale est, & per se ratio pestilentiæ.

*De differentijs pestilētum febrium, &
Accidentibus eorum.*

C A P . IIII .

Pestilētum

Pestilētum verò febrium aliae extrinsecus in nos veniunt, aliae in nobis primō fiant, aliae omnes perdunt, aliae maiorem partem, aliae multos solū. diuersa porrò est earum analogia & admiranda: quædam ad sanguinem præcipue analogæ sunt, quædam ad coleram, quædam & ad humores alios, aliae promiscue ad omnes, & aliae ad spiritus solos, aut ad ipsos maximè, & quædam citissimè perdunt, quædam serui. extrinsecus veniunt, quorum seminaria prius concepta sunt, aut in aëre, aut terra & alijs. oportet autem & ea prius corrupta fuisse, si propriè contagio dicenda est. dico autem seminaria, non vapores similes, multum enim differt (vt diximus) inter seminaria & vapores. In nobis autem primō fiant, quæ ē communibus quidem causis cum alijs originem habent, vt plenitudine, obstructionibus, & humorū malitia. verūm putrefactio & sordida est, & conclusa, cuiusmodi autem ut in ea seminaria fiant contagionis perniciose. nihil enim prohibet sāpe talem in aliquo primō fieri, mox ab illo in alios importari. omnes autem perdunt, quæ ad spiritus & spiritualia analogiam habēt, maximè quæ extrinsecus veniunt per anhelitum attractæ contagies. maiorem verò partem peri-

114

mupt

munt, quæ ad acutos humores analogæ sunt, præsertim si & ipsæ extrinsecus appartenentur. multos autem solum, quæ ad crassiores humores rationem habent. quo autem modo & quibus de causis diuersæ sint analogia earum, suprà quidem demonstratum vniuersaliter fuit. quare nunc non aliter rependendum erit. Sed iam de accidentibus earum dicatur, quatenus signa & notitia earum haberi possint. primum ergo quod per se has febres sequitur, est esse contagiosas, quod & maximum est earum signum. quod quoniam non semper datur videre posse, alia signa attendenda sunt, commune autem est omnibus ferè, per initia omnia videri valde placida. ita ut vix febrire existimetur, qui nihilominus latenter pestem concepit. pulsus, vrinæq; id attestantur, sed ita tamen ut peritū non lateant. per processum porro tametsi sua sunt augmentata tota, tamen per se febris placida videtur & lenis, calor tactu mordax non est, introrsum verdor morosus magis, quam acris percipitur. quippè interrogati, qui ægrotant num febrant, non febrie se dicunt, sed tamen in angustia quadam versari. decubitus supinus est, dorsum perinde ac verberati, anhelitus solito longior, pulsus non citatus,

tus, non altus, sed pressus magis & vix audiens se attollere. hæc ergo signa per primos morbi processus apparent, quæ quum vides, tum ad alios spectato, quos febres tenent, ac quum multos emori vides è cōsimili morbo, tunc time pestilentem esse febrem cui astas. in dies autem certiora se ostendent signa vel maculae in cute apparebunt, vel abscessus circa emunctoria vocata. oculi ad hæc subrubent, & vacillat, anhelitus extraneo quodā fecatore grauis est, quo solo signo petiri, saxe pestilentem febrem deprehendunt, verba sape dicuntur multa, & interdum incōposita, caput grauescit, & modo vigilia, modo somnus nimius ægrum tener, Hypocundria tenduntur. egestiones liquide sunt, corruptæ longinquæ à forma fecū & humorum, fecentes. vrinæ autē subiugaliū similes, aut quasi vinum granatorum, aut tenues crude, aut confusæ, rubræ. quandoque & similes sanis sunt, lingua sordescit, virtus omnis labat & fatiscit. mala autem signa sunt, delirium perseverans, vrinæ detentio, fluxus sanguinis narium ad quem alleuiatio nulla consequitur, ventris deiectione multa per initia oborta, vel è leui pharmaco facta, apparitio macularum & abscessuum, ac subita mox delitescentia. Quod igitur per ini-

n*s* tia

tia mites apparent hec febres, nihil mirum videri debet, quum toto genere, & in toto processu lenes plurimum sint. causam aliqui reddunt, quod nec nos tangentes ardore febris sentiamus, nec æger ipse nos quidem quia febris hæc extorsum quieta est, introrsum turbans, æger verò neque ipse sentit, quoniam hec tam febrem patitur, de qua suprà dictum satis fuit. Nos è nostris principijs causam inde esse arbitramur, quod profunda admodum sit putrefactio, in qua acrimonia omnis multo obtunditur & hebescit, humido multo simul euaporante, & lentore tanto facta, in febris autem quæ in sicco consistunt, quales sunt colericæ, acrimonia & feruor sentitur, membra exuruntur, sitis vexat, ariditas linguae fit, quoniam igneum est, quod euaporat & siccum propter quod nec contagionem facit, quoniam non agglutinatur, quāquam magnæ actionis sit, est fortasse & alia concusa cur peste laborantes febrem non sentiant, quod sensus illis magnopere obtusi sunt, obsepti tanta putredine, in qua virtutes nō solum dissoluuntur, sed nec transmittuntur ad sensitua membra. quod verò pulsus parui sint, & rariores, rursus causam assignant alij, quod pestilentes hec ticiant, quare quum nec

calidita

caliditatem nouam percipient, pariter nec noua euentatione indigent, vnde & pulsus non valde diuersi sunt à seipso sanis existentibus. Nos licet, aliam causam assignamus, illud prænotantes, quod natura semper illud eligit, quod aut melius est, aut minus malum, vt in ijs diximus, quæ de sympathijs tractata sunt. sicut igitur oblatio factore aliquo à natura fit, vt vix anhelamus, vix halitum per narres trahamus, quasi sic minus aperiatur aditus factori: ita lata ingenti, atque abominabili putrefactione seu exhalatione ad cor, vix audet natura ipsum dilatare, vix venas tollere, quo minus via putredini aperiatur, quare tantum tollit, quantum vix satis est viata & euentationi cordis. propter quod pulsus parvus fit, & rarus, & anhelitus longior & angustior: constrictio verò seu expiratio velocior, quam dilatatio & inspiratio, quod & in pulsibus etiam venenatorum contingit, vt sepe vidimus. Vrinaræ autem vt plurimum subiugalii similes sunt propter multam & diuerorum ebullitionē, quod si humor crudior fuerit, albida sepe vrina fit, & subriliis, si verò sanguinis excrementa redundent, rubra exit, & confusa propter ebullitionem, quæ si subadusta & subtilia fuerint, aut tenui melan-

melancholiæ admista, similem vino gra-
natorum vrinam faciunt. sed iam particu-
lares febres prosequamur.

De Ephimera pestilenti in Britania.

C A P. V.

IN Britania insula, quæ nūc Anglia vo-
catur, genus est pestilentis febris & cō-
tagiosæ, quæ ad ephemeras referenda vi-
detur, quod die vna aut hominem perdit,
aut liberat. est autem non contagiosa solū
de vno in alium, sed & vagatur etiam de
ciuitate in ciuitatem, non tantū per eam
insulā, in qua ferè vna videri solet, sed sa-
pe & ad vicinos Belgas deferri visa est.
quapropter & vitio aëris præcipue enasci
censendum est. cur autem in ea insula præ-
cipuò oboriantur, vniuersalis quidem causa
est analogia eius aëris. particulatim verò
in quo ea cōsistat analogia difficile certè
est nosse. quanquam sunt, qui dicant id è
foli ratione cōtingere, quod maximè gi-
pseum est, vnde & Albion olim appellata
fuisse volunt. certis igitur constitutioni-
bus humidis, vapores è solo illo accidit
eleuari, subtilissimos quidem, corruptos ta-
men, qui & subtilem etiam inferunt con-
tagionem, cuius analogia est, vel ad spiri-
tus, vel ad tenuem spumam, quæ sanguini
super

supernatat, quæcumq; autem causa sit, con-
stat analogiam eius contagionis esse ad
subtile sanguinis. propter quod die vna
aut finitur ægritudo, aut æger. vt plurimū
autem finitur ægritudo per sudorem, vnde
& febrem etiam sudorem appellant in-
colæ. Nullis verò alijs medicamētis vtun-
tur aduersus ipsam quam exspectatione su-
doris, nā quibus aduenit, omnes ferè euad-
unt, quibus autem retinetur, maxima pars
perit. quare cura omni & diligentia pro-
curant ne impediatur sudor, quod vel fa-
cillimè accedit, si tantum æger situm, atq;
accubitum mutet. qua de causa iubent me-
dici, vt æger integra die vna situm nō mu-
tet. quam molestia qui ferre possunt, mer-
cedem laboris recipiunt & euadūt. qui ve-
rò ferre non valent, sed se iactant, decubi-
tum mutant, nouū aërem auocupantur, im-
pedito sudore sua causa pereunt.

*De fibre quam lenticulas uel puncticulas
nocant.*

C A P. VI.

SVNT aliae febres quæ mediae quodam-
modo sunt inter verè pestilētes & nō
pestilentes, quoniam ab ijs multi quidem
pereunt, multi etiam euadunt. Contagio-
sa autem sunt, & idcirco naturam pesti-
lentium sapiunt, appellari autem solēt ma-
lignæ

lignæ magis, quām pestilētes, quales ille
fuerē, quæ annis 1505. & 1528. in Italia pri-
mum apparuere, ærate nostra non prius
notæ. certis verò regionibus familiares, ut
Cypro & vicinis insulis, maioribus etiam
nostris cognitæ, vulgus lenticulas aut pun-
ticulas appellat, quod maculas proferant
lenticulis, aut puncturis pulicūm similes,
quidam mutatis literis petriculas dicunt. de
quibus diligenter agendum videtur, quod
& nunc quoque crebro visantur, modo
communes multis, modo quibusdam par-
ticulatim contingentes. visi etiam sunt,
qui ex Italia in alias regiones profecti,
vbi nullæ essent eiusmodi febres, ex ijs ta-
men perierint, quasi secum infectionem
detulerint. quod clarissimo & doctissimo
Andrea Naugero oratori pro Illustris-
sima Venetorum Republ. apud regē Gal-
lorum annis superioribus contigit. ex hac
enigm labo interiit in ea prouincia, in qua
ne nomine quidem nota erat ægritudo
eiusmodi. vir eius doctrine & ingenij, vt
nulla maior literarū iactura sit facta iam
multis annis. Contagiosa igitur est & hęc
febris, sed non celeriter, nec somite & ad
distans, sed tatum per tractationem infir-
mi. per initia autem quin febres omnes
pestilentes placidæ sunt, & mites, tum haec

ad eo

L I B R E R I I . 207
ad eo placide inuidit (ut vix admittere
medicūm ægrī velint) vnde & medico-
rum multi plurimum decepti sunt, expe-
ctantes resolutionem morbi paulò post,
nec quicquam contra parantes, mox verò
signa maligne febris aperiebantur: nam
quāquam calor mitis pro natura eiusmo-
di febrium sentiebatur, internè tamē per-
turbatio quedam percipiebatur, tum &
fractio in toto corpore, latitudineq; more
fatigati, decubitus erat supinus, caput gra-
vescebat, sensus hebetes erant, & mens ma-
gna ex parte post quartum aut septimum
non constabat. oculi rubescerant, verba
multa dicebantur. vrinæ primum exalbi-
dæ, ut plurimum cernebantur plenæ ta-
men, mox rubentes & confusa, aut simi-
les viño granatorum, pulsus rarus, & hu-
milis qualis diximus, excrementa corrup-
ta fœtētia. circa quartum & septimum in-
brachijs dorso & pectore maculae ruben-
tes, saepè & puricæ erumpabant punctu-
ris pulicūm similes, saepè maiores imitatae
lenticulas, vnde & nomen inditum est. si-
tis autem aut nulla, aut parua aderat. for-
descerant tamē lingua, somnolentia qui-
busdam aderat, quibusdam & vigiliae, in-
terdum in eodem vtrunque per vices, sta-
tus alijs ad septimum, alijs ad quartum de-
ciuntur,

cimum, alijs & vltra, vrina quibusdam detinebatur, quod pessimum signum erat, ea febre mulieres paucæ, senes paucissimi, Iudæi ferè nulli deperiere, iuuenes & pueri multi & ij quidem nobiles contrario modo, ac pestilentes veræ cōsuevere, quæ quin vulgum præcipue capiant, tum hæ febres maximè in nobiles graffari vise sunt. perituros sua signa præcedebat, sicuti & euafuros mala erant, si statim eger virtute deficit se sensisset, si assumpto leui pharmaco ingens alui deiecitio secuta fuisset, si facta crisi non accessisset alleuiatio, nam vidi mus quibus libræ tres sanguinis erupissent è naribus, paulo post tamè obijisse, malum item si vrinæ detinebatur, si lenticulae delituisserent, si ægræ erupissent, si huidæ fuissent & valdè puniceæ, quod si aut omnia aut plura ex his accessissent, certissima sequebatur mors, euafio verò, si cōtraria aut omnia, aut plura apparuissent.

De Causis.

C A P . V I .

Hec quidem in proposito erant & ante oculos, quibus autem de causis & quomodo cuenissent, magna inter medicos discrepanzia, magna altercatio erat, varijs varia existimantibus, alijs adustionem & acuitatem in causa ponebant, alijs plenitu-

plenitudinem, alijs intranspirationem corporum, alijs occultam proprietatem, quare & quisque pro existimatione sua auxilia afferebat, non sine artis ludibrio, quod vulgares non lateret tanta dissensio. quoniam autem vagantes erant hæ febres, & multis uno tempore communes, communem quoque causam, tum habuisse censem est, præcipue autem contractam ab aëre, quod satis rationabile appetet, quando anno 1528, precedente hyeme austriana pluviosa, vere quidem multa fluminia inundauere, apud nos quidem Athesis & Padus, apud alios alia fuere pariter & caligines quædam, quibus arborum germina olearum præsertim, quæ amplius aruere, quibus de causis & principiis his febribus datum, credendum est, que vero sparsæ nunc apparent, causam particularem in nobis habent, in quibus primæ fiunt, & confimilem putrefactionem acquirunt, qualis illa fuit, quæ primum communem multis originem ab aëre traxit, quoniam autem contagio hæc per comparationem ad verè pestilentes, satis mitis appetet, nec celeriter contrahit solet, nec fomitem relinquit, nec ad distans protendit, sed tardè & per tractationem solam (censem est) seminaria, ipsius non esse

o admod.

admodum acria) nec fortē illam elabo-
ramq; mis̄ionem habere, sed magis apta
esse, vt & alterentur facilius, & nō agglo-
mentur quemadmodum alia solent, quæ
fomitem relinquunt. & in summa quæ à
natura vaporum nō multum remota sint.
acria tamen quantum sufficit eiusmodi
contagionem inferre. Consimilem ergo
infectionem in aëre primum fuisse cen-
tendum est, quæ mox in nos ingesta tale
febrium genus attulerit, quæ tametsi pe-
stilentes verè non sunt, in limine tamen
carum videntur esse. Analogia verò eius
contagionis ad sanguinem præcipue esse
constat, quod & maculae quæ expelli
consuevere, demonstrat. omnes enim ru-
bentes sunt, principij colorē & rationem
retinentes, qua de causa & magna etiam
& late fusa est putrefactio, propter humi-
ditatem & fluxibilitatem sanguinis, ea-
dem de causa & lenior etiamnum est hęc,
quam pestilentes alię, non potest tamen
non morosa sentiri, facta magna intror-
sum euaporatione prauae putredinis, pro-
pter quod & laſitudo quoque sentitur, &
mens non constat, & caput grauat, & oculi
rubent, quæ euaporatio quoniam lenis
est, & tractabilis rarissimè solet phrenes-
sim facere, quod multi medicorum time-

rc

re solent, videntes delirij fieri, porrò nec
mirum est, si egestiones corruptæ liqui-
dæq; apparent, tam larga quam putrefa-
ctio fiat, vnde & malum erat signum si af-
sumpto leui pharmaco ingens deiectione
secuta fuisset, præsertim primis diebus. si-
gnum enim erat valde amplam esse cor-
ruptionem. Somnus autem ijs multis ob-
repebat, quibus pituitosior erat sanguis,
vigilie verò quibus biliosior. maculae au-
tem apparebant in cute, natura foras pel-
lente, quam poterat partem infectionis.
nam & modo per sanguinis fluxum è na-
ribus, modo per sudorem, modo per alii
deiectionem exonerabatur, sed salubrior
erat, quæ per eiusmodi maculas tentaba-
tur expulsio, propter quod multi eorum
euadebant, quibus largè fiebat ea, multi
verò peribat, quibus raræ & sparsæ crum-
pebant maculae, aut ubi erupissent, delite-
scabant, significabat enim aut naturā, non
esse potentem, aut materiam male ob-
dientem, quæ aut expelli non posset, aut
retrocederet natura tentante aliam expul-
sionem. Sanguinis verò effluxio per na-
res, nullos pene leuabat, quoniā magnum
quidem stimulum arguebat, & naturam
maximè cogi ad expellendum quæ poter-
at contrarium, quod in maiorib⁹ venis
inerat,

o 2

inerat, sed ea via non erat idonea ad expellenda seminaria contagionis, quae maxime in minoribus venis sedē habebant, vtpote quae extrinsecus accessissent. similiiter nec multum proderat ventris deiectione, quoniam corrupta quidem materia expurgabatur, seminaria autem non. quare ex omnibus cōuenientior erat, quae per cutim expulsio fiebat, primum quidē per maculas factā, mox & per sudorem. propter quod & multi visi sunt euasissē, quibus largus sudor superueniens. per has enim vias magna pars seminariorum, vñā cum subtili parte sanguinis excernebatur detinebatur autem interdum vrina, siue quod absumeretur aquositas, siue quod alio verteretur, vt in maculas vel sudore, siue quod redundantia nimia humorum, aut crassities vias obstrueret, siue deficeret virtus. propter quid pessimum erat signum. pueros autem & iuvenes carpit magis ea contagio, quod in ijs plus adsit sanguinis & humidioris ad quem habet analogiam, tum verò & ij foramina magis aperta habent & calidores sunt, vnde attractio fit maior, tum per venas, tum per anhelitum. propter quam causam & qui negotiabantur magis, magis etiam carpebantur, minus autem otiosi & frigidi &

ficcī

ficcī natura, quale ferè est serum & Iudeorum genus. mulieres verò frigidæ & ipsæ sunt, & densioris carnis. porro nobiles magis, quām plebs hac tanguntur labē, contrā verò pestilentia magis plebs quām nobiles, quoniam pestilentia potissimum in cōtagione vnius ad aliū versatur minus vitio aëris. hæc autem infectio magis aëris vitio, quām transitu vnius in aliū. ab ea igitur contagione, quae ab vno in aliū transit, magis cauere nobiles possunt, propter diuitias & commoditates alias, quibus plebs caret. ab ea verò quē dependet ex aëre minus defendi possunt nobiles, quām plebs, quoniam ea cum communis omnibus sit, magis eos occupat, qui delicatores sunt, & minus robusti, quique & plus habent sanguinis & humidiores sunt, quales sunt nobiles, propter luxum & vita quietem. plebs autē & robustior est, & fiscior vtpote fatigata magis & vctus parciōris. ita igitur se habent lenticulares febres, & ex his causis fiunt. nunc de verè pestiferis dicamus.

De vere pestiferis fibribus.

C A P . V I I I .

Quae verò pestiferæ propriè dicuntur febres, partim quidem cum his conueniunt, partim differunt. conueniunt

o 3 . quid

quidem natura quadam communis, quod contagiosæ omnes sunt, & per eundem modum afficiunt. differunt autem quod pestilentium contagio longè promptior est, & celerrimæ susceptionis, tum verò & somitem quoque relinquit, & ad distans se se etiam extendit. item & aut omnes, aut maiorem partem eorum perdit, ad quos pertingit. Sæcunda quoque sunt & reliqua accidentia, nam & virtus velocissimè, & multa exoluuntur, & perturbatio quæ interna est, longè maior sentitur. nonnullæ quoq; sunt, quæ per initia ardentissimā febre apportant, tametsi reliqua & illæ etiā mox lenes apparent pro natura totius generis. vigilæ ut plurimum infectos tentant, quandoq; sopore committunt pulsus & in his quales in alijs percipiuntur rariores, & humiliores quam ægritudo videatur poscere. Vrina conturbata aut albae, aut etiam similes lanis. egestiones corruptæ, liquidae, foetentes. In quibusdā bubones aut parotides, aut alij abscessus apparent. maculae aut nullæ, aut rarius in ijs visæ, quod alioquin mirum est, quoniam materia harū febriū sit longè subtilior. sunt & harum differentiæ inter se quedā. alij extrinsecus in nos accedit præcipue ab aëre. qui quā corruptus est, & seminaria statim in nos

nōs træfert, tum nihil mortalibus miserabilis potest accidere. verū rarissimè contingit, vt ex aëris corruptione pestilentia contingat. aliae ab ipso quidem originem trahunt, sed non statim ab eo seminaria recipiunt, sed aut vapores, aut consimiles quosdam affectus & dispositiones, à quibus mox febris in nobis primò pestilens fit. & ab uno in alium transmittitur, aliae & in nobis primò fiunt non vitio aëris, sed aliorum ut ciborum, & vniuersaliter vitio eorum, quæ prauas putrefactiōnes facere consueuerē.

Quoniā igitur celerrimè suscipitur hæc contagio, existimandum est acutissima & subtilissima esse carum febrium seminaria, & analogiam præcipue habere, aut ad spiritus & spiritualia, aut ad biliosos humores, quæ de causa nonnullæ interficiunt paucis horis, quæ scilicet ad spiritus & spiritualia analoga sunt, & antipathiam habent non solum materialem, sed & spiritualem. nonnullæ serius necant, perdunt autem vel omnes, vel maiorem partem. omnes quidem quæ ad spiritus, & ad eos habent antipathiam utrinq; maximè autem ab aëre pendent, & per anhelitum attrahuntur; maiorem partem, quæ in humoribus sedē habent biliosis aut sanguine

existit, aut etiam puro, propter quæ & vi-
giliæ magis adfunt in his febribus, quæm
in alijs, quæ tamen in sanguine fuit (præ-
fertim si pituita abundet) coniunctum vi-
gilijs somnum afferunt. cæterum mites &
hævidentur, quanquam ingens sit ægritu-
do. Causa eadem quæ in alijs quod profunda
est, putrefactio & sordida, in qua
acrimonia non planè percipitur, tum quod
obtunditur à multo humido quod etapora-
rat, cuius signum est lenta esse seminaria
& fomitem relinquere, tum quod sensus
hebetes per se sunt. quod si nonnullæ ar-
dentissimæ videntur per initia, hoc idcirco
accidit quod nondum putrefactio pro-
funda est, sed febres illæ in nobis primò
incipiunt tales, quæles aliae quæ contagio-
se non sunt. cholericæ auté vt plurimum,
mox profunda fit putrefactio & cōtagiosa
ac lenior incipit febris videri. pulsus pro-
pter prædictam in alijs causam ratiore &
humiliores videntur, quod natura non au-
det venas tollere, ne aditum veneno ape-
riat. Quod autem vrinæ similes sanis ap-
pareant interdum, admiratione non par-
uum præbet, quod enim aut conturbatae
aut & albidae videantur, nemo itidem mi-
ratur. Causam aliqui dicunt idcirco esse,
quod similes sanis videantur, quod corrū-

ptio

ptio & putrefactio circa spiritualia ver-
tur, quare nihil impedire ne & hepar & re-
nes officij proprijs fungantur. propter
quod vrinæ concoctione quadam non ca-
rent, sed certè si febris est totius passio, mi-
rit est spiritualia laborare, virtutes omnes
exolui, hepar tamē & renes, quasi sana sint
membra, cōcoctiones debitas facere. For-
tasse igitur illud potius existimandum est,
quod existente vrina crassa & plena, sàpè
accidit vt deficiëte iam virtute & non po-
tentia crassiores illas partes expellere, per-
coletur quodammodo vrina, & vbi primū
crassa admodū fuerat, incipiat iam crassa
minus descendere, deinde & minus adhuc
crassa, donec perueniat ad mediocrem quan-
dam consistentiam, in qua nubeculae quæ-
dam pendeant. propter quod sanis aſimi-
latur, non est autem verè sana, sed appetet,
quod sàpè nō ſolum in pestiferis febribus,
sed & in alijs videtur, quum propè mors
est, & virtus iam non potest crassas vrinæ
partes expellere. quæ res inexpertos quo-
dam medicos ſepe fecellit, incipientes benè
ſperare ex ea vrinæ mutatione. fuit autem
abſceſſus magis quæm maculæ in hac fe-
bre, quoniam furens magis, ac turgens ma-
teria illius est, furiūt autem introrsum ma-
gis & circa principalia membra, hepar, cor
o 5 & cere

& cerebrum. omnis autem furens humor irritat plurimum & cogit expelli. quare à partibus, quæ introrsum sunt, motus fit præcipue ad emùctoria principaliū membrorum. in ouetur autem non solum materia furēs, sed & quæ illi coniuncta est, propter quod abscessus maximè fiunt, & non maculae. contingit tamen & illas quādoq; simul fieri, expulsa tenui materia quadam, circa cutem. præsertim vbi in sanguine infectio sit. ita igitur se habent, quæ contagiose vocantur febres. nunc ad alios morbos pertranseamus, qui & ipsi contagione consistunt.

De phthisi contagiosa.

C A P . I X .

Quidetur quidem de ea eglise magis, quatenus primò in nobis fit, & originem habet, aut ex defluxionibus, quæ ad pulmones feruntur, aut è fracturis quarundam venarum, aut sanie derelicta, vel è pleuride, vel peripneumonia & similibus. de ea verò quæ ex contagione concipiatur, nulla quidé aut quām paucissima tradidere. nos verò eam quæ in nobis primò fit non negligentes, ac supponentes magis, nunc maximè de ea agemus, quæ in contagione versatur, quod institutum est nostrum, cōstat

enīm

enīm & contagione concepi, & propriam quandam animaduersiōnē exposcere demonstrabimus, nostri tabem vocant, quod vocabulum, sicut & apud Græcos phthisis, interdū communius est, pro consumptiōne corporis quæcunq; sit, interdū propriè magis, quum pulmonis vitio per se contingit, quod rursus dupliciter solet evenire, quandoque quidem ex vlcere in pulmone habito, vnde sanies vera emanat, quandoq; non ex vero vlcere, nec vera sanie, sed magis in saniem quandam convertis pituitis, quæ illuc descendēre. Verū & illā quoq; possumus phthisim satis propriè appellare, quæ corruptis putrefactisq; pituitis, ita pulmonem affecit, vt si non ulceratus est, at flacidus: tamen & putidus iam redditur, quippè factis dislectionibus quorundam, vidimus interdū partē pulmonis sinceram & nullatenus vitiatam, partem nondū exactè putridam, nondunq; vliceratam, sed tamen flaccidam mollemq; atq; in marcorem tendentem, quandoq; & totum pulmonem talem vidimus. quare quum iam marcor ille in pulmonem serpir, phthisicū appellare meritò hominem possumus, quum verò simpliciter corruptur pituitæ circa pulmonem, nondum autem affectus ipse est, tun non vocari phthi

phthisicus homo debet, sed aut dyspnoicus aut quid tale. quæ igitur sint phthisis illius cause, quæ in nobis primò fit, satis esse notum medicis arbitror, quarum nullam necesse est, in ea præcedere, quæ e contagione concipitur, potest enim esse ut quis nec distillationibus detetus sit, nec venam fractam gerat, neque villo vlcere circa pectus affectus fuerit, nec pleuritidem passus, nec demum villo virtio tactus, sed optimè sanus existens, ex consuetudine tamen & conuictu cum phthisico, aut ex fomite, labem illam contraxit, nam mirum profecto est, quanta tenacitate, quando tempore serueratur virus illud in fomite, ita ut vestes quas phthisici gestauere, saepe visæ sint post biennium attulisse contagionem. quinimò tales etiamnum fiunt, & camere, & lectuli, & tabulata vbi phthisici periére. in fomite igitur illo non aliud putandum est relinqui, quam seminaria cōtagionis ex ea purtrefactione euaporantia, quæ in phthisi fit. quorum mira quædam est analogia, quando ea non ad oculos, non ad palatum, non ad aliud membrum contagiosa sunt, quam ad pulmonem. causam in viuierum suprà monstrauimus. neq; enim omnia in omnia agunt: sed solùm quæ & agentis, & matræ, & applicationis rationem certam habent,

LIBR. II. 221

bent, atque ob id analoga dicuntur. signa autem iam tabefacti pulmonis sèpè oculis patent, saepe enim frustula etiam ipsius per sputum reiecta apparent. Tabescens & flacci iam, non ita manifesta sunt signa, sed tamen quim prolongari morbum vides, sputa horribilia aspectu apparere, fetere, ac saniem repræsentare, quim & genæ roseæ fiunt, tuim certo scire potes tabescere iam pulmonem, præsertim si è contagione concepta fuerit phthisis, concepsit autem per contagionem indicia habere poteris, si causas diligenter investigaueris. similes autem contagiosis & illæ sunt, quæ hæreditariae à parentibus contrahantur. mirum enim est quasdam familias vñq; in quintam & sextam generationem omnes eadem tabis conditione perire, & quosdam eadem ætate.

De Rabie.

CAP. X.

Non minorem admirationem præbet rabies, de qua sequitur ut agamus, ea per se teneri animal nullum præter canes Galenus scribit, atque ita certè conspicitur, quæ vero animalium rabidi canes momorderint, rabire omnia, præter hominem, Aristoteles tradit, quæ autem hac in contagione spectantur, hæc ferè sunt.

In

In primis constat non concipi eam con tactu omni , non fomite , non ad distans, sed cum solum quum è morbo canis ita dilaceratur cutis vt sanguis elicatur, quasi in sanguine ipso contagio fiat, per contactum dentis & spuma animalis rabientis. Serpit præterea tam segniter & per moras, vt rariissimè ante vigesimam diem prodatur infectio, maiori ex parte post trigesimaliam, multis non nisi post quatuor aut sex menses , quibusdam etiam post annum, aliqui & post quinquennium manifestari tradidere. vidi ipse puerum, qui octo post mentes ex quo demorsus fuerat, contagionem ostendit, ex qua mox periret. Interea nec febris illa sentitur, nec ullum aliud malum , nesciente ægro quanta pernicies lateat, quam mox tum ferè percipit, quum ea ad cor pertingit. quò ybi peruenit incredibili cruciatu hominem affigit. Cor & præcordia vellicantur, æger nec stare , nec quiescere potest. sed more furētis hue illuc agitur, manibus corpus dilacerat, sitis immensè. sed illud maximum incommodum accedit, quod & aquam & liquida omnia adeo reformidat æger, vt potius emori eligat quam bibere, aut ad aquam deducitum verò & alios ipsi mordent, spumat os, oculi torui aspectu sunt, ac demum fatigati

tigati vitam miserabiliter esstant. ferunt & si quis sub sorbo arbore jacuerit, qui alias demorsus à cane rabido fuerit, rursus in rabiem verti. de his igitur querendum est, quibus è causis fiant, verum non per eas rationes, quas demonstrationes appellant. sed si rationabiliter & ex communibus locuti fuerimus, satis fecisse existimari debemus. Quoniam igitur fomite non concipitur hæc contagio , nec in cute fit per contactum simplicem, sed dilaceratione cutis indiget, existimandum est semina illius non admodum lenta esse , atque ea crassiora fortasse quam in foraminibus condi possint. quare non nisi sanguini agglutinari, spuma in qua seminaria latent illi commista. porro & quoniam tardè serpit, par est putare analogiam eius esse vel ad solidas partes , quales sunt nervi & eiusmodi, vel ad crassum aliquem humorē, at constat solidorum nullum hac in labe corrupti. quare ad crassos humores analogam esse contagionem. tales autem sunt phlegma & melancholia. videtur autem ad melancholiā magis eam esse analogiam , quia videmus rabisos demum etiam furentes fieri , quemadmodum & melancholicos. deinde quia & causis à quo primū contagio oritur, valde

melanc

melancholicum animal est & siccum. porrò phlegma in humano corpore multum est comparatione melancholiæ quod & aptissimum est, ut putrescat: quare si in ipso foret contagio, hæc non tam diu lateret. ut post annum manifestaretur. at melancholia, quoniam & paucior est, & frigida, & sicca, & minus apta putrescere, diutius seruare latentia seminaria potest. febrem autem non excitat hæc contagio nisi ad postremum, quoniam sensim fit, & quod evapora, non statim ad cor fertur, sed longè post, aut etiam expellitur. propagatur tamen per partem, post partem ad interna, ac demum ad præcordia, quod vbi peruenit, & febrem suscitat, & septum trânsuersum, & cor ipsum conuelliit, ac postremo furorem & mortem affert, maximè autem tanguntur ea canes, quoniam ut diximus, maximè siccæ sunt, & adusti sanguinis. primum igitur ijs more melancholicorum tristes sunt, & solitarij, mox paulatim incalcent sanguine, ad omnia indignabundi sunt, cuncta incipiunt odisse, ac iam & præ iracundia mordet, oculi rubent, os spuriat ac tandem in furem aguntur. animalium vero quæ mordeant omnia rabiunt, & moriuntur, præter hominem, quod idcirco fit, quia alia anima

animalia propter feritatem in qua cum cane conueniunt, concepta contagie necessariò rabiunt, propter analogiam. hominis autem natura longè aliena est ab ea feritate & conuenientia, propter quod nec analogiam promptam habet ad suscipiendum. vnde sit ut non omnes qui demorsi sint etiam rabiunt, sed multi beneficio temperaturæ ex se, aut non contrahunt contagem aut superant. atque hoc ego illud esse existimo, quod Aristoteles voluit, quāquam scio esse qui in eo textu vbi hac de re agitur non legēdum esse (prater hominem) sed prius quam homo, voluit, quasi græca lectio non $\pi\lambda\mu$ sed $\pi\phi\mu$ audiri debeat, quod nullam habet necessitatem. Cur autem adeo reformident liquida, & canes ipsi, & qui à cane demorsi sunt, vnde & hydrophouci appellantur, difficultatem habet, & abditiissimā rationem. neque enim illud credendum est, quod multi dicunt, & Aetius etiam existimare videtur, icti-
co ita timeri aquam quod ijs appareat se-
catulos quosdam in aqua cernere, quan-
doquidem nonnulli eorū qui iam aquam
cooperant formidare interrogati, num
quid tale apparceret, ut viderent, nihil tale
videre responderunt.

Vtrum igitur quemadmodū & in qui-
busdam

busdā alijs morbis abominatio quorundā fit, propter indispositionem stomachi aut lingue, ita & in rabie detentis accidat? an magis defectus & indispositio non est in stomacho & lingua, nā & sitiunt, & quantum ē lingua est, humida etiam experunt. sed defectus potius in phantasia est, cuius signum est, quōd nec videre volunt, nec tangere, quāquam vti potum, appetant humida. Fortasse igitur (vt diximus in ijs quae de sympathia) phantasia quorundam memoriae excitat, quae paucore solent incutere, quod & in rabie, potest contingere, quoniam enim & spuma circa os eorum obuersatur, & corde præcipue liquefunt, ex his phantasia fit, quædam liquidi eos extinguentis, vnde formido fit, quotiens aut vident, aut tangunt, aut & audiunt offerri liquida sibi. In ægris autem phantasia fit horribilium ex paruis occasionibus, vt sepe ex aspetto paruarum figurarum in parietibus videmus ægros & lupos, & canes subimagine ac clamare & iubere, vt inde auferatur. An quemadmodum diximus in sympathijs, quæ exsiccata sunt, humida possunt appetere & trahere, quum forma secundum naturam per se remanet, quanquam actu & per accidens aliter sit. at vero quum siccitas eo vique precessit,

vt iam

vt iam forma naturam nō seruet amplius, sed iam ab ea ceciderit, tūm sicca illa non solum non appetunt humida, sed vti contraria abhorrent, & à se abdicant, quemadmodum accidit, & in ijs qui prope mortē sunt, omnem enim & cibum & potum ita abhorrent, quōd nihil molestius & horribilis ijs offertur, quām cibus & potus, quoniam membra iam priuata natura sua sint, ita igitur in rabie facta exsiccatione tanta, quōd iam natura propria collapsa est, & quæ prius vti conuientia & bona recipiebat, nunc vti contraria & horribilia recipit, non solum potus liquidorum omnium, sed & phantasia abominationē parit, exsiccari autem rabie affectos manifestum est, quum etiam & in conuulsiones ex siccitate incident. Cur vero & qui sub orbo arbore iacent, rursus in rabiem vertantur, si alias rabidi fuere, consimilem habet latentem causam si modo verum est, quod fama quadam circumfertur, nihil autem prohibet vapores, qui ex ea arbore continenter exhalant, stiptici quidem, & si licet dicere melancholici, ad hominem delatos, & intus calefactos idem facere posse, quod & seminaria rabiei, magis autē in eo, qui rursus rabidus, propter derelictam dispositionem, atque hac-

p. 2 de

de rabie probabiliter dicta sunt.

De Syphilide morbo seu Gallico.

C A P. II.

Nunc ad eas contagiones pertransi-
tamus, quæ extrinseca magis ten-
tant, incipientes à Syphilide morbo, quip-
pe nouum & diu nostro orbe incognitū
morbum inter alia admiranda nostra té-
pestas vidit, qui Europam ferè omnem,
Asiam verò atque Africæ partem non par-
uam occupauit. In Italianam verò ijs ferè
temporibus erupit, quibus Galli sub rege
Carolo regnum Neapolitanum occupa-
uere, annos circiter decē ante 1500, à qui-
bus nomen Morbo inditum fuit, Gallicus
appellatus. Galli verò nominis iniuriam
in nos retorquentes morbum Italum vo-
cant, Hispani Patursam, Germani, nunc
Meium, nunc Gallicum dicunt, nonnulli
nouo imposito nomine pudendagram ap-
pellaueré, quod à pudendis inciperet, sicut
& Mentagram quod à mento incipe-
ret, nouum morbum apud antiquos ap-
pellatum frusse Plinius est autor. Nos sy-
philiden in nostris lusibus appellauimus.
Hunc autem morbum nostro orbi adeo
nouum, familiarissimum tamen certis re-
gionibus ferunt, qui per hispanas nauiga-
tiones

tiones nouum mundum compere, vbi
vel plurimum abundet ea contagio, non
secus illic domestica ac apud nos scabies.
principiò igitur quum is apud nos appa-
ruisset, hæ ferè notæ conspiciebantur in
eo morbo. oriebatur in quibusdam sine
vlla ab alio concepta contagione, in qui-
busdam (quæ maxima pars erat) è conta-
ge excipiebatur, verùm non ex omni conta-
ctu, neque promptè, sed tūm solum,
quum duo corpora contactu mutuo plu-
rinum incaluisserent, quod præcipue in coi-
tu eueniebat, quo maxima mortaliū pars
infec̄ta fuit, vīli tamen infantes nonnulli
fuere, qui è suetu lactis à matre aut nutri-
ce infecta consimiliter affecti sint. fomi-
tem autem non relinquebat ea contagio,
aut non nisi maxima quadam occasione.
neque ad distans etiā se se propagabat, sed
neque statim manifestabatur, verūm cer-
to tempore delitescebat. interdum quidem
per mensim, interdum per duos s̄apē &
per quatuor menses. Interea tamen signa
nonnulla aderant conceptæ labis, animum
tristitia quædam detinebat, corpus, laſi-
tudo, pallor, faciem tandem quod in ma-
iori parte inerat, vleuscula quædam circa
pudenda oriebantur, ijs non dissimilia
quæ solent ex fatigatione contingere quā

cariem vocant, sed natura longè impar, nam hæc & emori contumax erat, & vi-
cta vna parte alia regerminabat immor-
tali propagine. post hæc crustosæ quedam
pustulæ per cutem erupabant. in quibusdam
quidem à caluaria incipientes (quod
vt plurimum erat) in quibusdam in alijs
locis, paruæ primum cæ apparebant, mox
augebantur paulatim ad magnitudinem
cooperculi grandis & similitudinem etiā,
ijs non absimiles, quæ in pueris Achores
vocantur. differentiæ carum multæ vise-
bantur, quibusdam paruæ & sicciores, qui-
busdam maiores & pinguiores, nonnullis,
liuidæ, alijs exalbidæ leuiter pallentes, alijs
duriores & subrubentes. omnes autem pau-
cis post diebus aperiebantur, ac mucore
quodam mucilagineo foetido manabant.
nec dici potest quantus ille mucor perpe-
tuo effluiebat, quanta sordices, exulceratae
deinde exedebant more eorum ulcerum,
quæ phagedenica appellantur, atque inter-
dum non solas carnes, sed & ossa etiam
ipsa inficiebant. quibus autem circa super-
iora vigebat malum, ijs distillationes pra-
ue contingebant. quæ modo palatum,
modo gargareonem, modo fauces, & ton-
fillas erodebant. labia quibusdam consum-
pta sunt, quibusdam nasus, quibusdam oculi,
alijs

alijs pudenda tota. ad hæc autem magna
ex parte gummofitates quedam per mem-
bra concrescant magna deformitate. nam
sæpe oui, sæpe panis magnitudine in æqua-
bant, quibus apertis mucor suberat albus
mucilagineus. tenax is callus maximè in
brachij & cruribus accidebat. qui inter-
dum ulcerabatur, interdum integer usque
ad mortem perseverabat. Præter prædicta
omnia, quasi parua illa forent, ingentes la-
certorum dolores accedebant, sæpe cum
ipsis pustulis interdum ante, nonnunquam
post, & ipsi quidem diuturni, quibus ni-
hil crudelius erat. affligebat præcipue no-
ctu. dolor autem non propriè in iuncturis
inerat, sed circa lacertos ipsos & neruos.
Verùm quibusdam nihilominus sine dol-
ore vlo oriebantur pustule. quibusdam
sine pustulis dolores, maior pars utrisque
affligebatur. Interea languebant membra
omnia, macies corporis detinebat, nullum
aderat desiderium cibi, nullus somnus, sed
miceror & iracundia assidua & amor de-
cubitus, facies & crura turgebant. quando-
que & febricula quedam concomitabatur,
sed raro dolebat quibusdam caput, dolor
is erat diutinus & nullis medicaminibus
parens. sanguis si hauriebatur insyn-
cerus mucosusque spectabatur, vrina cras-

sior pinguis diuulsa & subrubens, quo solo signo, cum non adfaret febris, multos prænouimus eo teneri morbo, egestiones ægrè reddebantur, & illæ mucose siccæ. His notis tenebantur qui tûm eo morbo laborabât. Loquimur autem de his, quæ de præteritis, quoniam tametis nunc quoque ea contagio vigerit, post tamen illa prima tempora immutata videtur. ab inde enim annis ferè viginti cœperunt pauciores videri pustulæ, gummoïdates verò plures, cum è contrario primis annis fuisset. Factæ item fuere pustulæ (si quæ apparetant) sicciores, ac dolores (i qui accedebant) cuius sunt acerbiores. porrò & annis labentibus, annis iam ferè sex, in quibus nunc sumus, magna rursus mutatio facta est eius morbi. quippe quum in valde paucis pustulæ iam vifantur, & dolores ferè nulli, aut multo leuiores, guminositates verò multæ. & quod mirum omnibus visum est, capillorum & reliquorum pilorum calus homines ferè ridiculos facit, alijs sine barba, alijs sine supercilijs, alijs glabro capite in conspectum venientibus. quod infortunium prius putabatur ex medicaminibus euenire, præsertim ex argéto viño. mox certiores facti omnes, sciunt ex ipso morbo immutato procedere, quin-

uno

imo (& quod peius est) iam nunc multis videntur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere.

De Causis.

CAP. XI.

Igitur quin primum tam nouns apparuerisset morbus, magualtarum inter medicos oborta controvërsia fuit alijs contendentibus nullam ab antiquis factam de eo mentionem fuisse, alijs contraria fuisse factam, his quidem Elephantiam existimantibus illis vocatum ab arabibus safati, alijs lichenas. primus Nicolaus Leoninus vir doctissimus, & grauius eam difficultatem sustulit, aperte monstrans nullum horum esse, sed prorsus apud antiquos innominatum fuisse morbum. quamquam posteriores quidam obstinate quidem magis, quam rationabiliter tanto viro nou planè assensere, Elephantiam oinnino asserentes esse. de quo mox pauca quædam & nos dicemus. Ceterum quinque haec tenus de eo morbo scripseré, alijs quidem quid non esset, magis dixisse videntur, quam quid esset. alijs eam rationem quæ fuisse magis, quæ circa formam verlatur, quod esset ægritudo partim in compositione partim in complexione & unitate, & id genus, materiam verò &

p 5 princip

principia quæ magis fuerant perquirenda reliquere. alij materiam quidem attigere, principia vero & rationem eam, quæ è contagione dependet, non ut par erat, sunt prosecuti. Nos vero in ijs lusibus quos ad Petrum Bembum nunc cardinalem scripsimus, quo fortè tempore à pestilentia rui pulsis multum otij nauci essemus, de his omnibus quædam certè attigimus: verum quantum Poëtica concedere potuit. quæ quum non admittat omnia, multa quidem prætermitti à nobis necesse fuit pro toto negotio, quæ si nunc prosequamur operæ precium facturos esse nos existimamus. quod igitur ad primam morbi originem attinet, arbitrati sunt aliqui contagionē hanc è nouo illo mundo delata ad nos fuisse, quæ Hispanæ nauigationes ad inuenire, ubi ea labes plurimi viget. cuius signum id afferunt, quod tūm & morbus hic apud nos primum apparuit, quum & nauigatio illa facta fuit, & commercia habita illius gentis. propter quod & apud Hispanos virus primū fuit. quare totam labem hanc consistere putant in contagione vniuersitatis ad aliū. sed profecto tametsi maxima mortalium pars è contagione morbum hunc contraxit, obseruatū est tamen innumeros alios sine illa cōtagione

per

L I B R . I I . 235
per se infectionem cani perpestos fuisse. Imposibile præterea fuisset tā paruo tempore contagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facile, tantum terrarum peragrasse ab una classe ad Hispanos primum delatam. quando constat aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia viam fuisse, adde quod prædictissimam astronomas certis ante annis non partum indicitum est, aliud subesse illi principium, quæam simplicem cōtagionē primum igitur illud mirum videri non debet nouos atque insolitos morbos certis temporibus apparere, non quidem delatos ab una regione ad aliā, sed suis causis exortos, ann. 1482, pleuretidis genus quodam erupit, quod totam ferè Italiam affectit. nostris vero temporibus illæ prius non vise in Italia febres apparuere, quas lentilulas vocant, de quibus supradictæ egimis. vidimus & annis superioribus lippitudinem contagiosam quasdam cinitates inuasisse. vidimus & pestem illam solis bobus communem. de qua supradictæ meminimus. quam ob rem nec mirum esse debet, si & gallicus morbus non prius cognitus in nostro orbe per multa secula, nunc primum eruperit, venient & ægritudines aliæ nouæ inuisitatæ

inusitatē ī; quū tempus feret. sicut & mētagra apud anti juos, quē postea amplius nunquam visa est. hic idē morbus interibit & extinguetur, mox etiam & nepotibus nostris rursus videndus renascetur, quemadmodum & præteritis ætibus vi-
sum à majoribus nostris fuisse credēdum
est, de quo non pauca indicia etiamnum
sunt. Tonsor quidam amicus noster libel-
lum habebat experimentorū quorundam
antiquum satis, inter quæ vnam, inter alia
scriptum erat, cui titulus erat ad scabiem
crassam, quæ cum doloribus iuncturarum
accidit. is ergo quum primū recētissimus
esset morbus memor medicaminis, con-
suluit medicos quosdam, num vti eo me-
dicamento deberet in noua illa cōtagione,
quam per scabiem crassam significari
existimabat. medici autem inspecto me-
dicamine acriter prohibuerent, quod ex ar-
gento viuo cōstaret & sulphure. felix nisi
medicos illos cōsuluisset incredibili qua-
stu diues futurus. paruit autem nec ausus
est experiri medicamē. quod deum expertus,
atq; optimum agnoscens valde in-
doluit, quod sero v̄lus eo fuisse, quæstu
iam per alios sibi arrepto. ex quo videre
profecto possumus alijs etiā ætibus vi-
sum eum morbum fuisse. Sunt qui putent,

& Auic

& Auicennam illū significasse capite de
olibano quū dixit Tus valere dolori cō-
posito illitum ex aceto & oleo, & est do-
lor inquit, cum quo proueniūt in corpo-
re sicut verrucæ cum deambulatione sicut
formicæ, sed certè hoc nihil est, quoniam.
Auicenna illic transfert, quod Dioscori-
des scribit de Ture, quum dicit: Formicæ
verrucas inter initia impetigines; ex
aceto & pice illitum tollit, per quæ Myr-
meccia intelligit. vt ergo ad propositum
revertamur, inter nouos morbos & eos,
qui raro in lucem veniunt, collocādūs est
morbus gallicus. quare & causas illius ac
principia oportet ex ijs esse, quæ raro &
ipsa contingent. esse autem talia vt com-
munia sint non solum multis mortalium,
sed & regionibus multis. quod certè in
nullam aliam causam referri potest, quām
in aëris constitutionem. qualis autem ea
fuerit, & ex quibus principijs exorta, nunc
est inquirendum. Quoniam igitur analo-
giæ sūt sunt in contagiosis, & principia
oportet esse analoga (vt dictum est) ad ea
quæ affectum recipiunt, manifestum est,
principia huius contagionis ad phlegma
crassum & sordidum analogiā habuisse. si
enim ad pustulas respiciamus, quæ eo in
morbo apparuere, si ad gummositates, si
ad

ad lacertorum dolores , vbiq; quidem vi-
dehimus non nisi mucorem & sordiciem.
& deinceps phlegma létum , mucilagineū,
erassum, quare & seminaria à quibus con-
tagio per se omnis dependet, talia quoque
suo modo fuisse censendum est. quo circa
& aërem, vnde origo fuit morbi, disposi-
tionem eiusmodi contraxisse. cuius semi-
narria lenta quoque & phlegmati cōsimili
analogā essent, & in eo aliorum rursus
seminariorum productiū talium , qualia
& prima fuere. quoniam autem & erodit,
atque exēst contagio hæc , oportet & se-
minaria illius acria esse, quāquam in len-
tore multo obsepta sepultaq;. Talia igitur
principia habuissē infectionem hanc pu-
tandum est, atque in aëre sordidam quan-
dam obrep̄isse putrefactionem, quę mox
ad erassum & sordidum phlegma in no-
bis habuisset analogiam. quo autem pa-
sto , & quibus de causis in aëre eiusmodi
dispositio facta fuerit , difficilē quidē est
certō scire. si quid tamen rationabiliter
conisci potest, hoc certē erit. quæcunque
enim causa & principium id fecerit, opor-
tet illud ex ijs esse, quae raro eueniunt. siquidem
& dispositio illa in aëre, quae raro vi-
sam contagem hanc peperit, ex ijs est quae
raro contingunt. quoniam igitur yr su-
pradix

pradiximus) que hīc sunt, maximē à supe-
rioribus celo, scilicet & syderibus alterā-
tur, & varijs afficiuntur modis, nihil aliud
esse posse videtur, quod in tot regiones
per tantum spatiū potuerit aërem tam ma-
le afficere, nisi cœli & syderum constitu-
tiones, & eas quidem, quę & raro accidūt,
& magna quim accidunt, possint efficerē.
Suprà autem monstratum est, tum magna
& portentosa posse hoc sydera inducere,
quim plūta eorum in unum coēunt. ac ta-
lem certē coitum & conuacatum syderum
vidit tempestas nostra, trium superiorum
Saturni, Iouis, & Martis. qui conuentus &
raro accidere solet, & quā accidit, magna
semper apportare consuevit. tum quod ea
Sydera potentissima sunt, tum quod unio
illa diu perdurat, propter motus tarditatē
presertim Saturni & Iouis. quam coniun-
ctionem videntes Astrologi, nouas mag-
nasq; ægritudines portendi prædictere. Si
quid igitur probabiliter dici potest de
principio tanq; contagionis, ita certē exi-
stīmandū est. Ergo facto eo syderum
conuentu ingētem vaporum tractionem
fuisse factam credēdūt est. qui committi
aëri diuersimodeq; agitati tandem sordidam
putrefactionem intulerint, à qua fe-
minaria illa in nos importata fuere, quae
ad

ad sordidos & mucosos humores, quale est phlegma crassum & mucosum, habent analo^{giam}. vnde tandem contagio illa enata est, quod mox tot mortaliū, tot regiones male affecit, partim quidē aere ipso principia & seminaria immittente, partim de uno in alium contagione pertransiente. ac de origine morbi & principijs eius ita traditum sit. quod verò & materia eius ad quam ea principia habuerūt analogiam, sit phlegma sordidum & crassum (vt diximus manifestissimum esse posse) si enim pustulas inspiciamus, illæ omnes pingues mucore incredibili manantes fuere. Si verò gummositates, & illæ concreto phlegmate cōstabant, quod si & ad dolores ipsos lacertorum, & illi quidem idem ostendent, erant enim diurni extensiū, noctu affligētes, factis item distinctionibus lētor quidam per nervos & lacertos coextictū cernebatur, quare nemini dubium esse debet materiam eius contagionis esse mucosum, phlegma & sordidum. viidentur autem pustulæ ex minus crassa materia originem habuisse, gummositates ex crassisima, dolores verò ex media quadam. quippe serpente contagio per massam sanguinis & pabulum sibi faciente in phlegmate, pars quidem que minus

nus crassa, minusq; segnis erat extra pellebatur ad cutim, atq; illic sensim concrescet in pustulas. quæ verò crassior aliquāto fuerat & minus apta vsc; ad cutim expelli, residuebat circa nervos & lacertos, vbi coextenta dolores acerbissimos excitabat. Crassisima verò circa partes quādā coagulabatur & in gummositates concrescet, non erat autē prompta cōtagies ut exciperetur, propter lentorem in quo sepulta erant seminaria, sed indigebat concalafactiōne quadā corporum, sic quodāmodo actū fiebāt seminaria, & alteri agglutinari poterant, & se se ex analogo sibi pabulo propagare, quod nō calefacta facere quidem nō poterat, quasi coagulato. propter eandē causam & diu latebat cōtagies intra corpus: antequā se se manifeste ostenderet, quoniā segniter serperet, propter frigiditatem & crassitatem materiae mox tamē excedebat & solida etiā carpebat, propter acuitatem seminarioū in densa materia quum actū fiebāt, & putrefactio procedebat apparebant autē primum vlecula circa pudenda, quoniā inde prima origo cōtagionis initii capiebat in maiori parte ex coitu. erant autē & malè mōrigerata ea vlecula, tum quod locus ille per se satiū putidus est, tum quia seminarijs hincinde dispersis

iam fiebat ut parte vna faneſcente propter remedia, alia regerminaret. at pufculæ ut plurimum à caluaria occipiebant partim quidē, quia pars illa propter fordiciem & crassitatem humoris, ex quo nutritur quodammodo analogā est ad cōtagē, partim quidē eius euaporatio ſurſum fertur. in omni autē putrefactione euaporatio plura-ma fit. quibus autē pufculæ aderant multæ, minus dolorum accedebat, quidē materia multa excerneretur, ac ſimul ſignū id eſſet materiam eſſe ſubtiliorē. Cōtra verò qui-bus crassior erat, dolores quidē multi inſurgebāt. ac pufculæ pauciores. materia ve-rò quæ dolores dabant, non erat in iunētu-ris ipſis infixa, quidē crassior eſſet, quā pe-netrare in iuncturas poſſet, quare ſuper ner-uis & lacertis maximè reſidebat. afflige-bat autē noctu magis & ſole condente ſe, quoniā interdiu calor naturalis ſolet exte-riora petere, ad quæ nioueri ſolent mem-bra, deim datus à natura ad vigiliæ opera exercenda, nec nō à lumine ſolis excitus, quā ob rem fouebat quodammodo ea mēbra & ventositates exolutebat, que lacertos & neruos extendebāt & vellicabant. ac ſi-mul & materiā concoquēbat. noctu verò introrsum recurrere calor ſolet, & mēbra ea deſerere, ad quæ per diem demādatur à natura,

natura, qua de cauſa dolores tum excitabā tur & diſtentiones maiores acreſcebant, deſtituta materia à calore fouente & diſ-foliente vētoſitatem. Annis verò labētibus mutatio quidē eius morbi facta eſt. quo-niam diſpoſitio prima quæ in aëre fuerat, iam ceſſauerat. nec morbus aliam ſui pro-pagationē habeat quā ē cōtagione vniu-ri ad alterum, propter quod perieuerabat. o-mnis autē contagio quāto magis abeft à principio & prima origine, tanto ſiccior fit & terreftrior, propter aduſtionem, quæ con-tinēter cōiungitur. qua de cauſa primi tēporis cōtagiones, quāli ortui & prin-ci-pio propinquæ, ſordidiores pinguioresq; viſebantur, & pufcularū pluriu-m, minorū verò dolorū. quæ verò annis poſt ſequen-tibus cōtigere, vtpote aduſtæ & crassæ ma-gis, pauciores quidē pufculas, maiores autē dolores dedere. nā & à principio vbi plus erat pufcularū, illuc minus erat dolorū, vbi minus pufcularū plus dolorū cernebatur. porrò & annis hiſce ultimis, quāli in ſenio exiſtente contage & materia facta crassiſima, maior adhuc mutatio facta eſt, nam gummoſitatem multæ apparēt, pufculæ autē pauciſſimæ, & illæ ſicciores, dolores autē ferē nulli, aut longè minores. quidē mate-ria propter crassitatem facillimè cocteſeat. In

q 2 gum

gummpositates, extra autē nō faciliter pro-
pellatur ad cutim, vel residebat circa lacer-
tos. quod si quid tamē ad cutim peruenit,
id tenui quoddā phlegma est, quod falso-
dinem quandam acquiſuit ex aduſtione,
quare ad radices pilorū latum pabulū eo-
rum abſumit, ynde & ipſi mox cadunt, ſi-
cuti in porrigine, Alopecia, & achoribus
ſiccis accidit. Fortaffe autē & idem fit in
hoc morbo nunc, quod & in Alphis acci-
dit, in quibus decidunt pili, materia quadā
alba mucilaginosa coextenta ad radices
corū, nam vidimus quosdam quibus barba
deciderat cōſimilem quandā ſub eute co-
extentū humorē habuisse, quod facillimē
poteſt nūc eueniare in evaporatione & ſe-
cretionē quæ fit ab ea materia iam pene
vitrea, coagulatis vaporibus vbi ad pilorū
radices peruenire, quoq; igitur modo
id fiat, existimandū eſt ſenium iam huius
morbi incœpiffe, nec longē poſt futurū,
vt ne per contagēm quidem ſe propaget.
quoniā materia in dies frigidior fit, & ter-
reſtrior, in qua & ſeminaria tū pauciora,
tum & debiliora in dies gignuntur. pro-
pter quod nec iam facilē concipitur nunc
ea contagio, yti prius ſolebat, quare & tā-
dem fieri, vt nec ſeſe poſſit propagare, ſed
definat, reuersura mox, quā caderia princi-
pia,

pia, & eadem cauſe reuertentur. eſt autem
certis regionibus familiaris contagē, vt
in Hispana vocata iſula & vicinis alijs,
quoniam (vt diximus) ea diſpoſitio quam
ad nos temporis lōgitudo attulit, illic co-
naturalis viget huic morbo gignendo.
quemadmodum Elephantē, Aegyptus,
Iudea; familiaritatēi quandam habent,
quæ igitur principia & cauſe fuerint no-
uae huius contagionis, & quo conſtitat, &
quam habeat analogiam, & quæ ſint eius
accidentia & note, per haec haētenus de-
terminatum fit.

De Elephantia.

CAP. XIII.

Non eſte autem Gallicum vocatum
morbū eum qui Elephantia vel
Elephantiasis interdum & Elephas à grē-
cis appellatur, ſufficere quidem ad oſten-
dendum ea poſſent, quæ Leonicenus vir
tantus ſcripſerat. Veruntamen ſi & nunc
quoque pauca quædam eadem de re adij-
ciantur, nō inutile fuerit (vt promiſimus).
quando posteriorum quidam plus aequo
obſtinati scriptis mandauere eundem eſſe
morbū Elephantiam & morbus Gal-
licum, atque eisdem etiam remedij cu-
rari oportere, quod autem eos præcipue
decepit: id fuit, quod videntes ipſi anti-
quos ſcorſum de Lepra ſcribere, & ſcor-

ſum

sum de Elephantia, tum existimantes per lepræ nomen ab ijs intelligi, illud quod vulgò lepram vocamus, ne cinerent quidnam esset Elephantia, nisi morbus hic, qui mox Gallicus est appellatus. sed certe hæc monstrant antiquorum scripta parum fuisse considerata ab obstinatioribus hisce hominibus, ne; enim ita est ut ipsi putat, per lepram à Græcis cum morbum intelligi, qui vulgò lepra dicitur, sed aliam quandam longe leuiorem dispositionem, de qua simul cum plora hoc est scabie agunt. quæ via quædam est ad Elephatianam, quæ propriè passio illa est, quam non solum vulgus, sed & recentes medici tum Latini, tum Arabes lepram vocant. Paulus de lepra agens vna cum plora, horum inquit morborum vteri summae cutis asperitas est, cum pruriitu & corporis attenuatione, ex melancholico humore ortum habes. Galenus in libello de tumoribus sunt autem plora & lepra melancholicæ passiones solius cutis. quæ si in venis & carne inualescant, cancer nominatur & Elephas. item quosdam dicit ex Elephantiosis factos fuisse leprosos, ægritudine in melius conuersa. manifestum igitur esse potest leuiorem multo esse lepram apud antiquos, quam Elephantiem quod autem

& Ele-

& Elephantia ea propriè sit, quæ vulgò lepra dicitur, ex his manifestum simul fiet. nam vt primum à nostris incipianus, Plinius libro 26. nouos quosdam ponit morbos Elephantiasim & Lychenas, quos sine dolore vlo, sine vita periculo contigisse scribit. diximus, inquit, Elephatiasim ante Pompei Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie saepius incipientem in nre prima veluti lenticula, mox inuolescente per totum corpus maculosa, & varijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura ceu scabie aspera. ad postremum verò augescente intumescientibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypto peculiare hoc malum, & quum in reges incidisset, populis funebre. quippe in balneis solia sanguine temperabat, ad medicandum eam. quis non videt per hæc non Gallicum morbum significari, qui dolores vel ingentes afferat, sed vocatam vulgò lepram quæ sine dolore accidit, quæ à natura incipit, vt & Paulus, & Auicenna, & alij recentiores tradunt, quam Aegypto familiarem omnes dicunt, & ipse præsertim Galenus, quam denum vnam humano leniri sanguine consueuisse libri omnes pleni sunt. Arabes verò per Elephatiam non planè id intelligunt, quod Græci & Latini,

q 4 sed

sed tumorem quendam pedum ex humore melacholico, seu è varicu genere, quasi speciem eam lepræ intelligant, in qua pedes more Elephantum tument, per lepram autem id accipiunt, quod & vulgo lepra dicitur à Græcis Elephantia. notæ autem Elephantiæ & accidentia hæc sunt, oritur primò sine dolore vlo, sine febre ac delitet ipsa quoq; certo tempore, priusquam se prodat, mox prima vt plurimum indicia dat à nare oborta parua veluti lenticula subnigra, cutis deinde varia fit colore, duritia, asperitate, attenuatione, quippe alibi liquida fit, alibi alba, alibi in atro ruffa, dura h̄c, illuc lenior, alicubi aspera & squammosa, alicubi crassa, & veluti corium igne induratum, pustulæ simul per totum corpus enascuntur duræ, & vt plurimum purpurantes, quæ træctu temporis exulcentur, & pus emittunt, verum non multum ac siccans, quam in syphilide circum tumescunt vicina membra, & alia contrahuntur, alia extenduntur. propter quod multis excavatur nasus, os vtrinq; contrahit verus aures, oculi rotundantur, & similes satyris (qui pinguntur) fiunt. vnde & satyriasis etiam is morbus appellari cōsueuit. quanquam sunt qui satyriasm dictu si putent, propter tentiginem nimiā veneris

quæ

quæ co in morbo cōtingit. Tument deinde digiti in pedibus ac manibus, ac pedes similes fiunt Elephantum pedibus. vnde quidam volunt esse Elephantiasin appellatum. quanquam Archigenes à magnitudine morbi, ita vocatum dicat. Adhuc autem & venulæ, quæ sub lingua sunt, ceu varicosæ fiunt, pruritus adest, & cum eo tentigo veneris vehemens, foetent in ox & tolerari iam non possunt, & multis alba per totum fit cutis, quæ insanabilis habetur. Contagiosus porrò est morbus non contactu solo, sed & fomite. & anhelitu etiā, quanquam tardè irreat & se se propaget. in viros autem grassatur magis, quam in mulieres. quin & eunuchi paucissimi visi sunt eo malo correpti. propter quod & nonnullos legimus se se castrauisse ne eo tentarentur. Nationum verò aliae familiarem habent, vt Aegyptus & Iudea, aliae vix nouere. simpliciter autem extremæ calidæ & frigidæ regiones eam labem sentiunt magis quam mediæ, vt Actius auctoritate Archigenis refert. propter quod Germani & Scythæ, & Aegyptij, & Arabes, maximè illi obnoxij sunt, quanquam Galenus contradicere videtur Archigeni, qui Germanos, & Scythas carere hoc morbo dicit. Itali verò & Græci minus, & certè

'q s semper

semper apud nos viuis raro fuit is morbus, quanquam per ciuitates domus, qua hospitalia vocantur, & supellestiles sumptibus publicis paratae structae; videantur Elephantiacis suscipiendis. Verum quos ego hactenus vidi: nemo quidem aut pauci e susceptis Elephantiaci mihi visi sunt, sed leprosi solum, aut impetigine quadam fera detenti. atque haec ferè signa sunt, quæ in Elephatia videri solent. ex quibus vniuersus quisque videre potest, longè alium esse morbum, qui Gallicus appellatur, qui non in melancholico humore sedem habet, sed in phlegmate folido, qui non fomite afficit, non anhelitu, in quo tentigo in Venerem omnis abest, dolores autē vel acerbissimi adsunt. quoniam autem & hic contagiosus est morbus, manifestum est includere ipsum seminaria contagionis, sicuti & alios eorum verò analogia non ad mucosam & folidam pituitam est, quemadmodum vocati Gallici, sed ad humorem melancholicum magis, quod pustulae ipsæ maxime monstrat, duræ, siccæ, purpureæ, tum & cutis duricies, & inæqualitas quod & omnes quoq; qui eo de morbo scripsere attestantur, vt dictum est. Elephantiosos inquit Galenus eodem modo curabis, sicuti & cancrum. ex eadem enim materia sunt.

sunt. in libello de Tumoribus passio est Elephas propriam habens generationem in melancholico sanguine, tractu verò temporis nigra cholera fit. ea de causa pustulae sicciores sunt, vleera verò minus mucosa, habent tamen folidiem suam. quoniam pustrefactio omnis per se folidia est, viros autem magis quam mulieres tangit hæc contagio, quod melancholici sanguinis plus habent viri. sed cur frigidæ regiones & Germani, & Scythæ magis ea tenentur quā Itali & Graeci, humidiiores existentes, causa est (vt mihi videtur) quod iij sanguine multo abundant, & eo quidem pingui & vncutuoso quare multa in eo exhalatio fit, quæ cum ad cutim peruenit, ob densitatem eius, & frigiditatem regionis, non evaparat tota, sed solidum quod tenuius est, crassius verò sub cute coit, atq; illuc exuritur, quod facile fit, propter vncutuositatem, vnde non traspirent puerescit, & labem hanc ingnit, cuius seminaria analogiam habent ad partes sanguinis crassiores & melancholicas vncutuosas. propter quod & porcorum carnes maximè aptæ sunt ad Elephantias inducendas. ex ijs enim multis fit sanguis exuri idoneus. quod verò Galenus scribit non est, quid regiones comparet nisi in victu. Cuius causa Aegyptus familiarem habet

habet eam labem. Germani verò & Scythæ minus ex hac causa. Scythæ autem minime, propter laetis vsum, qui verò in calidis regionibus degunt, crassum quidem & ipsi sanguinem habent & densam cutem, sed alia de causa, quare & ipsis maxime exuritur sub cute sanguis, & putrescit. medijs autem in regionibus temperatior est sanguis & bene transpirabilis caro. Mulieres verò & Eunichi qui mulieribus similes sunt, propter frigiditatem sanguinis & aquositatem, minus eo tenentur morbo. Dolores verò non excitat Elephantia nec conuulsiones, vt in Gallico morbo spectantur, quoniam in sicco magis consistit, & materia si qua est, non reuidet circa nervos & lacertos, sed circa summa consistit magis, propter quod nec febrem facit. querat autem fortasse quis, cur furorem non facit hæc passio, nec amentiam, cum in melancholia exulta consistat. causam inde esse censendum est, quod in furore & amentia exustio præcipue circa cor & cerebrum versatur, in Elephantia autem circa cutim magis, quod si sanguis forte & introsum vratur, non ita tamen exuritur, vt furorem faciat, natura semper ad summa pellente quod vitiatur. timent autem mēbra quoniā materia multa sub cute collecta calefit

non

non transpirans & coextenditur. porrò & nutrimentum in ijs locis non planè concoctum, sed vitiosum in tumorem crescit. pruritus verò fit, propter acrimoniā adustionis. propter pruritum autem tentigo circa genitalia, ad quod non parum facit natura melancholiæ, quæ spirituosa maxime est. vt Aristoteles docet. à facie verò id malum incipit, quoniam exhalatio omnis facillimè sursum fertur, præsertim ad faciem, ad quam venulae multæ terminantur, quæ & spongiosa est, vnde & alia multæ infectiones faciem præcipue tentant. vt Ionthi & id genus. tarda verò est ea contagio, quoniā in humore crasso consistit. cur autem fomitem ipsa relinquat, Gallicus autem morbus non, quum lentore maiori abundet, dubitationem habet. dicendum seminaria in Gallico morbo, propter lentorem & frigiditatem statim coagulari, & aut non agglutinari in fomite, aut si agglutinantur, non inficere alium, frigida & coagulata existentia, nisi valde calefiant. propter quod visi quidam sunt, qui è linteis, vbi dormierant gallico morbo sordidissimè exulcerato affecti, conceperint infectionem. Cæterū fomite non relinquit, vt plurimum ea contages, quæ autem in Elephantia sunt seminaria,

naria, calidiora multo existunt, vt pote in adustione quadā constituta propter quod non coagulantur, lentorem autem habent tantum, quantus sufficit, vt in somite agglutinetur. sit porrō Elephantiasis aliquando quidem per se in aliquibus, & primō in quibus melancholicus est sanguis & multis, & vñctuosus, & cutis densior, quandoque ab alio concipitur, in quibus non necesse est sanguinem esse per se male affectum, sed male afficitur à seminarījs contagionis, corruptientibus crassam & sicciam sanguinis partem, ad quam habeat analogiam. atq; ita se habet Elephantiasis passio, quæ vulgo lepra dicitur.

De lepra propriè dicta & scabie.

C A P . X I I I I .

Lepra vero ita ab antiquis vocata in duobus præcipiū differt ab Elephantia loco & materia. quippe profundius agitur Elephantia, quamquam & ipsa circa summa versatur. lepra vero in superficie magis est. materia porrō Elephantiae eras-
sior esse videtur, & exusta etiamnum magis. propter quod profundatur magis. vtraque tamē ex melancholico humore fit. nihil autem prohibet, & in vtraque interdum coniungi aliquid falsè pituitæ, vnde fit,

fit, vt nec Elephantia, nec lepra uno semper visantur modo. quod si diuturnior fiat lepra, & tractu temporis malignior, tum in Elephantiam transit. sunt autem in lepra suæ pustulæ atq; interdum crebrae, ceterum sicciores, quam in Elephantia & squammantes magis, quam excedentes. pruritus quoque plurimum infestat, macies corpus tenet, & vt uno verbo dicatur, de-
licatior quedam Elephantiasis lepra est. oritur autem vt plurimū primō in nobis vitio humorum & complexionis & regi-
minis. nihil autem prohibet & contagio-
nem ab alio concipi. contrahitur autem &
à natuitate, sicuti & Elephantia. pfora au-
tem quam nostri scabiem vocant, leuior
adhuc dispositio est, quam lepra transiens
& ipsa in lepram, sicuti lepra in Elephan-
tiam, quam grauior vtraque fit. videntur
autem Graeci per pforæ nomen tantum
cam scabiei speciem significare, que sic-
cior est, & melancholice non nihil sapit,
quare contraëtius pforam capiunt, quam
nos scabiem.

*De distinctione infectionum cuta-
nearum.*

C A P . X V .

Quoniam autem infectionum, que
cutim carpunt, multæ sunt species &
multa

multa nomina sed confusa satis, bene erit
de ijs cursim pauca quedam notasse, vt
cognoscainus quomodo inter se differant,
& que contagiosæ sint, & que non. Ergo
si cholera sit que ad cutim propellitur, vel
illic aliter clauditur, si quidem non putre-
scat, tum Erysipelas vocatum facit, pustula-
lam scilicet vnam aut plures cum rubore,
caloreq; multo, nonnunquam & cum fe-
bre, interdum quidem in facie, facta inter-
dum & in alijs partibus. grauior autem
multo est, que faciem carpit. nam saepe è
parva pustula accedit circumstantes partes,
& faciem totam adeo inflammari, vt &
oculi aperiri non possint, & labia præ tu-
more deformatia reddantur, quod fit com-
municata acrimonia ad circumadiacentes
partes. moderni guttam rubeam appellant.
si ergo cholera impudescens inflammata
& accensa sit, Erysipelas hoc serum facit, si
verò inflammata non fuerit, alia Erysipe-
lata edit, que è pura si sint cholera, simpli-
citer dicuntur Erysipelata. si verò non è
pura sint cholera, sed commista, non sim-
pliciter dienntur, sed cum adiectione com-
missisti humoris vel abscessus ab humore
appellati. si quidem enim sanguini sit ad-
mixta, *Ιγνοτέλας φλεγμωνῶδες* vocatur, si
pituitæ *Ιγνοτέλας διδυμωνῶδες*, si melan-

cholæ

cholix *Ιγνοτέλας οὐρηπόδες* prædomi-
nante semper cholera, verùm in hoc Scyr-
rhode si inflammata & accensa sit chole-
ra pustulam illam facit, que *τεινυτίς* vo-
catur, quod sepissimè noctu enascatur, Ara-
bes esse appellant. ita ergo se habet cho-
lera, que non putrescit. quod si putrescat
iam & sub cute pustulas faciat, tum voca-
tos *Ιφωνῆας*, hoc est, serpentes pustulas gi-
gnit, quippe stabile est Erysipelas, & vrit
magis ac squamas & crustulas inducit.
serpit autem herpes vocatus modo, sede
priori relicta ad alias partes transferenti-
bus sese pustulis, modo & in priori loco
manentibus, & vicina pustulantibus, cuius
serpiginis qui rationem multum cōside-
rassem, non in aliam certè causam reduc-
re potui, quam in putrefactiōne subtilem
humoris. nam quod non alia sit differen-
tia herpetis ab Erysipelite, quam subtilitas
materiæ, durum quidem videtur, quando
& Herpes ille, qui *τερπιώνος* dicitur, cras-
se satis materiæ est, cuius causa etiā exest,
& ille etiā qui *κενχεία* vocatur. quid præ-
terea prohibeat ne cholera, que Erysipe-
las facit in latus exedat & pabuletur, si ser-
pigo acutitatem sequitur, quando cholera
illa acutissima est. quare verisimilius vide-
tur in putrefactiōne quadam consistere,

r

que

quæ herpetes facit cholera , signum cuius est, quod sordidiores videantur semper Herpetes quam Erysipelata. ite & siccioribus indigent ad curationem, quum Erysipelas indigeat humidioribus. porro quæ in putrefactione sunt, promptissimè in vicinum infectionem consimilem transferunt. præsertim quod cutem non exurente herpete in latus magis pabulatur. saepe igitur in parte prius infecta exhalat materia, quæ putreficit infectione ad vicinum conmutata, saepe utraque pars pabulo quodam inficitur. Ergo si putrefeat cholera, sit autem in superficie, tum simplex herpes fit, qui serpit tantum, non autem exest. at si profundior fuerit, non serpit solum, sed etiam exest, vnde non simplex fit herpes, sed ἡρπετισθίας hoc est depascens vocatus, atq; hic à crassiore cholera fit, ille à tenuiori. porro si hic qui esthiomenus dicitur, à cholera accensa & inflammata fiat, herpes ille fit, qui vulgo ignis sylaticus appellatur. si verò non accensa sit cholera, esthiomeni simplices fiunt. atq; hi quidem herpetes à cholera fiunt pura. quod si non pura sit, sed mista tenui pituitæ, putrefeat autem, herpetem illum gignit, qui ηγχείας hoc est miliaris appellatur, quod pitulæ similes sint granis milij. atque ita se habent Herpetes,

petes, quos Celsius per ignem sacrum intellegit. nō enim vt quidam volunt, per ignem sacrum intelligitur ab eo Erysipelas, siquidem de igne sacro seorsum, & de Erysipelite agit. Si verò sanguis fuerit, qui in cutim influit, interdum quidem pustulosos abscessus facit, interdum maiores etiā, quam Erysipelas sit, quos phlegmonas vocant. rubent iij cum calore & dolore ac febre etiā, vt plurimum. sicut autem sanguis quādoque purus est, quandoque mixtus, quod plurimum fit, ita & phlegmon aliis simpliciter dicitur, alius cum adiectione nominis admitti humoris. si enim illi cholera admisceatur phlegmon, fit Erysipelodes, si verò pituita, phlegmō dicitur cedemates, si melancholia phlegmō scyrrodes dominante semper sanguine. species autem phlegmonis sunt Δοτίν φύμα φύγεθλος, Dotinem nos furunculum vocamus abscessum in acutum tendentem cū inflammatione rubore & dolore, cui non nihil cholerae admistum est. phyma verò furunculo simile pene est, sed planius est, & rotundius, vulgus impropriè carbōnem vocat, multū differens ab eo qui propriè carbunculus dicitur. fit autem phyma è sanguine subadusto crassiore quam qui furunculum facit. phygethlo verò est quod nostri panē vocant.

vocat ob similitudinem, alij & bubonem. quāquam sunt, qui bubonem appellant qui in carnibus laxis sit, phigethlon verò qui in nero sioribus sit autem h̄c vel è puro sanguine vel misto tenui pituitæ. si verò simul inflammatus sit sanguis ac putrefact, tū bubones pestilentes facit: quos Auicenna althoin vocat. quod si subtilis admodū sanguis sit, influat autem in summam cutē, pustulosos abscessus facit. si igitur non inflammatus quidem sit, calefactus tamen vt quasi ferueat, tum exanthemata vocata facit quas Plinius eruptiones papularum vocat, vulgus suffersuras à feroore vt arbitror dictas. pustulæ sunt, vix cutim excedentes rubræ, consertæ inuicem, pueris præcipue familiares quum supercalescūt. sunt autem diuum generum, quædam ficiores & rubicundiores quas Auicenna plantā noctis appellat, quædam verò in rubore albantes tenui pituita commissa sanguini, quæ Græci *iἀρων* vocant, nostri sudamina, Auicenna defudationes. quod si crassior aliquātisper sit sanguis, ac simul putrefact, nō autem inflammatus, tum si tenui cholerae commissus sit, vocatas morbillos facit, si tenui pituitæ variolas, quæ duo, *ἰξανδρῶν* etiamnum à Græcis vocantur. At si pituita fuerit, quæ in cute tumores facit, si quid

si quidem humidum suum seruat, nec à calore fuit exsiccata, nec à frigore concreta, tum molles facit tumores, quæ *σιδηραι* vocatur. quidam tumores simpliciter trâferunt, simplici nimis (vt mihi videtur) vo cabulo, Arabes vndimiam vocant. quod si pituita, aut à calore, aut à frigore indurata fuit, vocatos Scyrrhos facit. è quibus sunt strumæ, quas *κοράδες* Græci vocant, & nodi quos *γαγγία*, & id genus glandulæ & gummositatem reliquæ. tum & verrucæ quæ porra vulgo appellamus, quæ si basi latiore sint *μυρμηκίαι*, vocantur, quasi formicantes, quod punctiones in ijs fiant, quasi formicarii. Siverò sint basi tenuiore, ac veluti suspensæ *ἄποχογόλων* nūcupantur. Auicēna verò Myrmecia cōfundit cū herpete, & in herpete curā ponit, quā Galenus Myrmecijs tradit, errore periculoso, nisi capitulis diuersis addita sint, vni quæ alterius sunt. Sunt præterea ex hoc genere callositates quædam, quarum alij propriè calli à nobis dicuntur à Græcis *τύλοι*, tum & vocati clavi *ἴθοι* à Græcis dicti. è pituita quoq; & aliæ pustulae sunt, quales *ἰβροι*, qui à Latinis varri, vulgo cossi vocantur, qui præsertim oriuntur in facie. sunt & *φλυγέαιναι*, quas Auicenna nomine vesicarum comprehendit, bullæ, sunt non dis similes

similes ijs , quas excitat aqua feruens, quibus tenuis sub est pituita proxima ijs sunt *ψυλάνια* vocata phlyctenæ paulò duriora , quibus cum pituita tenuis subest melancholia. phlyctenæ verò è simplicio ri sunt pituita paululum inflammata, vnde & in bullam surgit. porrò è pituita. salsa fiunt vocatæ à vulgo volaticæ, Celsius pabulas vocat, *Græci λιχένας*, quamquā sunt qui Lichenas transferat impetiginē, quod non rectè fieri arbitror. quod autem quas nos volaticas dicimus, Celso pabulae sint, manifestum est, si materiam, si modum serpēti, qui ab ipso traditur, respiciamus. sunt autem duorum generum : alterū, quod fit è tenui pituita & salsa per summam cutem serpente in orbem , quod pàssim nomine volaticæ monstratur. alterum cui parum melancholiæ adiungitur, & profundius ali quāto serpit. & non præcise in orbé, quod sàpè in impetiginem vertitur, nec me latet Lichenis nomen à Græcis interdum latius capi pro fœdiori cutis habitu, vnde & poëta fœdidos appellat Lichenas, & Plinius ipse etiam nouum morbum Pompeij ætate vísum Lichenas vocavit, sicuti & mentagram. quæ omnia ex salsa pituita fiunt putrescente, cui quiddam melancholiæ permistum est, propter quod fœdida putrefa

putrefactio fit. Gignitur præterea & scabies è salsa pituita, cui nomen commune non propriè inuenio apud Græcos, quando *ψέρη*, aut illam significat apud ipsos, quæ apud nos impetigo dicitur melâcholica paſſio & via ad lepram: aut si scabiem notat, illam certè speciem tantum importat, quæ sicca dicitur scabies, quare de scabie videntur, aut non egisse Græci communis nomine, aut de ea nō egisse, nisi forte sub pruritus capite comprehendenterint. Sunt autem & aliae quædā è pituita paſſio nes *ἀχώρη* & *ἀλωτική* & *οὐράνιος*. Achores autem nos vulgo appellamus Latume, Plinius vleera capitis manantia transfert, Arabes Saphati appellant, crustosæ sunt, & fœdidae infectiones in capite puerorum præsentim natæ, de quibus nec multa nunc dicenda sunt.

Si verò humor qui in cute tumorem facit melançolicus sit, si quidem nec inflammatuſ fuerit, nec putrefacat, Scyrrhos melançolicos facit, alios quidem maiores, alios minores & pustulosos solùm. si autem inflammatuſ sit & accensus, non autem putrefacat, cancer vocatum facit. si verò putrefacat quidem, non autem inflammatuſ sit, tum psoram & lepram gignit & Elephantiam nondum feram, at si inflam-

matus simul sit, & putrefacat, Elephantiam feram facit, quum iam horribiles aspectu sunt, similiter & carbunculum quem Antracem vocant, generat. Impetiginem porrà à nobis vocatam non aliam esse apud Gracos videtur mihi, quam pforam & lepram, quæ secundum magis & minus illas quatuor species facit, quæ à Celso traduntur. ex quibus patet impetiginem non esse Lychenas, vt multi vertunt, sed eam magis quam suprà vocauimus volatice Lychenas esse. hæc enim à phlegmate falso, Impetigo autem è melacholico humore magis sit. ac de cutis infectionibus, ita per transcursum determinatum à nobis sit. è quibus contagiose sunt bubo pestilens, & exanthemata illæ quas terfas & variolas vocamus & strumæ quædam ulceratæ & Lychenes nonnulli & scabies & Elephantia, & achores, & Alopecia, & Syphilis, & mentagra, & si quæ aliæ sunt, in quibus putrefactio sordida fiat.

*

De

DE CURRATIONE

LIBER TER-
TIVS.

*

Quæd peculiaris curatio debeatur contagiōsis morbis.

C A P. I.

Actenus ergo de contagio ne quid esset, & quibus principijs & causis fieret, & quæ essent differentiae eius omnes in vniuersum quidē libro primo percurrimus, mox de contagiōsis morbis aut omnibus, aut maximè notis qui essent, & quibus è causis penderent, & quo modo inter se different libro secundo differuiimus. supereft iam vt de curatione omnium cōtagionum agamus, methodo primum(yt par est) generali & communi, mox & propria cuique morbo. de quo quidem in primis ambigat fortasse aliquis, utrum aliquam peculiarem & propriam curationē habeant contagiosi morbi ab alijs, & an tradita sit à majoribus nostris. mirū enim videri potest, si aliqua in his erat peculiaris methodus, prætermis-

† 5 fam

sam ab illis fuisse. At certè si rectè tradita sunt, quæ suprà determinata fuere de contagione, propria quædam & determinata curatio debetur contagiosis morbis, quatenus cōtagiosi sunt. quando diximus eos, & principio longè differre ab alijs & modo materię & putrefactionis, ac postremo & accidentibus ipsis. quibus omnibus sua animaduersio & sua curatio debetur. nam si quispiam rectè se habens tū circa humores proprios, tum & circa complexionem & alia, phthisim tamē ab alio per contagionem cōcipiat, plurimum profecto refert, si per initia aduoceris; & seminaria eius contagionis per ea extinguis, quæ dicemus; iis enim interemptis, nihil præterea procedet morb⁹. similiter & in rabie se habet, & in Syphilide & scabie, & alijs. quinimo & in processu quoq; si ad communia remedia te cōuertas catharrum in phthisi expurges, materiam cōcoquas. nihil tamē operabere, nisi perpetuò ad seminaria animum & curationem aduertas. porrò & in febribus, quæ pestilentes dicuntur, cur non ijs remedijs vitimur, quibus in alijs solemus? cur protinus omnes clamant putrefactioni resistendum esse? nec quidē obstrunctiones aperiendo, non plenitudinē euacuando, sed propria quædam inquirendo,

quæ

quæ obsistant putrefactioni, quippe certus in his putredinis modus, qui propriā amaduersiōnem poscit. Videtur igitur maiores nostri curationes quarundam contagionum tradidisse, quantum ad quædam remedia: verū omnia illa non ad contagionem, quatenus contagio est, destinata fuisse, sed aut fortuna quadam inuenta, aut ex similitudine ad alia, vt venena & similia. quæ res certior fit per ea, quæ circa vnumquenq; morbum dicentur. quod iam aggrediamur, ab vniuersali methodo & forma initium capientes. Quoniam autē duplex est medendi ratio, altera quæ præseruat, altera quæ liberat: nos breuitatis gratia de ea quæ liberat, inquisitionem faciemus, illud pollicentes, quod hac rectè perspecta vniuersiq; viam habere poterit quā facilimā, ad eam quoq; quæ præseruat. qui igitur cōtagiones curare volet, ad hæc aduertat necessē est. primū videat, quānā cōtagio est. vtrū earum, quæ extrinsecus ve- niunt, & an ab aëre an ab alio sit cōcepta, an earū sit, quæ in nobis primū fuit, & vtrū cō tactu solo afficiat, an & fomite, vel & ad distā feratur, tum perpendat qualis sit, nū acuta, an segnis, & quo in humore sedē habeat & analogiā nec nō & quantū proceſſit, si in principio est, an plurimū est pro- gressa,

gressa, & quibus in locis præcipue sit, intra ne tota, an extra tota, an ubiq; & an fo lida occuparit, an per summa tantum er ret, & vtrum velociter & largè serpat, an tardè & angustè, & vt summatim dicamus, differentiae omnes cōtagionum ante oculos habendæ sunt.

De intentione que habetur ad principia.

C A P. II.

His animaduersis tria principaliter esse scito, ad quæ intentio omnis di rigenda est. primum quidem principia, à quibus initium & originem putrefactio habet. secundū est materia, quæ in via est, vt inficiatur, & iam ceperit. tertium mate ria, quæ iam corrupta est, nec amplius re stitui potest. ac principia quidem quādo que, vt diximus, communia sunt cum alijs morbis, qui in putrefactione consistunt, quādoque propria contagiosis. commu nia quidē sunt plenitudo, obstrucțio, ma litia humorum, & alia id genus. propria verò sunt seminaria ipsa cōtagionum. ni hil enim prohibet aliquo planè fano ex istente, & mensurate in humoribus & alijs se habente, contagionem tamen ex alio ipsum contrahere. ergo si communia ad sunt principia nihil aliud nobis dicendum agend

agendūmve sit, nisi quæ medici iubent agenda, quum plenitudines, obstrucțio nes, & alia eiusmodi adsunt. vbi verò ea adsunt, quæ propria sunt contagionibus principia, tum magna cura & diligentia opus est. protinus enim si seminaria ipsa, aut enecare, aut educere possis, aut frange re, morbus præterea non ultra protendi tur. quare maximè initia perpende si po tes ijs adesse, quod si non possis, scito ta men per totum morbi processum conti nenter curam ad seminaria adhibendam esse. ad quæ multiplex ingenium est, & nunc uno modo ad illa, nunc alio agen dum, possunt autem illa, aut extingui, & vt dicitur enecari, aut educi, aut frangi & alterari, aut repellri. his autem vtī nō sem per omnibus datur, nec conuenit: sed mo do uno, modo alio, modo pluribus agere licet, vt & res, & occasio, & reliqua polcūt. Ergo extingunt & interimūt, & quæ ca lidissima sunt, & quæ frigidissima, mar i mē autem quæ vrentia dicuntur, aut vici na vrentibus, siue per ignem facere velis, siue per ea, quæ caustica vocantur. extin guuntur quidem ab ijs seminaria, ita vt ijs interemptis, & totus simul interimatur, qui imminet morbus. nihil enim rema net, quod præterea sobolem gignat. nam ignis

ignis quidem vis, tametsi locum exurit, vltra tamen non aliud nocumentum relinquit quod vel ad priorem labem attineat, vel apportet nouam peiorem. quare vbi auxilium hoc adhiberi potest & debet, nullū præsentius est. porrò extinguit & frigidissima, vt frigidæ potus, de quo si loeo dicemus, & ablutiones etiam, quod maximè valet ad ea seminaria, quæ in fomitibus continentur.

Sequens ad ea ingenium est euacuatio. quod certè difficerter admodum fieri potest, quoniam hinc inde dispersa sint seminaria hæc, & per se educi non satis commodè possunt. nihil tamen prohibet cum humoribus quibus agglutinata sunt, simul & ipsa quoque educi. Verùm non nisi vi multa fit. modi autem euacuandi præcipui sunt pharmaca quæ aluum mouent, & quæ sudorent, & venam, & alia de quibus circa particularia rufus dicemus. vt curbitulæ & phlebotomia, & reliqua.

Quæ verò frangunt & alterant seminaria, ea sunt, quæ antipathiam habet materialem, hoc est per qualitates notas contraria sunt. quoniam enim diximus seminaria hæc acrimoniam quandam habere, tum & in lentore quodā consistere, acrimoniam quidem frigidis frangemus, lento-

torem verò siccis potentia. exsiccant autem alia per qualitatem ipsam, quæ est siccitas, quæ quidem paruae actionis in tota natura est, alia per caliditatem, alia imbibitione, vt pulueres & farinæ, & id genus, alia modis omnibus, vt sal quorū omniū interdum quidem vnum, interdum aliud magis conueniens est. quare & abundare oportet, vt eligere possumus quæ magis conducunt. Repellunt autem quæ propriè spiritualiæ antipathiam habent aduersus seminaria. diximus enim in natura dissensum hunc rerum esse, vt se se mutuo non nulla pellant, quare sicut & venena & seminaria contagionum, antipathiam habent ad animam & naturalem colorem, ita & quædam alia sunt, quæ vti antidota quædam antipathiam quoque & ad venena & ad seminaria ipsa habent, & ea repellunt, fortasse autem & eadem obtundunt alio modo. nam quoniā species tum veneni, tum contagionis ad animam vti inamabilis & ingrata fertur, & tristitiam ingerit, ita species eorum, quæ antidota sunt, vti grata & leeta recipitur. quæ cœta obtunditur paſſio prior à veneno & contagie illata, & vigoratur anima, quod in factore, omni fieri manifestum est, vbi per odorata recreari nos sentimus. quodigitur.

igitur in contagionibus antipathia hæc versetur: quæ recreet per odorem, manifestum est: ytrum autem & illa quoque adfit, quæ repellat, & si non ita manifestum est, rationabile est tamen, & in venenis manifestissimum. constat enim assumptis quibusdam antidotis vim omnem veneni subito tolli, quod non alia facultate fieri posse videtur, quām per spiritualem speciem, quæ præcipue repellat venenum. tametsi per materiales etiam qualitates operetur antidotum. Constat quoque rusticos quosdam, quum forte secent herbas, demorsos fuisse à vipera ac repete inflatos, apposita autem Tormentilla vocata herba supra locū, statim liberatos fuisse. Nos quoque mirum quiddam vidiimus in bolo armenio, villicus enim quidā noſter, quā à me forte proficeretur in forū, inter cundum sensit se in collo pungi, nesciens quā è re contigisset, statim autem facto tumore ingenti & strangulatione quadam ad me reuerſus, nec quicquam loquens, sed solum digito locum commonistrans prostrauit ſelē ſuper capſa, mugiens quā moriturus. ego bestiā aliquām venenosam ratus, qui neq; carbunculi signa vlla vidissem, nec alterius eorū, quæ oriri in nobis ſolent, bolū armenium

prop

propinaui cum aceto, vt forte excellens apud me erat bolus, quo affumpto confeſtim & quodam quālī miraculo detumuit locus, ac surgens ille & loquens, hoc me inquit à morte liberauit, putare autem ſe arancum pipugifſe, qui decidifſet in col- lum. hæc ergo & similia à maiori quadā vi euenire quām à notis qualitatibus cenfendum est, quod & circa malignas & venenis ſimiles contagiones cōtingere par est existimare, in quibus ſuæ quoque antipathiæ ſint, vt de eodem bolo armenio traditur, per quem in magna illa peſtilen- tia, quæ adeo Athenas vexauit, tot præferuatos legimus. Scordium quoque cognitum ferunt tam mirè præferuare à putrefactione, cūm cadauerā, quæ ſuper ipsa iaucerant inuenta fuiffent incorrupta. quātum porrò & balsamum, & myrrha, & aloc, & cedrus, & id genus à putrefactione conſeruent, notissimum eft in cadaueri- bus regum. quare & circa contagiones eiusmodi eſſe antipathiam nemo inficia- ri debet. quæ autem illa ſint, quibus data ſit tanta facultas, statim dicemus. vtrū autem antipathia hæc ſit in ea qualitate, in qua & odor versatur, an alia, incertum eft homini. atque hæc quidem remedia ſunt, quibus vti aduersus ſeminaria poſſimus.

s. De

*De intentione ad materiam, que iam
infici capit.*

C A P . I I I .

AD eam verò materiam quæ nō dum corrupta est, in periculo autem iam agitur, vna quidem generalis intentio est prohibere tum cauſas putrefactionis, tum iam inducti affectus principium, quod & alijs etiam morbis, qui in putrefactione conſtunt, commune est. modus autē non est communis, ſicuti, nec cauſæ, nec ratio putrefactionis communis est his & alijs morbis. quippe in alijs præcipue cauſæ ſunt plenitudo, obſtruſio & humorum malfitia, in his autem nulla horum neceſſaria per ſe ſunt, ſed quodammodo accidunt, aut concauſæ ſolū ſunt, non autem per ſe principia. Igitur ſi hę concauſæ cōtagionibus coniunctæ ſunt, negligenda quidem non ſunt, ſed prout conuenit, tra- Etandæ, & tollendæ. quæ autem propria, & per ſe conſideratio & intentio ad materiam periclitantem vertitur, illa eft, vt omni ingenio obſiftas putrefactioni quæ inducit, ac quomodo ſeminarijs, à quibus pendet, te opponas dictum eft, quid autem circa materiam ipsam agas, nunc dicendum. Quoniam autem in putrefactione omni diſſolutio quædam miſtio-

nis

LIBER III. 275

nis fit, euaporante innato calido & humido, euaporant autē hæc remollitis ab humiditate partibus, & ſublati ab extranea caliditate, manifestū eft quod ad hæc obſiftre neceſſe eft, primum quidem remittendo eam, quæ inducit extranea caliditas. deinde exſiccādo, quæ remollit partes, humiditatē, ac denum prohibēdo diſſolutionem miſtioniſ. prohibet autem præcipue reſinofa, non ſolū quod exſiccent, ſed quod conſtare materiam faciunt glutino ipſo. prohibent autē & intermixti pulueres quidam imputrefſcibiles ipſi exiſtentis: ſubtiliſimè igitur diuīſi & interiecti inter partes materiæ partim alterantis actionem impediunt interpoſiti ipſi, partim materiam continēt ac diſſoluitur nequodā. Simili modo quo arena imiſta calcī, tenacem nexum operatur, & aquæ farina, penetrant enim humida minima in tenuiſimis vocatis poros ſiccorum, vnde separari nō poſſunt propter vacuum, nullo exiſtente alio, quod ſubingrediatur, quod maximè ad fortitudinem miſtioniſ valet. non negligenda autem eft, nec parui facienda minimorum intermixtorum aetio. quis putaret in multo laete interpoſito paucō coagulo, aut tenui puluere plumæ floris cinatae coagulari lac-

S 2 tot

totū? quis crēderet in magno aheno ebuliente faccaro, ac præ feruore iam erumpente, sifisti tamen & constare ac deponere eruptionem & tumorem omnem imposito paucissimō butyro? quod verò attinet ad putrefactionem, nōnne videmus conseruari vina in magnis dolis intermixto pauco alumine, quæ alioqui citissimè putrefascant? quare nec mirum esse debet, si & eas quæ in nobis fiunt putrefactiones, per interpositos pulueres quosdam prohibemus. atque hæc quidem ad materiam, quæ iam perclitatur, idonea remedia sunt.

Ad eam verò materiam, quæ iam corrupta est, & restitui nō potest, vna intentione est remouendi eam è corpore, quod aut pharmacijs sit, quem scilicet materia introrsum est, aut incisionibus, vel dissolutinis, quem est extrorsum. habet autem & hæc digestiones suas à medico preparandas. nos eas quidem quæ ad benignum restituunt, sed eas, quæ euacuationem faciliorem reddunt, de quibus omnibus in particularibus morbis distinctius agemus. nunc enim generales magis percurrimus. quoniā autem remedij abundare oportet in contagionibus, & modo uno, modo alio rati necessitate est, bene erit plura enumerare eorum, quæ in contagionibus valent,

lent, vt eligere possimus, quæ idonea magis sint. Vrentia ergo sunt, viride æris, auripigmentum, calcitis, calcanthum, & quod sublimatum vocatur, & quod præcipitatum, & vocata ruptoria, & id genus. vicina verò vrentibus, sunt sal, gemina, nitrum & sal & acetii fex vsta, & alumen, & cinis fucus, & sterus columbinum, & vatracium, & clematis, & thapsia, & euphorbium & pyretrum & calx, & hermodactyli, & vnguentum ægyptiacum, & trochisci, Andronis, & Diacalcitis & eiusmodi. Resinæ verò, quæ & abstergunt, & exsiccant, & materiam constantem faciunt, sunt, Terebinthina, Laricina, Abietina, cædria, Thus, mastix, galbanum, myrrha, styrax vtraque gummi, laser, & reliqua. Quæ verò tum in pulueres redigi possunt, tum decoqui, calida quidem & secca sunt, aspalathus, cupressus, iuniperus, cedrus, xylobalsamum, citrus, cedrus, agnus castus, Guaiacum, agalochum, scordium, chamædrys, dictamum tum nostrum, tum creticum, pentaphylon, heptaphylon, & phu, & verbena, & Thlaspi, & vocata scabiosa, & cardo benedictus, quem Theophrastus alteram speciem Cnici agrestis facit, tum & Gentiana, & aristolochia, & Smyrnium.

Item aromatica casia, cinnamomum, casiamus aromaticus, Iuncus odoratus, Maccer, nux muscata, Zedoaria, doronicum, galanga, iris, frigida verò & secca sunt margaritæ, coralli, succinum, saphiri, hyacinthi, & in magno pretio habitus imaragdus, tum terra lemnia, & bolus armenius, & samia, & sandali, & vocata bistorta, forte bulapathon, & lapathi genera omnia præcipue oxalis, & Trifolium omne, maximè quod odoratum dicitur, & consimilis herba, quæ vulgò gallica appellatur forte onobrychis, nec non & cicorium, & cicerbita, & nymphæa, & tamarindi, & cornu cerui, & os cordis eius, & cornu monocerotis, & rosæ, & earum semina, & citria, & è liquidis acetum, & omphacium, & vinum oxyacanthinum. ex antidotis verò sunt Theriaca & Mithridatum, & trochisci de viperis, & Diamuscum, & diambra, & cyphi, & saccarum rosaceum, & eiusmodi. Quæ verò spiritualem antipathiam habeant, non satis facile est iudicare, quoniam eadem habent & eam antipathiam, quæ inter materiales qualitates versatur. quoniam tamen nonnulla maiorem quandam vim præ se ferunt, quam materialium qualitatum (vt suprà diximus) existimandum est talia maximè esse ter-

ram

ram lemniam, & bolum armenium, & scordium, & Heptaphylon, & cornu Monocerotis, & prædictas gemmas præcipue Smaragdum, & Theriacam, & Mithridatum, & si quid aliud in experientiam venit. Vrentibus autem vti tum folium licet, quum contagio extra est, & ea quidem maligna ac in principio. si enim introrsum sit contagio, adhibere quidem non potes vrentia sine maiori periculo, extra verò si sit, apponere quidem potes & debes si maligna sit contagio. verùm in principio solum iuuabis. si enim iram radices egit, & introrsum se se insinuauit, nihil quidem proficies, si extra vrentia appones, licet tamen quandoq; vicina vrentibus applicare, quibus admiscenda erunt pingua quedam, quæ in ea introferant, at si extra quidem sit contagio, non autem maligna, nec sic quidem vrentia sunt applicanda. quando per alias facultates leuires, & per abstergentia sola leuare morbum datur, vt in scabie & similibus. de his autem in particularibus rursus dicetur, & quando & quo modo conueniat. Calidis verò & siccis vti tum debes, quum materia non valde acuta est, sed frigidior, siccis verò & frigidis quum calidior est. quoniam autem horum multa & sifptica sunt,

sunt, & substantiae crassioris, inferius quidem examinabimus, quomodo licet ea adhibere, & non adhibere. porrò per decocta conuenienter ages quum introrsum contagio est, vt in febribus. per pulueres verò quum maximè & multiplici facultate obſistere putrefactioni voles. atque hæc quidem satis ſint quantum ad vniuersalem curandi rationem pertinet, nunc particula-ria profequamur, à febribus incipientes.

*De Curatione febrium variolarum, &
morbillosorum.*

C A P . I I I I .

Infer febres quæ in contagione verfantur, illæ prius percurſæ fuere, quæ vocatas variolas & morbillos emitunt, vt pote minus feræ de quibus quidē agemus, qua-tenus nondum pestilentes ſunt. nam & ipſæ in pestilentijs ſæpe viſuntur, ſimpliciter autem pestilentes non ſunt. quoniam igitur diximus expulſionem illam variola-rum, morbillorumq; quodammodo cri-ſim quandam eſſe, & ſequēstrationē men-ſtruæ iſteſionis à ſanguine nulla tibi eſſe alia intentio debet, quām vt non impediās expellentem naturam, ſed iuves potius, ſi opus eſt, quippe eam impediunt nonnulli interdum phlebotomijs, interdum purgatorijs pharmacis. quare quum tu vide-

ris

ris febrem eſſe eiusmodi, quæ eas expulſiones aut faciat, aut factura ſit, tum abſtine à medicamentis omnibus, ſed natu-rali ſine per ſe agere, niſi forte à princi-pio magnam plenitudinem fueris conſpi-catus. tum enim licet vti purgante phar-maco, ſed non acri & moleſto: quod ſi iuuanda natura ſit, locum prius procura, vt calidus decenter exiſtat, vt æger pannis conuenienter tegatur, & ijs rubentibus, vt leui vtatur cibo, vino abſtineat, tum vide quæ cauſe prohibent expulſionem, num carnis denitas ſit, aut crasfities materiæ. tum enim iuuanda eſt natura cum ijs quæ foramina cutis aperiant, & materiam at-tenuant, quales ſunt cariæ & feniculus, & carui, & apium, & ſimilia, ex quibus commode decocta ſiuent. ſunt qui addant lentes abiecta prima aqua decoctas, aliqui qui & tragacantham, quod quidem forte miretur aliquis. quando in lentibus & tra-gacantha contraria magis videtur inten-tio inesse, quum & ingroſſent & inspiſent ſanguinem, & cutim obſtruant. Ve-rām ita res accipienda eſt, quod ebulitio ſanguinis interdum temperata eſt, inter-dum non temperata, ſed aut maior quām oportet, aut tenuior quām oportet: ſi igitur temperata eſt, crassior autem hu-

s s mor

ab alijs solo

mor qui feruet, tum neque lentes, neque tragicantha adiungi debet, sed sat erunt, quæ subtiliant. at vbi intemperata est, & maior quam oportet, aut quod excernitur nimis subtile visum fuerit, tum si prædictis addantur lentes & tragicantha, recte facies, quoniam ita ebulationi temperabis, quod & in sputo sœpe fieri oportet, quem plus æquo tenue est. nec plura de his febribus dicantur.

De Cura febrium pestilentium communis.

C A P . V .

Nunc verò ad eas pertranseamus, quæ pestilentes vocantur febres, quòd vel partem maiorem perdant, vel multis saltem. quarum quæ maiorem partem perdunt, verè pestilentes dicuntur, quæ verò multis solum, malignæ magis dici solent, quoniam autem gradibus solum differunt, & communem quandam naturam habent, communes primum earum curationes & intentiones trademus, mox & proprias prosequemur. Ergo ijs primum consideratis, quæ diximus esse circa contagiones consideranda, analogia scilicet loco, tempore & ante alia morbi origine, extrinseca ne sit, an intrinseca. Scito & in his illa tria præcipue esse attendenda, ad quæ prius diximus

ximus esse omnem intentionem dirigidam: seminaria scilicet, materiam perclitantem, & eam quæ pericitata iam & prorsus corrupta est. Ac quoniam suprà dictum est, seminaria posse vniuersaliter vel extingui, vel frangi, vel educi, vel per antipathias repelliri, videndum est, quæ nam ex his in pestilentibus febribus conuenire possint. ac primum quidem extingui seminaria per vrentia non datur, quoniam febris iam introrsum facta est, nec satis tumultum est, introrsum assumere quæ vrint. extra verò si apponas, aut nihil operaberis, aut contagem exagitabis vehementius. quare per alia ingenia age. utrum autem extingui per frigida possint, vt per aquæ potum, dubitationem habet, quoniam etiæ aqua quatenus frigida iuuare possit, at tamen quatenus humida, obesse non parum videbitur, quod augeat putrefactionem. non solum igitur, propter hanc causam nocere potius aquæ potest, sed & ob illud etiam, quod materiam crudiorum reddit, & obstructionem adauget, quapropter in maiori parte harum febrium abstinere ab eo potu melius est. nihil tamen prohibet certis casibus etiam conuenire quim febris ardēs est, & cholera quodammodo fuerit, si & reliqua consentiant. tum enim magis prodelle

q[uo]d curpe
rit potis ag
fagi... .

prodesse frigiditas, quām obesse humiditas potest. Igitur quim extingui non nisi rarissimē possint seminaria febrium contagionem pestilentem habentium, videntum est utrum saltem educi possint, sed certe & hoc difficulter admodum fit. per se enim seminaria valde dispersa sunt, et si educi detur, educuntur quidem per educationem materiae, cui sunt hærentia. quomodo tamen fiat, & quibus modis melius, quibus difficultius, paulo post ostendemus quum de materiae euacuatione tractabimus: superesse igitur videtur, vt maximē procuremus ea frangere, & per antipathias repellere. eorum autem quae frangunt, omnia quidem potentia siccā sunt. sed alia calida quidē sunt, alia frigida, & rufus alia siccā tantum sunt, alia etiam stiptica, & crassae substantiae. quare & dubiū est utrū calidis vti liceat in his febribus, & utrum stipticis. nam calida videntur, & febrem augere, & acrimoniā seminiorum. stiptica vero videntur obstruere, & transpirationem intercludere, & materiam crassiorem facere. ad quae dicendum est diuersitates & analogias contagionum considerandas esse. aliæ enim ad crassiores & pinguiores humores habēt analogiam, aliæ ad subtiliores & acres magis, & aliæ ad spiritus etiam.

porro

*an calida iō
petant. ut
stiptica*

porro in quibusdam obstructions multæ sunt, in quibusdam pauciores. vbi igitur analoga est contagio ad crassos & frigidiores humores, pricipue si & obstructions non paucæ sint, bene erit siccis vti, quæ etiam calida sunt. frigida autem minus conueniēt, maximē si & stiptica fuerint crassæ substantię. at vbi analogia ad subtiliores & acriores humores sit, vel ad spiritus ipsos, obstructions autem paucæ fuerint, tum decet per siccā agere, quæ simul & frigida etiam sunt, quæ si etiam stiptica fuerint, nihil refert. frangunt enim hæc maximē & virtutem continent, ne dissoluatur, quod potissimum accidit in his febribus. porro si ea quæ per antipathias valent, vlla in contagione conuenientia sunt, in hac certe conuenientissima & maximē præsentanea sunt, in qua contages venenis quibusdam assimilatur. quare his maximē videntur, nec inquam deserenda, quæ tum repellendo, tum & confortando iuvant. atq; hæ quidem intentiones ad seminaria habendas sunt, quæ si ab aëre vel alio dependant, illud etiam principium extinguendum & frangendum tibi erit. Ad materiā vero, quæ in periculo est, primum illud exquum est querere, utrum euacuatio vlla conueniat, & qualis ac conuenire quidem

cum

cum plenitudo adeat humoris ad putrefactionem parati manifestum est. vbi vero plenitudo ea non adsit, sed corruptio tota e contagione dependeat (nihil enim prohibet aliquo probè sano existente contagionem inferri) tum non est procuranda euacuatio materiae periclitantis, presertim phlebotomijs aut pharmacis. quinimo de his dubitatio est, & cōtrouersia inter medicos vtrum sint adhibenda in ea etiā materia, quæ cum plenitudine pestem affert.

*en sangue ex gau
riendus.*

quippe sunt qui in omni pestilentia non semel solum, sed & bis sanguinem hauriant, rationem autem facti addunt, quod hic morbus sit magnus, imo omnium maximus, quod ebulitio in sanguine magna fiat, quod peccatum in ipso sanguine quasi semper sit, & corruptio, quod per phlebotomias benē cūtetur corpus & transpireret, quod natura multum in his febribus graueretur, que nisi subleuetur morbum non ferat, non expellat, non concoquat. propter quod multi visi sunt, quibus phlebotomia facta, statim lenticularum expulsio facta fuit, quū prius nulla appareret. Contra alij magnopere à phlebotomijs cauent, quod experientia constet partem maxinam eorum, quibus detractus fuisse sanguis paulò post aut obiisse, aut in deterius lapsos, vt annis

annis 1505, & 1528. manifeste visum fuit, qua in re mihi ita dicendum videtur, quod aut contagio extrinsecus concepta est, aut intrinsecus primo in nobis facta, & hec rursus vel in initio est, vel iam valde sparsa. si igitur extrinsecus venit contagio sive in initio sit, sive non, nūquam sanguis est per phlebotomiā mouendus. ea de causa quod contages introrsum trahitur, & versus cor, tam ea quæ circa summa est, quam ea quæ in venis pulmonis, nisi adeò magna plenitudo videatur ut ferri non possit, tum enim licet phlebotomia vti, sed & hoc circa initia. propter quod superioribus annis in quibus contages extrinsecus in nos venerat, maior pars eorum quibus facta fuit vena, perire. Si vero contages in nobis primò oborta fuerit, securius quidem possimus detrahere sanguinem, sed & tunc ab initijs, & cum plenitudo videtur. in vniuersum enim hoc constare debet, cum iam sparsa contagio est, & seminaria late iā diffundūtur, nihil venę incisionem iuare, quinimo longè nocere magis. quoniā omnis agitatio, quæ in sanguine fit, putrefactiōne valde adauget, quod seminaria magis misceri accidat, & sinceras partes cum infectis, non aliter quam si in craterem aquæ salis aut fellis modico iniecto, si quietat aqua, &

sic dubitatur.

non

non agiteretur, minus salsa & amara permanet, si vero agitur, statim tota contaminatur permixtis minimis inuicē. quare non solum superioribus annis, sed semper & in alijs quoq; pestilentijs visum est magnam phlebotomatorū partem rem male egisse, quod in angusto sit tempus, in quo venæ sectio conuenit, in amplio autē in quo non conuenit. quare benè perpendere opus est, quando & quomodo feces, quod si secāda sit vena, satius etiamnum existimo secandam esse eam, que in talis est, aut hæmorrhoidas aperiendas. hæc enim & si non omnes venas, quæ ad cor possunt deferre contagem, diuertunt, at quarundam tamen cursum ab eo reuocant, & contagem amovent, sed certè conuenientius agunt, qui per eucurbitulas multas cōminuerent sanguinem volunt. nihil ergo te moueat ad secandam venam, quod morbus sit magnus. maior enim fiet si secueris, maior quoq; & ebullio, & corruptio in sanguine, transpiratio autem minor, quod autem expulsio lenticularum in quibusdā visa fuerit facta phlebotomia, non potētiam maiorem virtutis additam monstrat, sed symptoma maius. sicut enim cōmota aqua calida, euaporatio sit maior, ita & hīc commoto & agitato sanguine euaporatio excitatur maior, quæ

valdē

valdē stimulans virtutem, expulsionem irregularē facit, non qualem natura per se quasi crīsim faciens deligere solet cuius signum est, quod statim delitere, cōsuevere expulsiones illæ, quas symptomiticas vocant. quare nec ijs apparentibus multa spes nos tenere debet. De ea vero euacuatione, quæ per medicamenta purgatoria fit, similiiter nec planè conuenit inter medicos, quibusdā parentibus medicamentis, quod videant ijs assumptis, ægros quasi à summo ad imum concidere, alijs vero vel crebro exhibentibus, & alijs placidiora quidem, alijs acerbiora propinantibus. de quo rursus penè idem dicēdum quod de phlebotomia, nam & pharmaca introrsum trahunt contagem, & sanguinē maximè agitāt, & permīscen, propter quod multi visi sunt quasi de omni virtute decidisse. Igitur nisi magna appareat plenitudo, bonum est pharmacis abstinerē, quod si affuerit, apta autem ut euacuari possit, maximè circa initia, (multæ enim materiæ non sunt crudæ etiam per initia) tum solutiuis vi potes, placidiora vero ipse amem magis, quam acria, quod si non sufficientea crassiores humores educere, danda quidem & acria sua deo, sed quantitatis minoris. porro nec displiceat euacuatio illa quæ per vri-

an mō^m
completat.

nam

nam sit, & quæ per sudorem. Auxilia præterea illa, quæ supradicta sunt valere ad materiam, quæ corrumpi incipit, prætermittenda nō sunt, ac in primis quæ exsiccāt, quorum quæ simul calida sunt, tum exhibeantur, quum crassiores, & segniores humores sunt. quæ verd frigida, vbi tenuiores & acriores sunt, tum nec displiceant, quæ imputrescibilis ipsa exsiccātia intermitta prohibent putrefactiōnē, quorum multa etiā spiritualem antipathiam habent, & partim repellunt, partim confortant, vt odorant.

Materiam verd, quæ iam corrupta est, non intra debes relinquere, sed secernere, & extra pellere quātum potes. facit id quidem saepē natura modo per maculas qualidam, modo per pustulas, modo per abcesſus alios, vt plurimum autem per alii deiectionem. Verūm quī segnis natura est, tu eius officium assume, & euacua interdum clisteribus, interdum lenientibus, interdum purgatorijs pharmacijs, verūm caue ne stimulum multum adhibeas, quoniam quæ corrupta sunt, non poscent irritamentum magnū, lubrica ipsa existentia, atque etiā valde irritantia. Sunt qui per aloēm aut diebus singulis aut alternis leuiter purgēt, alij per alia, cuius rei certa methodus esse non potest, sed discreto medico opus est.

De

De curatione febrium quæ lenticulae vocantur.

C A P. VI.

NVNC de particularibus magis agamus, ac primū de curatione earum febrium pertractemus, quæ quod non vere pestilentes sunt, malignæ tantum dicuntur, quales illæ fuere, quæ annis 1505, & 1528, tam largè apparuerunt, quas alij lenticales, alij puncticula vel petriculas appellaverunt. de quibus diligentissimè agendum videtur, quoniam saepē per epidemias revertuntur, saepē sine ijs enascuntur, ac nunc etiam per Italiām visuntur, certis autem regionib⁹ maximè familiares. referemus autem in primis quo pacto medici eas curabant, quum primum in eas perinde ac ignotas incidere inter quos tanha discordia orta fuit, vt penè ludibrio haberentur. nam vt à viētu ordiamur, alij liberaliter & largè nutriti ægros inbebant, quod dicerent virtutem plurimum dissolui; ita præcipere Hippocratem, ita principem Auctinā, alij tenuissimū yelutum dabant, existimantes ægritudinem à plenitudine multa dependere, alij extremerum dubij mediocritatem tenebant vti securam magis meracum nonnulli propinabant, nonnulli aquam aut simplicitē, aut vino granatum permistam, sed nec mitius circa phle-

sup t 2 bottom

botomias cōtrouersia oriebatur, alijs protinus & largè sanguinem haurientibus, alijs nunquam volentibus secare venam, quod vidissent maiorem partem eorum, quibus secta fuisset, vitam finire, inter quos alij putantes media quadā via incedere haemorrhoidas aperiebāt, porr̄g & circa euacuationes eadem dissensio agebatur. alij enim acribus medicamentis vtebantur, alij aut nullis, aut leuioribus, nec deerant qui dicebent eam febrem sudoribus esse finiēdam, qua in re & empirici quoq; & chimystæ suas partes habuere, qui sublimatis quibusdam liquoribus ad eam rem efficaciter vterentur, à quibus plurimi mortui sunt, multi ad orci portas deducti, quidam omnino saluati. maior medicorū pars more empiricorum à venenis similitudinem accipientes, ijs vtebantur, quæ ad venena solent apponi, quare & per bolum armeniū, & terram lemniam, & eiusmodi medicabantur, cōtrā alij isthæc negabant esse adhibenda, quod obstruerent venas & foramina, quod expulsiones impedirent, sed communibus digerentibus agebant, non nulli existimantes morbum in adiunctione consistere ea dabant, quæ adiunctioni aduentur. inter quas cōtrouersias magna mortalium pars, & nobilitas yrbiū perire. Nos

quæ

quæ partim longa experientia, partim ratione comprobauimus, in medium adducemus, si tanta in re præstari mortalibus aliquod beneficium poscit, quod certè fieri, si quæ circa contagiones contemplati fuimus, non aspernabuntur. in primis igitur ante oculos ea sunt habenda, quæ suprà de analogia eius febris, & causis dicta sunt. Quoniam ergo eius analogiam diximus, nec ad spiritus per se esse, neque ad acres humores, sed ad medianam quandam materiam, qualis est sanguis, in qua dissoluatur quidem virtus, sed non vehementer, & cito incipientes quidem à vietu melius egisse illos existimamus, qui mediocri vietu vtebantur. sic enim & æger non grauabatur, & cōseruabatur virtus, quare & nos hac dicta ægros semper nutriuimus, interdum quidem subtrahentes magis, interdū & apponentes. neq; enim hæ febres semper in eodē sunt, sed alia ad acutas magis accedit, aliae ad tardiores, prout & sanguis modo biliotisior est modo pituitosior. potus autē si fieri potest, nō è vino detur, quoniam euaporatio multa in his febribus accidit, & deliriū facillimè cōsequitur, quod pessima res est, nō solū quod circa nobilissimum membrū versetur malū, sed ob id quod parere nolunt ægri. sit ergo aqua vel sim-

3

plex

plex decocta vel aceto mista, qui potus ante alios mihi idoneus videtur, quod si stomachus forte non ferat, nihil prohibet cinnamomi paululum admisceri, sunt qui miscent syrum acetosum, aliqui qui citri succum, sunt etiam qui magis amet aquas, quae sublimatae vocantur, vel cicorij, vel oxaldis, vel cicerbitae, vel boraginis & id genus, quod si vinum concedendum sit, eligatur quod pauciferum vocatur à Græcis διαγερόσ, sapore acerbum.

Aer verò si quid vitij continere videbitur tibi, aut permittetur, aut bene perfletur, aut per irrorationes & suffitus emendetatur, tum reliquum diæticum regimen rectè dispensetur, ut par est.

Quod verò ad medicinale attinet, querendum in primis de phlebotomia videatur utrum conueniat in his febris, an non, & quando, & quibus è venis, quoniā ita certè res cecidit annis superioribus, ut maior pars phlebotomatorū perierit, causam ego arbitror inde fuisse, quod febres illæ tum maximè ex aëre contingere (vt dictum est) quare extrinsecus quum venis- set contagio, circa summa in corporibus præcipue vigebat, & in venis remotioribus. facta igitur phlebotomia introrsum, statim trahebatur in spiritualia. adde & illud

& illud quod febribus his lenibus & placidis apparentibus, non fiebat vene seccio circa initia, sed tum maximè quum seminaria iam dispersa erant, & radices vndiq; egerant. quare secca vena, sanguis plurimus quidem agitabatur & commiscebatur, parum autem de seminarijs & de corrupta materia secum educebatur, vnde in discri- men ponebatur magis æger quam iuuaretur. si igitur & nunc quoque aut futuris temporibus extrinsecus videris accessisse contagionem, non affueris autem circa principia, præsentim si nec adesse magnam plenitudinem animaduerteris, tum fatius erit vena parcere. at verò si corruptio in aliquo primo enata fuerit, si vocatus fueris ad principia, tum securè venam incide & sanguinem multum extrahe, si reliqua con- sentiunt, quod si post tertium diem aut quartum solum accesseris, tum maturius con- sulē. si tamen hominem sanguinis multi, præcipue & fibrosi præ manibus tibi fors dederit, aude sanguinem haurire, nisi natu- ra tentauerit expulsionē aliquā. ceterū quā valdè sparsa contagio est, sectioni parce, sed cucurbitulas appone, nisi valdè magna sit plenitudo. ea enim quum est, melius aut per pharmaca tolletur, aut per apertione hæmorrhoidum, aut incisione saphene.

De pharmaciis verò purgatorijs eadē anis maduerſio habenda eſt, nam & ipſa à circumferentia introrsum trahunt, & ſanguinem valde exagitāt, & non multum de ſeminarijs educunt, ſi tamen plenitudo humorum viſa fuerit, niſi ex ijs fuerint, qui contumaces ſunt, euacuationibus, ſi potes à principijs euacula. alioqui aut nihil moue, aut tolam quantum ſufficiat educere, quæ iam corrupta eſt materia. ſint autem ſolutiua aut aloē, aut caſia ſiliqua, aut manna, aut ſyrupus roſatus ſolutiuuſ. expertum autem eſt pharmacum illud multum valere, quod per agaricum fit, & ſyrupum roſatum ſolutiuuſ. vehementiora verò mihi non placent.

Quod verò ad ſudorem attinet, non paruo teneri errore illos exiſtimo, qui indiscretè volunt finire has febres per ſudorem nam ſi obſtructio forē adſit, ſi plenitudo, ſi cruditas, non ſolum nihil proderis per inducentia ſudorem, ſed magnopere lēdes. multum præterea refert, quibus ſudorem prouoces. ſublimatorū enim multa præſertim chymistica calidissima ſunt, & febrem ardentissimam reddunt, ac virtutes exoluunt tum autem non dampnem inuitandum eſſe ſudorem quium maculæ apparent quidem, ſed ægrè natura expellit,

lit, reliquis conſentientibus. quare nec male videntur facere qui decocto feniculi, & lacæ, & caricularuſ vtuntur. utrius autem fiet ſi ea addantur, quæ ſimil & contagioni obſiſtunt, qualis eſt ſcordium herba & trifolium odoratum, & quæ luiula vocatur, forte quæ & oxys apud Pliniū, & vocata gallica, & ſimilia. placent quoq; & quæ per vrinam multam materiā eduent, nam multas ex his febribus vidiuius per eiūſmodi eriſim finitas. His ergo conſideratis, ſcito reliquam curationem in eo conſilere, quod putrefactioni & cōtagionī omnibus ingenijs aduersatur, tam per ea, quæ communia & alijs febribus remedia ſunt, quā per propria contagioſis. quoniam autem quæ propria ſunt omnia quidem potentia ſunt ſicca, & ſiccorum alia calida, alia frigida, & rursus alia etiam ſtiptica, & craſſæ ſubſtantiae, quærat fortalſe aliquis vtrum calida conueniant in his febribus, ſimiliter & vtrum ſtiptica, & quæ ſunt craſſæ ſubſtantiae. qua de re Alexáder Mondella medicus Brixieſis vir doctus & diligens nonnulla ad nos ſcripſit, ac p̄cipue ſuper ſmaragdo, quem aliqui medici veluti arcanum quoddam & venerandum antidotū habent. benè igitur erit de hiſce dubijs (vt promiſimus) nonnulla dicere, t s quod

quod maximè ad hoc febris genus pertinet
nere videtur. primum igitur quantum ad
calida attinet, quoniam multæ harum-fe-
brium in sanguine pituitoso consistunt,
& materia in eo genere crassior, si quis
per calida in ijs agat, nihil (vt opinor) no-
cebit, aut si frigidis, calida tamen permis-
secat, præsertim aromaticæ, & quæ excellē-
ter aduersantur putrefactioni. Si verò bi-
lioſior fuerit sanguis conuenientiora erit
frigida, siue pulueres fuerint, siue decocta,
siue alia aquæ in his si etiam ſiptica ad-
hibeas, nihil officies, niſi valde multa ob-
ſtructio fuerit viſa, quod rarius in eo san-
guine accidit, quare nec dubita per hæc na-
turam & macularum expulsionem impe-
dire, si sanguis ſubtilis sit, nam potius ebu-
litionem temperabis (vt in variolas dicitur
est). ab his verò magis cauendum tibi ſit,
quam crassior est sanguis, & obſtructio-
nibus paratior. Ceterum illud notandum
eft, quod ſipticorum quædam crassifime
ſubstantiæ ſunt, & ſumimè astringentia, vt
pontica & auſteræ vocata, quales immatu-
ri fructus, & ſorba, & corna, atque hæc
quidem magis cauēda ſunt, propter quod
nec vīnum laudem quod ex oxyacantha
fit, nec quod è cornis alia verò ſimpliciter
acerba ſunt, qualis eft aqua vīno granato-
rum

ruin

rum admifta, aut aceto, aut ſyrupo aceto-
ſo, vel ſucco citri & aurentij mali & li-
monis. & ſimilium atque hæc ſecundè con-
cedi poſſunt. nihil enim quum nocere
poſſunt, tum vel maximè iuuabunt, quod
& ſicca potentia ſint, & frigida. quantum
verò ad piñieres ſpectat, in vniuerſum di-
catur, quod eorum quæ teruntur, alia pro-
pter duriciem & ſiccitatem ſemper adeq-
uita conſtant, vt quanquam multa opera ea
teras, nunquam tamen apta ſint in farinam
minui, hoc eft in tam tenies partes, qui
ſemper actu talia non percipientur, qualia
ſunt ferri & æris ſegmenta, & marmoris,
& vitri, & multorum lapidi. alia verò ſunt,
que quā optimè in farinam vertuntur, vt
Margaritæ, & coralia, & gemmarum mul-
tæ, ſimiliter & ſphragis, & bolus armenius,
& plures aliae terræ. Rursus quædam tri-
torum cum liquidis nunquam ita miſceri
poſſunt, vt in vīnum coeant. quædam verò
ita coeunt & coaleſcent, vt actu eſſe per se
nunquam ſenſu vlo diſcernantur, qui igi-
tur pulueres in farinam teri non poſſunt,
nec bene cum liquidis coaleſcere, hi adhibi-
beri in hac febre non debent, quoniam aut
in ſtomacho, aut in intestinis reſidebunt,
aut quo oportebat, non diſtribuentur
quare indigeti nocebunt non parum. qui
verò

*que in polinem
resuscunt hec
sunt & habenda
et affectanda*

verò in farinam bene conteri possunt, & bene cum liquidis coalescere, hi non modo cauendi non sunt, sed maximè affectant di, quoniam antipathiam tuum materialem tum spiritualem aduersus contagiones habent. tum verò & intermixti humoribus alia etiamnum ratione prohibent putrefactionem illorū. propter subtilitatem autem & tenuitatem ad quam redacti sunt, neq; obstruere possunt, neq; expulsione vallam impedire. cuiusmodi autem sunt, & phragis lemnia, & bolus armenius, & Margaritae, & coralia, & hiacynthi, & saphiri, & tormentilla, & bistorta vocata, & cornu cervi, & monocerotis, & scordium, & id genus multa. De sinaragdo autem specialiter dicendo, ego quidem ab antiquis nullam talem attributam illi prærogatiuam inuenio, qualem recentiores quidam medici attribuunt. quoniam autem de rerum virtutibus loqui possumus, aut per experientiam factam, aut per rationem, ego quidem super hac re experientiam sufficientem fieri satis difficile arbitror, nam & si aliqui assumpcio sinaragdo ter & quater visi sint euasiſſe, insida tamen est ad vniuersale, si illatio fiat, quoniam incertū est, per accidens ne cōtigerit, an per se, nisi ratio ad communem naturam fiat. potest autem

autem ratio certè fieri quod simaragdus valere ad eiusmodi febres debeat, quod frigidus sit & siccus, quemadmodum & de aliis dictum est. habere autem prærogatiuam super alia tanquam sacrum quoddam antidotum ratio nulla afferri potest. quoniā an agat & per spiritualem antipathiam, nec ratione, nec experientia cognitum est. regium tamen sit medicamentum, quod magno pretio venit. querat autem quis & de Guaiaco ligno, & de radice Cinarrum, de qua in Gallico morbo dicemus, utrum conueniant in hac febre. quoniam vtrunc; & exsiccat valde & sudorem mouet, & putrefactioni resistit. ad quod dicimus nullam nos habere de iis circa has febres experientiam, verum quantum per rationem possumus existimare, credendum est vtrunc; valere ea in re plurimum. & Guaiacum quidem quia ex subtilissimis partibus constat calidis ac siccis, propter quas & valde exsiccat, & sudore ciet, est etiam & resinosa ea arbor, quare mirè & ad contagiones valet. decoqui autem in aqua debet permisto etiam aceto, ne febre attingat, qua de causa conuenientior etiam erit, ubi pituitosior sit sanguis. Radix verò Cinarrum siccissima quidem est, resinosa, autem non est, nec calida quantum

*Guaiaci ligni
quoniam compre-
hendit in expense
magis.*

tum sensu percipi potest, quare & dubitum est quomodo sudoris adeo prouocatiua sit. Fortasse igitur eorum est, quæ potentia talia quidem sunt, sed remotè, hoc est quorum calidæ partes tardè actu fiunt, propter quod & ipsa sudorem mouet, quum separata mistione actu tandem fiuit, igneæ & subtilissimæ partes, vel forte, & si particulæ ex quibus constat per se calidæ non sunt, propter siccitatem tamen & tenuitatem accenduntur à calore nostro, & ita sudorem mouent. & ipsa igitur conuenire his febribus potest, quoniam & valde exsiccat, & sudorem faciat, & foramina cutis aperiat.

Ex syrupsis autem valent acetosus, & oxi mel, & de fumoterræ, de epitimo, de citro, de acetosa, & de lupulis, de cicorea, de pimpinella, quæ ad cenanthes genus referri potest, & appellari cenanilla. tum & qui de bizentiis dicitur, & de eupatorio, de thymo & eiusmodi. aquæ vero sunt boraginis, melissæ, cicorii, cicerbitæ scabiosæ, cardi benedicti, calendulae, lulinæ, trifolii, Gallicæ, acetosæ, cap. v. lupulorum, eupatorii, chamaedryos, pentaphylli, lapathii, maioranæ, calamenti, pullegii. Decoctione optima quæ habet Agrimoniam, cicoram, cicerbitam, cap. v. recentium Trichom.

Decochrum

111111

chomanis, scordii, dictami cretici. an. M. j. tormentillæ bistortæ. a. f. vnc. 5. ligni aloës, castæ ligneæ, squinanti, calamis, gummi an. drach. ij. radicum cannarum drach. iiiij. infundantur omnia per diem in aquæ puræ libr. x. mox fiat decoctio ad sufficientiam, cuius decocti colati vnc. v. cum syrupo de citro vnc. i. exhibe in aurora. pulvis optimus, terre lemnæ, boli armenii, tormentillæ, scordii, cornu moncerotis, vel cerui an. de quo drachm. j. accipiat cum aqua rosacea vnc. ij. aceti vnc. j. Expertum quoq; est, succi luiule vnc. iiiij. aliud vilius quidem sed non minus valens Tormentillæ bistortæ. an. drachm. 5. detur cum aqua cardi benedicti.

Interea vide si quid natura mouet, & per quam viam. si quidecum enim erit sanguis, qui erumpat è naribus sive multus, sive paucus, neque iuuato, neque retincto, nisi virtus cadat. si verò mulra & corrupta per aluum materia exiuferit, neque hanc comprimito, nisi virtus collabens poscat. at verò si lenticulae expellantur, cas quidem iuuare oportet, si natura pigra est, cum iis quæ ad cutim mouent, & contagioni simul contraria sunt, quale est dictatum & coctum, & radix personatæ, & cannarum radix, & eiusmodi. Solent & acc.

Pulvis

quid in frisi.

& accidentia quædam concomitari has febres, inter quæ est delirium, quod tametsi rarissimè frenesim sequitur, diuertendum est tamen propter dictam causam. atque hæc quidem satis iam sint de puncticularibus febribus. nunc ad verè pestilentes pertransamus.

De curatione verè pestilentum febrium.

C A P. V I I.

Longè maior sollicitudo & cura esse debet tum publica, tum priuata circa eas febres, quæ propriè pestilentes dicuntur, si medici & alii ad eas securè adire auderent. qua de causa multi egrorum misericiliter pereunt ab omnibus destituti. quoniam igitur contagio hæc saepe ab ære originem trahit, saepe ab uno ad aliū transit, saepe concipitur fomite, nonnunquam & in nobis primò oritur, in primis non prætermitteenda videtur ea curatio, quæ præseruat. procurandum enim in primis est ab ea non capi, quando vbi quis captus est, vt plurimum etiam perit. Ergo si aëris vitio pestilentia contigerit, quod raro quidem sit, tum nullum est salutarius remedium, quām vt in prouerbio est fuga, & inquisitio salubrioris aëris, quod si fieri non potest, neque enim semper & vrbes,

bes, & supelleciles, & domus, & chari relinqui posunt, at saltē aërem tempera per ea, quæ dicta sunt. Proderit & latos stipularū incēdere cāpos Et nemora intacta, & sanctos exurere lūcos.

Illud quoq; peruidē, num ex alia regione deferatur ad tuam contagio, cui contra fenestras occlude, & partes domus auersas habitato, tum fomes omnis tibi cauendus erit, ligna, vestes, & omnia quæ pestilentes tractauere, qua de causa sapientissimè agunt illa Repub. qua consuetudine & legibus prouident, vt supellex omnis dominus aſſectæ comburatur, hæredibus è publico satisfiat: vidimus anno 1511. quū per Germanos Verona teneretur, exorta peste, qua hominum ferè x. millia periere, ex una veste pellicea non pauciores, quām quinque & viginti Teutones obiisse, uno defuncto alius induebat cā vestem, & hoc alius, & alius, donec monefacti è tot defunctis vestem combustere, nec minus cauendum est, ab ære in quo æger degit. quare adaptata sint hostia, & fenestræ præcipue quæ in boream spectant. circa ægrum sint flores & fructus odorati, & frigidiora, ligustrum, nymphea viola, citria, limones, poma apia, volema, Cydonia, persica.

v

fianc

fiant & suffitū ex aqua rosata, camphora,
& cariofilis. melius autē est, si potes, ægrū
nullum visere, conuentus hominū fugere,
domi manere, quæ munda sit, quæ probè
perfletur, tum non incalescas multū, ne cur-
tis foramina ad hauriendam contagē ape-
rias. quo verō & qui inspiratur aér, since-
rior ingrediatur, tu quidē semper ore ver-
fato aut iuniperi grana, aut gentianæ radī-
cē vel galangæ, vel casiam ligneam, vel
macerem, aut semen citri. Nares quoq; tan-
gito spongiola aceto & aqua rosata infusa.
Indumenta mundissima vestito, & non ē
lana si potes, sed ē serico, quæ etiam sæpius
mutato. nec laudē qui inedia querunt sic-
cum corpus facere, quoniā venas inaniūt,
& auidas attrahēdi reddūt. neq; tamen cra-
pulam volo, sed viētū, qui parcus sit non
alienus à consueto. omnes enim mutatio-
nes insolite cùm in omnibus, tū maximē
in hoc morbo dānari ab Hippocrate con-
suevere. Nec displicet, vt aut Theriaca, aut
Mithridato, aut terra lénia, vel bolo arme-
nio cū aceto utaris. Vtile quoq; est, & iam
expertū Diascordium antidotū, quod cō-
posuimus non solum conseruationis, sed &
curationis gratia. Laudo etiam vt pilulæ
illæ quæ communes vocantur, duæ aut tres
ante cenam singulis tribus diebus capiā-
tur.

tur, per hæc igitur procurandū est, ne æger
fiat. quod si quis iā factus est æger, & con-
tagem concepit, hoc pacto regendus erit.
in primis si febris ex ijs est, quæ paucis ho-
ris perdere hominē solent, qualis & ea est,
quæ in Britannia sudor appellatur, nullus
viētus exhibeatur. medicamentum autem
vllum vtrum sit afferendum habet dubita-
tionē, & an in Britannia rectē faciant, nul-
lum aliud auxilium adhibendo, nisi situm
& decubitum per quē fudent. Verū meo
quidem iudicio & in Britannia, & alijs lo-
cis, vbi quām acutissimē pestis concepta
fuerit, benē agetur, si statim ad ea recurra-
tur, quæ per vtranq; antipathiam diximus
obsistere contagionibus feris. quale est
sphragidis drachm. j. cornu monocerotis
scrup. j. aceti vnc. 5. aquæ rosatæ vnc. j. porrō
in Britannia si sudor fortē detineatur aut
quia æger non assuetus sit sudare, vtpote
densæ carnis, aut alia de causa impeditus,
mihi non displiceat illa adhibere, quæ di-
ximus sudorem mouere consueuisse, & si-
mul obsistere contagioni. In alijs verō fe-
bribus, quæ eam acutitatem non habent,
acutę tamen respectu earum, quæ maligne-
tantum dicuntur, hæc adhibeatur curatio,
viētus in primis sit liberalior, quām in pun-
cticulis vocatis, quod virtus custodiatur,

que in verè pestilentibus vcheimenter dif-
soluitur. quòd carum analogia vel ad spi-
ritus est, vel ad acutiores humores, & pu-
trefactio cito & amplior. Viñū tamen non
propinetur, tametsi aliqui sunt, qui præbent
etiam meracissimum, non rectè autē quo-
niā febrem in furem vertunt, quum
presertim per alia refici virtus siue eo pe-
riculo possit. bibant ergo vel oxycratum,
vel aquam cum vino granatorum, aut cū
succo linonum permistam. Carnes si asse-
fint, & aqua rosata sepius inter coquēdum
irroratæ, placeant mihi magis, nec nō quæ
à mulieribus gelatinæ vocantur. fercula ve-
rō sint è lactucis, & endiuia, & boragine,
& cerasis acerbis, & oriza, & panico cum
panico aceto, aut omphacino. nec acetaria
denegetur è cicorio, cicerbita, oxalide, bo-
ragine, melislophylo, cōdrilla, eam quam
crencanum rufi ci appellant. nec non è flo-
ribus citri, & buglossæ, & boraginis, &
ciuiimodi. Phlebotomia mihi nulla si in
his febribus, quoniam rafissimè in nobis
primò fiunt, sed extrinsecus veniunt, aut è
fomite, aut etiā ex aere, aut ex uno in aliū.
verum quoconque modo accidat, sectio
venæ parumi prodesse potest, quòd semi-
naria non possunt educi, multum autem
obesse, quòd & contagio introrsum tra-
hatur,

hatur, & sanguis non mediocriter agite-
tur, propter quod non in lenticulis solum,
sed & in verè pestilentibus febribus expe-
riencia constat, maximam partem eorum,
quibus secta fuit vena, periisse, satius ergo
erit & in his per cucurbitulas sanguinem
iminuere. de pharmacis quoq; quæ solu-
tiua dicuntur, eadem dicenda sunt, quæ tu-
prā diximus in lenticulis. nam & in his fe-
bribus controversia est inter medicos, aliis
per acerrima iubentibus esse euacandum,
aliis per placidissima, quod & nos ex no-
stris principiis rectius factum arbitramur,
tum quòd materia paucō indiget stimulo,
ut pote plus nimio corrupta, tum quod per
acria agitatio multa in humoribus fiat, &
euacuatio pauca seminariorum. quare ad
materiam, quæ in dies corrumperit & eu-
cuatione indiget, si vel per clysteres, vel
per leue aliquod pharmacum corpus ex-
purges, sat esse poterit tibi, quales sunt, vel
communes vocatæ pilulæ, vel casia filiqua,
vel etiam rhabarbarum, vel syrupus rosa-
tus solutiua, quæ ego in hac labo omnibus
aliis præfero. quibus pro ætate & tempo-
re, & morbo, & aliis uti poteris vel quoti-
die, vel tertia aut quarta quaq; die, ut expe-
dientius tibi videbitur. his ergo ritè per-
spectis, extinctioni contagionis intende,

studium omne & curam omnem conuerte, quare nec communia digerētia curato, sed syrupsos (vt medici vocant) longos conficito, egrum cogere, vt inde die noctuq[ue] bibat, non solum autem, quæ in lenticulis diēta sunt remedia h[ic] etiam adhiberi possunt, sed & si aliqua valentiora sunt, eligenda erunt tibi, ea præfertim, quæ omni antipathia iuuant. Aquæ igitur sint oxalidis, luiulae, cicerbitæ, cicoriæ, nymphæ, herbae gallicaæ, trifolijs odorati, lichenis, quibus syrapi sui addantur. Valentissimum est, & hoc quod habet succi limonis libras duas, aceti vnc. iiiij. boli armenij vnc. j. quæ simul cōmista per diē macerari sines, mox per clambicū in aquam vertes, cuius vnc. iiij. exhibere poteris vel solas, vel cum syrupo aliquo. quod si ardente febrem videris, ætatem autem iuuenilem & robustam consuetam potui aquæ, cæteris consentientibus non displiceat mihi aquæ frigidæ potus cū syrupo acetoso vel succo citri. Pulueres porrò ne eos prætermittas, qui maximè per spiritualem antipathiam valent, quiq[ue] imputrescibiles ipsi existentes prohibent putrefactionem in vicinos humores ferri. quod si aut carbunculus aliquam in partem irruperit, aut bubo circa pubem, aut post aures parotis infederit, pri-

mum

mum quidem caue ne aliquod horum represseris, sed potius euoca quantum potes. si ergo carbunculus fuerit, qui in orbem vrat, & corruptat membrum, tum protinus nulla interposita mora, aut carenti ferro totum inure, & seminaria interfice, aut caustico aliquo age, quale vel Aegyptiacum vnguentum, vel fermentum cum succo Scyllæ, & sublimato vocato, quod expeditissimum est. mox vbi crux ceciderit buryro superimposito: vlcus mundifica, sed diu adapertum tene. si vero bubo pestifer fuerit, sed immaturus, scarifica tamen, & cucurbitula aliqua magna sanguinem infectum extrahe, mox matura, sed permiscendo quæ euocant, & frangunt seminaria. conueniet farina semenis lini, & feno Græci, & altea, & narcisi aut lilij radix, & galbanum, & opoponacum, & nitrum, & furfur, & cedria, & stirax liquida, è quibus emplastrum fiat, ad idem valet & Diachilon, & diachalciteos, aut & bubonium contusum vel solum, vel decoctum cum cepe adiuncto galbano, styrace liquida ex axungia. est autem (vt arbitror) bubonium quod Græci ἄσηπα vocant. Virgilii Amellum appellauit. copiosissimus autem est in agro nostro in vicinis Benaco collibus: furculi multi ab una radice quasi

Y 4

fylua

sylua quædam tolluntur, quos vestiunt folia subaspera, angusta, digito longa, virentia, flores circa summa multi aspectu pulchri, spectantur medio lutei, seu chamæmilæ, circum verò purpurei, in orbis stellæ modo dispositis folijs, herba tota mirè ad bubones valet, vnde & bubonium appellatum fuit. vbi igitur abscessus aliquantis per maturuerit, tum ne expectato exactam maturationem, sed aperi aut cum ferro, aut caustico aliquo, mox absterge, verum non leuibus & communibus abstersius, sed ijs in quibus est exsiccatio maior, qualis est iris & aristolochia, & peucedanum, & helleborus, & terebinthina, & farina lupinorum, & id genus. ad parotidas autem eisdem ferè & concoquentibus, & euocatibus est viendum. si igitur per hæc fracta aliquætulum ægritudo videbitur spem aliquam polliceri, per eadem remedia repetita curatione absoluere. sin autem contumax adhuc & nihil parens remedij apparebit, ego (quod in medium afferam) non aliud maius remedium excogitare scio, quam hoc, quod habet, succi luulæ vnc. ij. succi citri vnc.j. Diacordij nostri drach.j. specierum cordialium è gemmis scrup. ij. aceti vnc.j. omnia bene misceto & totu haurito, quod si nihil iuuabit, scito morbus esse maiorem

quam

quam humana remedia sunt qui simaragdo maximè confidant, qui in bolo armenio, qui in scordio, qui in dictamo nostra. Habet autem diacordium nostrum, cinnamomi, casiae ligneæ an. vnc. s. cordij vnc. j. dictami creticæ, tormentillæ bistortæ an. vnc. s. galbani, gummi an. vnc. s. opij drach. i. s. styracis drach. iiiij. s. acetosæ drach. i. s. Götianæ. vnc. s. boli armenij vnc. i. s. terræ sigillatae. vnc. s. piperis longi, ziziberis an. drach. iiij. mellit albi dispensati. lib. ii. s. vini aromatici lib. s. zuchari rosati. lib. j. m.

De curatione phthisis quatenus contagiosa est.

C A P . VII.

Non de phthisi prosequamur non quatenus aut à catarrhis, aut ab alijs depedet eaufis, sed quatenus è contagione concepta est, & ab eaper se pendet. multum enim interest utro modo sit facta. nā quæ in contagione per se consistit, eo qui accipit nihil male prius affecto, sed sano concepi potest, quare & catarrhus & alia si superueniant, accidentia quodammodo sunt, & per se curationem primariam non possunt, ad quæ si communia remedia adhibeas, caput vrás, finapismis exsiccies, sputum facile reddas, fructra omnia tentabis, nisi contagem quatenus contagio est, inter-

v s rimere

terimere studeas. Ergo in ea phthisi, que vel à conuersatione cū phthisico, vel à fo- mite aliquo contracta est, & illa in primis consideranda sunt, quæ in vniuersum dixi- mus esse in contagionibus animaduer- tenda, seminaria scilicet, materiā quæ in cor- ruptionem tendit, & eam quæ iam corrup- ta est, si igitur circa initiacurationem ag- grediaris, tum ad sola seminaria attende, quæ si extingui quidem possent per vrentia, nihil præsentaneum magis afferri re- medium posset, verū quum hoc locum non habeat sine maiori periculo, potes ta- men per aliqua, quæ proxima sint vrenti- bus, curationem moliri. quod video & an- tiquorum nonnullos aulos fuisse, inbentes sandaracæ nidorem per anhelitum in pul- mones trahi. quum autem sandaracæ dico, non eam intelligi volo, quæ verniz vulgo vocatur, sed quæ auripigmentum à nobis dicitur. porrò nec per auripigmentum ve- lum à te accipi priorem illam speciem, quæ citrina est, sed alteram quæ est rufa, & pro- priè sandaraca vocatur. huius ergo suffitu si utaris, non parum proderis tantæ conta- gi. proderit autem & Ari vel alterius dra- cunculi radix in eclegmate vel decocto aliquo oblata. similiter & iris, & scordii, & dictam creticum iuuabunt. & Diascor- dium,

dium, & Theriaca, & similia. quod si mor- bus ultra principia iam progressus vel ca- tarrhum mouerit, vel aliter in loco mate- riām collegerit, tum simul & ad semina- ria, & ad materiam potes animaduertere, ac catarrhum quidē ijs omnibus ingenij regere, quæ medici docent, diuertendo, si- stendo, expescando, evacuando, collecta verò materia si crassa, si viscosa est, digeri, & præparari debet, vt per conuenientes regiones expelli possit. sed id semper ante oculos habe, vt contagionem & putrefac- tionem prohibeas, & ieminaris obsistas. quare hoc in casu resinæ maximè mihi placent, quæ omnes intentiones comple- ctuntur, ante alias Terebinthina, mox La- ricina & Abietina, tum verò & myrra & styrax, & reliqua possunt autem vel per se administrari, vel admista alicui ex præ- dictis puluerib⁹, qualis est bolus armenius, & sphragis, & scordium. euidentur autem aspera & stiptica, quæ spuitio[n]e impeditūt, propter quod nec malum erit semper ad- miscere aliquod lenientiū, vt mel, vel saccā rum. Decocta quoq[ue] valde mihi laudentur quoniam maximè penetrant. optimū ergo erit scordii, & aristolochia, & dictam, & pullegium, & gummi, quæ cum saccaro ebulliant in aqua pura cum paucō aceto,

de quo decocto sat erit vnc. v. sunt qui radice Cinarum vtantur ad omnem phthisim, quod valde exsiccat, & per sudorem euocet, quod & nobis admodum placet, si verò materia actinoniae cuiusdam particeps sit, ea debes afférre, quæ exsiccant quidem, sed minus calefacient, optimum & suave est saccari rosati vnc. ij. boli armenij drach. j. syrapi de pomis. q.s. misce & vtere omni hora. quod si materia iam corrupta apparebit, quod è sputo cognoscet, si flauescit, aut liquet, & fetet, expediens tunc erit evacuare, non solù per sputi vias, sed & per solutiua pharmaca, quæ pro re eligantur. si verò labes iam in pulmonem transit, qui aut vlcus contraxerit, aut eō peruererit, vt iam flaccescat, tum scito ægrū esse in magno dñscrimine, quod vbi apud domesticos præfatus fueris, hæc postremò remedia potes experiri. primum est decoctum hoc quod habet xiridis. cap. v. Tuſilaginis dra cunculi radicum, incisorum omnium mani pulum. j. lapidis hematite, sphragidos, boli armenij an. vnc. 5. symphiti altea singulorum. vnc. j. aluminis drach. ij. ligni Guiaci lib. 5. infundantur per diem omnia in libris. viij. aqua pura, & fiat decoctum tertia parte consumpta, de quo. vnc. v. sumantur in aurora cum iuleb violato. Aliud est

antiq

antiquorum remedium, quod Plinius dicit valere phthisicis deploratis, foliorum & radicum consiliginis quantum sat est fiat decoctio, & decocto vtere bis vel ter in die vnc. j. s. est autem Consiligo, quantum conijci potest, eadem quam idem Plinius alio nomine herbam ignorans, eneaphylon appellat, herbarij nostri caprariæ, quidam & pulmonariam, non eam quidē quæ è genere buglosi est, sed aliam pulmonariam ita vocatam, quod pulmonum vitijs valet præsertim suum & caprarum, quare nec ab re ab herbarijs capraria vocatur. Eneaphylon autem etiam vocata fuit, quod folia nouem habeat, diuisa Hellebori modo, alia longiora, alia breuiora, quales digiti sunt in manibus. sunt autem ob longa, per ambitū serrata, angustiora quam hellebori, atre virentia cum leuore, flores quales hellebori, è folijs albanticibus quatuor constantes, ac veluti calathum conflates. in quibus semina quatuor iuxta posita quasi racemos suspenſa sunt, quare genus quoddam hellebori videri potest. Hæc & Ruellius significare videtur, quum describere vult pulmonariam à veterinaris vocatam. est autem vrentis virtutis, qua conjectura quum & folia nouem sortita sit, candē esse putamus, quæ à Plinio eneaphylon

phyllon dicitur. Tertium remedium habet Axungia vnc. iiiij. buryri vnc. ij. terebin thinæ vnc. j. styracis liquida vnc. s. Iridis, thuris, aristolochiae, enulae singulorum drach. ij. argéti viui vnc. j. fiat vnguentum, è quo brachia interna tota & dorsum infuge, seminaria contagionis absumet, & materiam corruptam per sputum multa educet, verum caue ne hec tica febris adsit. hæc ergo ea sunt, quæ mihi notanda visa sunt in phthisi per contagionem accepta, quæ curatio etiam ad omnē phthisim accommoda esse poterit, quæ ad id iam venerit, ut contagionem inferre apta sit quocunq; modo contigerit ab initijs.

De Curatione rabidorum. C A P. IX.

MOrbi quidam sunt, quibus nisi illico (vbi apparuere) succursus fuerit, sera præterea sit medela omnis, quales carbunculi quos anthracas Græci vocant, & cancrenæ, & præcipiè rabies de qua nime agitur. qua de causa omnibus vulgo esse notos hos morbos oporteret, & nota quoque remedia ea, quæ statim sunt adhibenda. quod in rabie sacerdotes melius instituere quam medici ad quos statim deducuntur, qui demorsi sunt. quos curant tum religione, tum medicorum officio & instrumen-

strumentis vtentes. vrunt enim & ipsi locum. Ergo circa rabiem illud primò publicum sit, illico si fieri potest, locum demorsum vrendum esse. rectius autem fiet, si prius scarificato vulnere superponatur cucurbitula magna, quod extrahatur virus. mox vratur ita profundè ut putare possis vñctionem ad seminaria ipsa peruenisse, illa animaduersione, habita quod liberius fieri potest, vbi caro multa est, parcus vbi nervi multi & venæ, ferro id candenti argento, aut auro fiat. quod si cui nimis impium videatur, potes vrentibus medicamentis conficere. vbi locum inuaseris curato vbi decidat crux per brasice folium butyro illatum. Inter ea tamen superpone vnguenta, quæ simil euocent & exsiccant, si quid forte seminiorum circa locum relictum fuerit. hæc circa initia factitanda sunt, verum illud non ignorandum est, principia eius morbi valde ambigua esse, & latentia in quibusdam enim vñq; ad dies duos protendit principium, in alijs quoque ad quatuor, in nonnullis & amplius prout & morbus in alijs magis, in alijs minus acutus est. quare expedit morbum nosse, ne te principium fallat, & quantum protenditur. in ipso enim si debita adhibeantur remedia, totus interficietur morbus. si vero iam

iam principium præterijſſe putes , & con-
tagem iam altius radices egilſe , vrendus
quidem non eſt locus , quoniam agitabit-
ur venenum magis intorſum : conſulo
tamen , ut ſcarifices , & ſupra ponas em-
plaſtra , quæ euocent , & exſiſcent , quin
& vefſicas etiam inducant , quale eſt quod
habet Galbani , ſerapini , oponacis ſin-
gulorum vnc.5 euforbij drach. j. iridis , xi-
ridis , Aristolochiae , Gentianæ ſingulorum
drach. j. nitri ſulfuris ſingulorum ſcrup. ij.
ceræ quod ſufficit . Quoniam autem ſemi-
naria omnia contagionum materiam ſibi
analogam iñſiſcunt & corrumpunt , exi-
ſtiendum eſt per proceſſus morbi par-
tem materiæ parari ad corruptionem , par-
tem corruptam eſſe , quare & per ea , quæ
prohibent putrefactionem procedere ne-
ceſſe eſt , & per ea quæ euacuant . quæ verò
omnium conuenientiſſima adiunt ad euā-
cuandum , ſunt Hieræ , tum Archigenis ,
tum quæ diacolocynthidos vocatur . atq;
item helleborus quo prætantius nihil eſt
in hac labo , ſi in ſero laetiſ exhibeatur , va-
let & Epithimū , & in vniuerſum quæ me-
lancholicum humorem purgant . Con-
tagem autem prohibent , quæ probè exſiſ-
cant , inter quæ antipathia quadā peculiari
laudat omnes cinereum fluuialiū cañerorū
vſtorum.

vſtorum . laudant pariter & Gentianæ ra-
dicem ſiuē per ſe ſumatur , ſiuē cum pre-
dičto puluere in vino albo , quidā & Thus
admiſcent , quo medicamento vtendum
omni tempore morbi . Commendant &
Alyſſum herbam , quæ nomen etiam for-
titia eſt , quod ſine rabie hominem faciat .
Arabes alguasen appellat . in qua non par-
ua ambiguitas eſt inter medicos , primum
quidem vtrū eadem ſit . Dioscoridi & Pli-
nio Alyſſum , deinde & quæ nam apud il-
los ſit . Plinius ſiquidem folia Alyſſo dicit
in orbem eſſe circa caulem qualia in Ru-
bia cernuntur . Dioscorides autem dicit ro-
tunda eſſe . Aliqui Plinio Alyſſum eſſe pu-
tant rubiæ genus ſyluestre quod medium
eſt inter ſatiuam rubiam , & Aparinem ,
quod certè nec folia rotunda habet , nec
traditiſ à Dioscoride conuenit . qui de ru-
bia agens vtrumque genus profeſſetur ,
mox de Alyſſo ſcorfum tractat . propter
quod alij eam pro Alyſſo oſtendunt , quæ
Lilialis ab herbarijs vocatur , nō quæ apud
Ruellium eſt lilialis , ſed aliam , cui flos eſt
albus , verū & huic folia rotunda noſt
ſunt , ſed oblōga in acutum defiſentia . ſunt
qui putent eſſe eam , quæ Asperula vo-
catur , minor paulo quām aparine , folijs in
orbem poſitīs , rotundioribus porro diſtri-
cultat

cultatem etiamnum auxere Paulus & Aetius, qui de Alyfso agentes, concordes volunt Alyfsum esse Syderitem Heracleam. Galenus quoq; libro secundo de Antidotis eam describens non aliam significare videtur, quām syderitem illam, quā Heraclēa vocatur à nobis valgo Scleara, in qua non parum fallitur iudicio nostro. Ruellius putans sclearam nostram non esse syderitem heracleā sed Horminum, de quo plura in alijs diximus. quare nomen Alyfī apud posteriores Græcos alter videtur acceptum quām apud Dioscoridem, qui de heraclea seorsum, & de Alyfso pertrahat. porrò nec folia rotunda syderitis habet nec semen in latitudinē se pandens, sed rotundum. nisi quis dicat Dioscoridē voluisse quandam Heracleæ speciem significare. plures enim sunt eius syderitis species, vna hortensis odorata, quā herbā S. Ioannis apud nos dicitur, maior reliquis caule & folijs alia est pratesis, quā propriè scleara dicitur, folijs alperis, oblongis ad taluiam accendentibus, caule quadrāgulo, verticillis in orbem per interualla circa caulem dispositis, in quibus flores purpurei sunt, subcerulizantes, falcati ad aquilini rostri effigiem, quales & in satiuā spectatur. alia est nemoralis floribus exalbidis

dīs subpellentibus, ceterum verticillis, & folijs predictis similis. est postremō & montana syderitis in totum pratenſi simili, niſi quod folia rotunda gerit, & verticilla minora, in quibus flore abiecto ſemina ſunt in inuolucro bina ceu ſcutula, mulieres hanc & in hortis ferunt, ac Bētonicam falſo nomine appellant.

Hanc ergo & fortasse opinandum est Dioscoridi primum, mox Galeno & alijs fuissē Alyffon, quā & Syderitis quædam est, non ea tamen, quā ſimpliciter Heraclēa intelligitur à Dioscoride, quām pratenſem diximus. quicquid igitur de Alyfso fit, non errabunt iudicio nostro, & qui minorem Rubiam vel contusam, vel ex aceto potam exhibebunt in rabie, quando & contra ſerpentes valet. nec illi pariter qui syderitem, quoniam & illa mirè desiccatur. Laudat Aetius expertum ſenſis cuiusdam oxylaphatum, quo tam introrsum quām extrorsum utebatur. non est autem oxylaphatum, quā acetosa vocatur (oxalis enim ea est) sed illud quod & folia & ſemen acuta inter lapha habet,

*De curatione Syphilidis ſen Galli-
ci morbi.*

C A P . X.

X. 2.

Nunc

NVnc ad eas contagiones transeantibus, quæ extima magis occupant incipientes à syphilide mórbo nouo, in cuius curatione nec planè medici consenserunt, præsertim quum primum in lucem venisset. nam sicuti in illius cognitione confusi plurimum extitere ac discordes, ita & in curatione non eadem arbitrati sunt. qui enim adustionem putabant illius causam, per ea etiam medicabantur, quæ aduersantur adustioni, non solum nihil iuvantes, sed mirum in modum malum augentes. qui verò existimabant esse idem cum Elephantia per vinum viperatum & viperæ carnes curandum præcipiebant. alij quietem iniungebāt, alij & balnea frustrâ experti sunt, alij doloribus solis intenti reliquam curationem negligebant, donec empirici à similitudine quadam eius morbi cum scabie fera permoti, ausi sunt primi per caustica morbum curare. multi mox largius de tota curatione scripsere, inter quos & nos catminibus nonnulla primum lusimus, quum iuniores essemus ac ciuitate pestilentia graui vexata rus secessissemus, vbi ad eam rem otij multum nobis dabatur. Quoniam verò Poëtica, vt suprà diximus, nec omnia admittit, nec prosequitur, necessariumque nobis fuit

plura

plura tum relinqu, nunc quidem si rursus ea curatio pertractetur, & non poëticè sed medicè magis operæ premium fiet, præser-tim quod nec ea de re rectè agi posse videtur, nisi contagionum natura benè perspecta fuerit.

Qui igitur rectè curare hunc morbum volet, ad hæc in primis aduertat necesse est. primum quidem utrum recès sit ægritudo, an inueterata, & quoique proce-sit, & ad quæ membra, si neruosa iam occcupauit, si ossa corrupit, & si benignior est, an fera, & si multæ materiae est, an pauca, & an tenacis, ac tractabilis magis, tota ne extrosum sit, an & introrsum, & si vlera multa sunt, & an plus dolorū quam pustularum, vel contrà, similiter & gumi-mositatum, & vt uno verbo dicam omnes differentiae eius morbi ante oculos haben-dæ sunt. maximè autem analogia, nam tametsi ad phlegma crassum & torpidum per se sit, non vna tamen est phlegmatis eius ratio, vt dictum est. præterea & alia vniuersalia consideranda sunt, ætates, se-xus, anni tempora, complexiones, & id genus. neque enim omnibus omnia conueniunt. His ergo benè perspectis, scito eam labem quin iam osib[us] insedit, extra spē esse, nisi forte ea ossa vri possint, qua-

x 3

re aut

re aut eam curationem reijce , aut málum
rediturum præuentia. ea etiamnum diffi-
cilior est, quæ est inueterata, & quæ à mul-
ta & tenaci materia pendet, quæq; multas
gummositates habet , & melancholicum
hominem tenet. quare difficilioribus dif-
ficiliora etiam remedia sunt adhibenda.
particulatim autem prosequendo, aër pri-
mò ne impurus sit, non austrinus , verun-
tamen ne austrinum fugias. valdè borea-
lem & frigidū eligito. ocia porrò omnia,
omnis ignavia & desidia tibi fugiēda est,
tibi omni studio , omni conatu exercen-
dum, laborandum, sudandum , hoc dico,
hoc hortor, hoc iubeo, curre, salta, venare,
pilam, luctam gladiatoriā exerce. per hæc
materiā segnem liquefacies, attenuabis, &
expelles, ac cum ea & seminaria cōtagio-
nis. sed ita hæc facito , ne quim remittes,
protinus frigetas, & ociū ducas, sed pau-
latim à fatigatione ad quietem te transfer-
to, pannisq; obsepio, calido in loco mo-
rator, quin & in ipso exercitio (si fieri po-
test) locum frigidum nō desidero. Adhæc
confuetæ corporis expurgationes procu-
randæ, quæ per nares, quæ per cutim, quæ
per palatum, quæ per aluum, & si quæ aliæ
sunt, vt hæmorrhoides & menses, & reli-
quæ. nihil verò superfluum exeat, præser-
tim

tim eorum, quæ per Venerem dissoluun-
tur, vigiliae vt nihiæ esse nolunt, ita nec
nimius sit somnus, non interdiu factus, nō
statim à cibo. curæ nullæ, nullæ solitudi-
nes adsint. nulla studia animum occupent,
nulla demum assidua mentis intentio. Ci-
baria verò magna cura paranda sunt, atq;
eligenda: atque in primis neque tenuem
diætam, neque crapulam volo. in vniuer-
sum autem vitanda sunt putrescibilia, du-
ra concoctu, quæ viscosa, quæ mali alimé-
ti sunt, tum quæ exurunt quod in sanguine
dulce est, quare & lac, & oua, & fructus, &
leguminum omne genus , & pastaica o-
mnia, & suillæ, & taurinæ carnes & pisces,
& id genus omnia fugienda, piscium tamē
(quoniā saepe ijs vt necesse est) minus
mali sunt, Gobij menæ, passeres, scari, per-
ce, merulae, turdi, aselli, auratae, phycides, &
è fluuijs & lacubus vocati Temali & stri-
gli, & lucij, & cauacini, & barbuli, & far-
della, & carpij. è carnibus quadrupedum
quidem posthabitis pedibus, capitibus, io-
cinoribus, & intestinis , convenient hædi
vituli, himuli, lepusculi, tū pulli gallinacei,
phasiani, perditi genus utrumque hoc est,
quæ quaternices vocantur vulgo à nobis,
& quæ dicuntur perlices. item & turdi, &
merule, attagenes, hortolani, galeritæ, fice-

x 4 dule

dulæ, & auiculæ nemorales, & reliqua quæ nota esse possunt. Vinum ne generosum sit, sed tenue magis, album, quod & si aqua multa vti quis volet, nō malè faciet. Quoniam autem (vt diximus) analogia eius morbi ad phlegma sordidum & crassum per se est, ad hoc quidem præcipue dirigenda intentio est, in quo & seminaria contagionis continentur, & pars iam inficitur, pars infecta & corrupta est, quare & ad hæc tria sicut & in alijs, animaduertere necesse est, ac ad seminaria quidem expeditissima esse potest curatio, si ad prima morbi initia accesseris, quæ interdum cognosci possunt, interdum non, nam suspicio quidem multa, & iudicium verisimile esse potest, quum quis se permistum nouit cum infecta, certissimum vero quū iam & caries quedam circa pudēda obrepit. confessim igitur ea pars lauanda est per aquam rosaceam, mox rursus lauanda & fouenda decocto ex alumine & erugine æris, aut inungendum circa pubem totam vnguentum, quod ad eum morbum confici solet, de quo post dicemus, tum & per os aliquid eorum sumendum est, quæ contagioni obsistunt, qualis est Theriaca aut Mithridatū. fortè enim p̄ hęc ita seminaria morbi absumes & interimes, quod non

nion vlrà procedet, si vero morbus iam non circa principia fuerit, sed altius radices egisse cognoscet, & iam aut dolores, aut pustulas, aut alia indicia adesse, tñ non sola seminaria respicere debes, sed simul & materiam, quæ partim inficitur & periclitatur, partim corrupta est, seminaria tamē nunquam volunt posthaberi, sed semper aut interimi (si potest) aut frägi, aut educi. materia quæ corrupta est educi vult, quæ vero inficitur restitui, aut & educi si multa est. quoniam autem crassa est & sordida in multo lentore consistens, nec restitui, nec educi potest, nisi subtiliter & abstergatur, quinimo nisi colliquentur, ita vt ab ea sordices omnis abstergi possit, & aut exsiccari, aut in sudorem abire. Verum quia permista sunt omnia, tum seminaria, tum materia propter lentorem, amplius & simul sunt pustulæ, & dolores, & s̄pē ḡmōstas, videndum est si quod vinum ingenium & remediu est quod omnia exequatur, & omnibus valeat, an plura requirantur, & quæ ea sint, nam sunt qui tentant per purgationes solas omnia absoluerre, alij per inunctiones, alij per suffitus, alij per ea quæ in sudorem conuertunt materiam, alij per ea quæ obsistunt contagioni, alij vero modo uno, modo alio auxi-

lio ad diuersa vtuntur. quare de his omnibus diligenter querendum videtur, primū autem ab euacuatione ordiamur. quam ynam sufficere ad totā curationem aliqui opinati sunt, quod certè & nos in quibusdam feliciter cessisse vidimus, in quibusdā autem non sufficisse. supponamus autem cum in omnibus tū maximē in hoc morbo prius digerendam præparādamq; esse materiam quæ educēda mox est, oportere autem calida esse quæ huic malo conueniant attenuatiua, & vt dicunt incisoria, quoniā materia lenta est & fordida ac segnis. optima igitur erūt oxymel, & mel rofatū & syrups de prassio, de isopo, de betonica de calamēto, de epithimo, de lupulis, & consimiles quibus aquæ addātur iridis, enulae, epithimi, agrimonie ca. v. scenicali, apij, pullegij, origani, pimpinellæ, cardi benedicti, cicerbitæ, chamēdryos aut fiant decoctum ex eisdem, & scordio, & dictamo cretico, & thimo, & betonica, & schinanthon, & verbena & syderite heraclea, & amomo, & agallocho, & eiusmodi. potes eodē tēpore digerere etiā materiā per infictionē hāc vel cōsimilē, succi rute succi iuīlæ aīn. vnc. j. theriacē vnc. ij. thuris drach. ij. piperis drach. j. axungij, medule vituli, būtyri recentis singulorū vnc. j. olei chamaēmelini,

melini, irini quod sufficit. ex hoc intūgatur dorsum, brachia, & crura, concoquet materiam & dolores leniet. Ergo digesta materia euacuanda est. è simplicibus verò quæ præcipue valeant, sunt colocynthis, & hermodactyli, & helleborus, & agaricus, & aloë, quibus admiscenda sunt, quæ simul liquefacent, & dissoluant, qualia serapinum & galbanum, & bdelium, & opopanax & hammoniacum, & myrrha, & lafer, & eiusmodi. ex compositis autem consuetis sunt aggregatiū pilulæ, & de hermodactylis, & arthriticæ, & indæ, & de lapide lazuli, & de benedicta & eiusmodi, tum & electuarium indum & hamec, & de benedicta, & theodericū & hiera diaocolynthia, & hieræ à Scribonio descriptæ, & alia multa. Facta igitur prima euacuatione rectè illi mihi videntur facere, qui & rursus concoquunt, ac rursus purgant. vidimus enim qui factis exactè purgationibus probè fuerint restituti, aliqui secundos syrups faciūt, simul etiam solutios, addentes ipsis, aut Senam, aut agaricum, aut hermodactylos, aut hellebori scobem, vel diebus singulis, vel alternis, quod etiam laudem.

Si igitur vna hæc curatio sufficere videatur, reliquis parcemus. si autem non sufficere, vt profecto per plurimum accidit,

dit, vbi aut inueteratus sit morbus, aut materia crassior & tenacior, tum alia tentare remedia oportet. quare & reliqua examinemus. Sunt qui statim ad se inunctiones illas transferunt, quæ è causticis fiunt, quod & primis temporibus maximè factitabat, sed certè satius ego existimo illa prius experiri, quæ & minus acerba sunt, & nullius periculi, quod quidam felici satis successu sape fecere, post purgationes aromaticæ quædam exhibentes, quæ tum exsiccant & abstergunt, tum subtiliant & confortant. taliæ sunt calamus aromaticus, macror, agallochum, casia, zedoaria, zinziber, schinanthum, iris, & alia quorum decoctum male videbitur conferre. aliqui solo ligno Iuniperi multos sanauere, alij cupresso, alij cistro sola, quorum scobe non alio vtuntur modo, quâm & quo Gaiaco. de quo iam dicendū quando inter alia maximè in usu est. Defertur ad nos arbor ea ex hispana vocata insula noui orbis, & adiacentibus, vbi & morbus maximè familiaris est. optima autem, quæ ex ea insula, quæ Beata vocatur.

Delatae differentiæ sunt multæ non negligendæ, nam primis temporibus trunci magni crassi; afferebantur & antiquissimi, quibus albi parum, nigri multum inerat, nunc rami ferè portantur recenter cesi,

in

in quibus albi multum, nigri parum spectatur, hi amariores longè sunt, & stiptici magis, antiqui acuti magis, quâm amari vel stiptici, magis etiam resinosi. abiiciebatur primis temporibus summus cortex, nunc maximè is assumitur, maiore etiam pretio, quâm reliquum lignum.

Videtur autem hæc arbor omnia aptissime præstare posse, que in hoc expetuntur morbo. nam quoniam è subtilissimis constat partibus, & ijs calidis circa tertii gradum, & siccis, tum & resinosa est, potest quidem plurimum exsiccare modis omnibus. hoc est per caliditatem, per siccitatem per se, & per imbibitionem, potest & sudorem prouocare, tum & subtiliare, & liqueare materiam, & abstergere, ac demum, quod simul resinosa sit putrefactioni & contagioni non parum obſistere. videtur autem & vim quandam medicatam habere, propter quod & aluum mouere solet. cæterum illud notandum est, quod antiquum lignum, quod acutum magis sit, etiā dissoluit, eliquat, & subtiliat magis, quâm recens. quare vbi crassior sit materia, & gummositates multæ, id magis est eligendum. recens vero exsiccat quidem magis ea siccitate que per qualitatem exsiccare potest, minus vero per eam, quæ sit à caliditate.

ditate, quare simpliciter exsiccat minus, quoniam quae à qualitate ipsa siccata fit actio, satis pauca est comparatione illius, quae à caliditate fit. confortat autem magis, propter stipticitatem. quare vbi delicatior es-
set complexio, & desideraretur conforta-
tio membrorum, materia autem subtilior
es-
set, eligendum quod recens venit. Cor-
tice quoque indiscretè multi vtuntur, pu-
tantes exsiccare magis, quoniam siccior
videtur, sed certè siccior & hic est ea sicc-
itate, quae à qualitate siccata fit, & ab imbi-
bitione, non autem ea quae à caliditate.
quare & minus colliquat & subtiliat mi-
nus, & dissoluit, & sudorem minus mouet.
quocirca & de ipso idem dicatur, quod de
recenti dictum est. è ligno præterea anti-
quo decoctio siebat multo limpidior &
multo acutior, quod propter densitatem.
eius ligni minus de seobe admiseretur.
plus autem acrimonia, quod calidius est.
è recenti autem & è cortice plus admis-
etur seobium, quare turbidior fit aqua &
amara magis, minus autem acris, quod
tale sit id lignum & cortex, minus etiam
ex hoc de spuma colligitur, quam ex anti-
quo, quoniam in antiquo plus est de ni-
gra substantia, vbi & plus resina ineft.
quare sepe miratus sum, cur tanta mutatio-

cius

eius ligni sit facta, & quomodo cortex
qui abiici solebat, nunc in tantum pretium
venerit, nisi quod natura medicorum est
noua semper inducere, per quae & plus au-
toritatis & plus lucri acquiritur. eadem
innouandi cupiditas aquam in qua coque-
batur, mutauit in vinum, quod ursus in-
discretè à multis non sine magno pericu-
lo usurpat. vidimus enim mulcos è potu
vini illius malè affectos in insanabilem
ægritudinem decidisse, quare qui com-
plexiones calidas & siccas habent, habitu-
dines extenuatas, materiam morbi adju-
stiorem, ij cauere ab eo potu debent, secu-
rius verò ij accipient qui crassi sunt, & hu-
midi, & quibus materia morbi segnior
est, & multi lentois, & in locis remotis.
in ijs enim non inutile erit addere quod
exportet virtutem ligni, & quod subtiliet
etiam: & amabile membris sit, qua de cau-
fa multi & mel addunt, multi vinum non
in ipsa decoctione, sed post admiscent,
quoniam simul decoctum austerrissimum,
& ingratisimum facit potum.

Præparatur autem lignum hoc pacto.
Lima oportet scobes ex eo facere, non cō-
tusione, non incisione, lib. j. pulueris in li-
bris 12. aquæ infunditur per horas 2.4. in
olla libraru 16. capaci dein coquitur lento-
igne,

igne, collecta diligenter spuma & seruata ad vius quos dicentius, donec ad dimidium consumetur. decoctum hoc primum collatur & seruatur, tum fit & secundarium decoctum reliquis scobibus iniciendo totidem aquae libras, sed hoc si decoquatur ad quartæ consumptione, sat erit. vt eo oporet loco vini, priore autem utimur ut medicamine. sunt qui in primo decocto simul aut Senam, aut hermodactylos, aut similia concoquunt. alij non hæc addunt, nisi singulis quinq; aut sex diebus. ergo primi decocti dantur in aurora vnc. viij. aut viij. ergo in loco calido qui nec transpiret constituto. qui è lectulo ante horas tres non exurgat expectans sudorem. horis ab hoc potu quinq; prandium exhibetur, à prandio horis vij. rursus eiusdem decocti vnc. v. dentur, si æger ferrè potest, ac post horas iiiij. cenen. primis temporibus æger per mensem integrum nunquam cubiculo exibat, nunc data est licentia maior, eo etiam tempore tantum cibi exhibebatur, quo vix seruaretur vita, quod erat panis vnc. iiij. vel ad summum. iiiij. carnis pullinæ vnc. ij. passularum vnc. j. vino prorsus abstinebant, loco cuius vtebantur secundario decocto, aut simplici, aut cum melle facto, nunc omnia licentius aguntur. nam & domo

mo exire sinunt, & largius alunt. verum qui patientius cuncta ferunt, & securius, & incoluius curantur. aliqui panem biscoctū dari iubent, quo scilicet vt arbitror, exsiccant magis. sed certè exsiccatio hæc non ea videtur mihi quam querimus. querimus enim non eam, quæ ex alimento fit, quatenus alimentum est, sed magis illam quæ circa humores fit, vt à medicamento. biscoctus autem panis quatenus alimentum, membra exsiccatur, quod nō querimus, quatenus autem medicamentum (quando & ipse siccus est) & qualitate & imbibitione potest certè exsiccare, sed ad humores non transit hæc exsiccatio, nisi prius exsiccetur sanguis ab alimento factus, quare & superstitionis semper existimauit hunc vsum & affectatum, & parum utilem. Spuma verò quam collegisti, illinenda sunt ulcera, si qua sunt, nec non & callositates omnes, & loca quæ dolent. porrò faris esse solebant huic potui dies triginta, nunc plures requiruntur, siue quod materna crassior & terrestrior facta sit, quam primis temporibus, siue quod non utamur ligno antiquo, & licentia ægrorum sit maior, qua de causa in maiori parte nō semel sed bis dari hunc potum necesse est. Si verò in vino facere decoctum placet,

y prius

prius bene consule & temperaturam ægri,
& habitudinem bene spectato, item & xta
tem & anni tempus. potest idem decoctū
fieri in aquis sublimatis endiuæ & cico-
ræ, & lupulorum, & borraginis, & simi-
lium, quod iuuantissimum nonnunquam
vidimus. atq; ita se habet, quæ per Guaia-
cum curatio fit. quo si careat vtere vel su-
prascriptis innipero, citro, cupresso, vel &
Theda, & terebinto, & cedro, & ebeno, vel
calamo aromatico cum radice Gentianæ.
Nunc ad eos veniamus, qui per sudorem
curant, viæ eorum multiplices, alij per ea
sublimata curant, quæ Elexir vocat. omnia
acutissima & ignea, periculosa quidem &
vitanda. alij per ea faciunt quæ simpliciter
fudorifica dicuntur, quibus & aromatica
admiscent. sic enim & putrefactiōni resi-
stunt, & materiam liquant, & in sudorem
vertunt. Præstantissimum inuentum est ra-
dix Cynarum. ea (vt perhibent) è regione
Sinarum defertur à negotiatoribus ijs, qui
ad Calicut & Taprobancem, & ultra nauigant.
qua incolæ vtuntur ad ægritudines
multas, præcipue autem ad morbum gal-
licum, sudorem plusquam credi posuit
prouocat, & exsiccat, quare nec mirum
est si huic morbo valet. modus vtendi hic
est. Radices per transuersum incidentur in

afful

affulas tenues rotundas, atq; harum vnc.j.
in libr. 12. aquæ ponuntur in vase teltaco
capaci libr. 16. ac igne lento ad consum-
ptionem tertiae partis coquuntur, decoctū
libr. j. datur in aurora bibenda. reliquum
seruatur loco vini potandum. eiusmodi
decoctū diebus singulis fit, duas vel tres
horas morari in lectulo oportet ac suda-
re, mox surgendum si videbitur. verū
aperto aëri exponi non conuenit, nisi post
dies septem. Dantur autem toti curationi
dies quinque & viginti ferè, ita quod vni-
tis quinq; & viginti tota curatio exple-
tur. Inter ea omnis venus cauenda, acerbæ
omnia & concoctū difficultia vitanda. si
verò careas ea radice, vti potes loco eius
radice cānarum nostratium, cui calatum
aromaticum addas, potes & radicem per-
sonatiæ decoquere, quæ mirè sudorem
ciet, cui si irim adiungas, vel xirim, & aco-
rum, & calatum aromaticum & schinan-
thum, ut ille facies. ac decocto vtendum
erit per dies plures. potest & aliud deco-
ctū fieri quod intentiones omnes complebit.
Gentianæ, radicum bulapathi seu
bistortæ, costi, aristolochiæ, iridis, casia
ligneæ, scordij, dictami creticæ, quod suf-
ficit de vnoquoq; infunde, decoque vt præ-
dicta. Hæc ergo sunt, quæ factis debitib

y 2 purg

purgationibus si non recedit morbus, experiri potes, vti blandiora & secura magis. Nunc & acerba prosequamur, quibus primis tempotibus statim vtebantur, ab empiricis primum inuenta. alterum fuit inunctio, alterum suffitus. quae quamvis empirice inuenta fuerint, & à similitudine (vt diximus) ad scabiem habent tamen idoneam rationem, nam ex iis constant, quae seminaria exurunt, & totam materiam exsiccant & abstergunt, & liquant, & in sudorem vertunt. materia eorum è causticis potentia est, aut è propinquis causticis quibus adduntur conuenientissima quæque, quæ ergo in vunctionem veniunt, alia sunt caustica potentia, non quidem quale chalcanthum & arsenicum vocatum, & sublimatum, sed quale argentum viuum, quæ materia ferè est huius medicamenti, est autem potentia causticum, quod ex subtilissimis atque igneis partibus constat, quod sublimatum ostendit. vbi igitur particulae illæ intra corpus acta factæ sunt, sive quod per se sint natæ plurimum calerefacere simul ac vnitæ sunt, & separatae ab aliis, sive quod minima omnia argenti viui sint apta plurimum incalescere à calore nostro, & ob densitatem materiæ mox etiam exurere, tum quidem & excitatione.

tatio & exustio circa seminaria cōtingit. aduntur & quæ intro portent virtutes causticorum, & simul emollient materiā, quo aptior sit liquari, vt pinguia. adduntur & quæ subtiliant & abstergunt, & liquant, ac postrem quæ contagionibus modis omnibus aduersantur. tale est quo saepe vñsum quod habet Axungiae porcinæ lib. 5. butyri recentis vnc. iij. Terebinthinae, styracis liquidæ singulorum vnc. ij. Thutris, myrræ, masticis singulorum vnc. 5. iridis, aristochiaæ, Gentianæ singulorum drach. iiij. hellebori drach. ij. sulfuris vnc. 5. nitri drach. j. succi inulae, succi apij singulorū vnc. j. olei laurini, rolati. q.s. aceti vnc. j. argenti viui pars omnium octaua, misce & fiat vnguentum in mortario ferreo. posse sunt & leniores compositiones fieri, & diversæ formari prout & intentiones, & causæ diversi sunt. quare & illud notandum erit quod vbi plus gummositatum videbitur, plus pinguedinum apponendum erit in vnguento. vbi minus gummositatum, plus autem pustularum & ulcerum, plus puluerum apponatur, in delicatioribus vero minus argenti addendum erit. vbi vero complexio calidior fuerit, imponenda, quæ temperent, vt butyri plus, & plus olei rosacei, minus vero exsiccantium. prius autem

quam linias exactissime purgationes procurandae sunt, & phlebotomia etiam si expedit, qui vero inunguedus erit, loco calido ponatur, inungaturque totus praeter caput, peccus, & sub aliis tum stappa multa calida fasciandus. sunt qui & sacculos ex ordeo calefactos inter coxas & sub aliis, ac pedibus ponant, quo penetreret vnguentum magis & sudent melius. aliqui bis in die inungunt, quod graue nimium est, satis erit si semel inungas. quidam & statim a prædio vngunt, quod & si ad sudorem eliciendum accommodatum videtur, ad totam tamen nutricationem ineptum est. quare melius inungere per horas quinq[ue] ante prandium, eo tempore nihil prohibet, & meracum etiam vinum cõcedi album. possunt inunctioni dies x. dari, à quibus si exulcerari os incipiet, & sputum multum emitti, id compescendum non est, sed sinendum, donec videatur os male affici, tum foue aut lacte, aut aqua ordei, & diamoro vel melle rosa-to. mox etiam vbi ulcerum sanatio quærēda sit, è stipticis & alumine os ablue & gararissa. dicendum autem & quæ iuuamenta ex hoc linimento consequantur, & quæ nouimenta iuuamenta erunt, quod dolores miro quodammodo tollentur, gümōtates dissoluentur, aut in ipsa vunctione,

aut

aut post, vlcera sanabuntur, & pustulae omnes recessent. Verum non sine suis incommidis & malis. quorum primum est foeditas vnguenti illius, mox grauius est, quod os & palatum exulcerant, ac soldices tanta per os concitatur per dies 15. & amplius ut nihil foedius, nihil intolerabilius videatur. cibus nullus mandi potest, etiam vix sorberi datur, dentes luxantur, somnus adimitur, & breuiter per id tempus nihil grauius sentiri potest. multi præterea sublato morbo, tremuli remansere, multis reuixit labes. Inuenire idem Empirici & suffitum, ægrum collocant in matella, panis optimè circunteguat, vt ne etiam os extet, tum Cynabarim cum thure mistum vrūt, quo suffitu incalescit æger mirum in modum ac sudat, acerbissimum verò est medicamentum, quo ego nunquam ausus sum vti ad corpus totum. ad certas autem partes vt crura & brachia quum vel sphaceli adiunt, vel ferè gummositates, vel dolores, vel vlcera male morigerata, etiā præstantissimum arbitror. cæterum ab eo abstinentia suadeo, nec empiricis credendum, quibus nihil temerarium est magis, quando & per os etiam ausi sunt argentum viuum, & quod præcipitatum vocant, confectis ex ijs pilulis exhibere, quasi ea-

y 4 dem

dem vis sit argenti viui extrà appositi, & deuorati. Utuntur autem Cynabari quoniā & in ipso potentia est viuum argentum.

Quærat autem fortasse aliquis vtrū balnea conueniant huic morbo, qualia Apo-nensia & Porretana aut etiam nostra, nam & exsiccārē possunt, & abstergere, & sub-tiliare, & sudorem inducere. ad quod dici-mus experientia constare nihil aut parum ea prodest. causam ipse arbitror, quod debiliora sunt, quām vt possint materiam tam crassam, & tam lentam liquare. leuio-res quidem cutis infectiones qualis est sca-bies, & impetigo, & quæ ab hepatis aduf-tione contingunt, & falso phlegmate vel nostra Calderiana tollere valēter possunt, maiora verò non possunt. propter eandem causam & pulueres qui suprà laudati sunt contra contagiones frigidī existentes, vt bolus armenius, & sphragis, & Gemmæ, nihil ad hūc morbum valent, sed solum qui calidi sunt, vt Thus & mastix, & myrrha, & scordium, & diētam, & alij quoquāmodo fuerint administrati. Sunt autem cum hoc morbo accidentia quædam con-iuncta, ad quæ particulatim interdū op̄er-tet adhibere remedia, inter quæ est dolor capitis, interdū totum occupans, interdum partem, materia multa distenta & coacta

supra

supra caluariā sub pericraneo vocato, quæ s̄epe nullis remedij leuari solent. ad quos ego nihil iuuantius inueni, quām infūgere interna brachia præfertim quā venæ ce-phalīcæ protēduntur hoc linimento. succi inulae, succi broniæ, styracis liquidæ. Tere-binthinæ singulorum vnc. j. gummi eleni vnc. s. pinguedinis vrsi, anseris, butyri, singulorū vnc. j. s. Thuri, Iridis singulorum drachm. iij. olei irini quod sufficit, argenti viui octauam partem. Sunt s̄epe & gu-mmositates tantæ duriciei, vt nec Guaiaci spuma, nec alijs solitis linimentis auferri queant. quandoq; pretenduntur per longi-tudinem tibiæ tanto dolore vt mors præ-feratur. quapropter ad valentissima reme-dia recurrere oportet, quidam suffitus præ-dictos adhibent, alij accenso & candente pyrrhite lapide spargunt decocto Guaiaci & aceti & locumi fουent. Confert autem & hoc emplastrum radicis cucumeris agre-stis radicis iridis singulorum quantum sat est, coque dum tenescant, tum librā ha-rum accipito ammoniaci, serapini, galbani singulorum vnc. ij. styracis liquidæ vnc. j. s. pinguedinis vrsi, butyri singulorum vnc. j. argenti viui quartam omnium partem misce, & pro arte emplastrum confice. in-terdum fauces & guttū ex prauis distilla-tionibus

y

s̄tationibus

tionibus eroduntur, quibus nisi succurratur, saepe gargareo absumitur, saepe vsq; ad ossa, transit corruptio. factis ergo purgationibus, & quas potes, dimensionibus, gar-garissare oportet decoctum quod fit ex ligistro & plantagine & Cytinis, in quo mox alumen & fex aceti & nitrum dissoluantur cum bolo armenio.

Tägere item oportet locum, si hæc non conferuit, bombice infusa in aqua eruginis, æris, sandaracæ, & aluminis. fit & aqua ad id mirabilis, distillatur Theriaca in aqua vitæ, & aceto per elabicum, aqua exit limpidissima virtutum multarum, præcipue autem valens vbi profundius conduci vis medicamenti debet. si ergo, bolum armeniū aut sphragida in eo dissolueris, ac partes eroas tetigeris, & seminaria eius cōtagionis absumes, & erosionē omnē sanabis.

Nonnullis & pili cadunt, aut barbæ, aut superciliorum, aut & capitis, quod deformes, & ridiculos homines facit. continuò ergo è speciebus hieræ diacolocynthidos pilulas confice, & à cibo suscipe, tum Guaiacum cum melle & ladano in vino coque, & foue locum eo decocto calido.

Valet & hoc odoriferum quod habet Pomatae vocatæ vn. ij. ladani vnc. 5. musici gra. iij. aquæ rosatæ in qua bullierint gra. vij. sublim

sublimati vnc. j. misce omnia & bene in corpora, & line. Valet & aqua prædicta è Theriaca distillata.

Accidit quandoq; vt adolescentuli sine, qui hoc laborant morbo vel è matre contracto, vel è nutrice, quibus prædicta auxilia præstari non possunt, his casibus ego consueui facere decoctionem Guaiaci quo pacto mōstrauimus suprà, mox decoctum id per elamicum in purissimam aquam distillari iubeo, ac puero bibēdam do diebus singulis vnc. iij. vel. iiiij. ea & ebibi non ingrata est, & non parum iuuat. atque hæc demum sunt quæ de syphilide morbo dicenda mihi visa sunt. ad quæ si quis rectè respexerit, compositiones multas & varias formare poterit, pro ætatibus & sexu, & complexionibus, & materia, & reliquis, quæ diuersa quum sint, diuersa etiam remedia exposcunt.

De Curatione Elephantiæ. C A P. II.

Qui de curatione Elephantiæ scripsisse, sicuti materiam solam in qua consistit considerarunt, ita de ea ferè sola, quæ in nobis primò fit, curationem tradidere. de ea vero, quæ per contagionem ab alio concepta est, atque ea quoq; quæ primò in nobis fit, quatenus contagionis rationem includit,

includit, nihil certè attigere, quod profet. Etò par erat facere. nam in ea quidem, quæ contagione contracta est, sano alioquin homine existente, & melâcholia non exuberante, quid per deos facies per initia? si materia digeras, si euacues, cur & in ea, quæ in nobis fit, Archigenes psilotris utebatur, & causticis, vel ijs quæ causticis propinquâ sunt, cur non ita in cancro operamur? quum ex eadem materia sint, certè non oportebat solum dicere, redundante in venis melâcholico humore, & non potente à splene trahi & digeri, expelli à natura ad cutim, atq; illic eas pustulas facere: sed oportebat & illud enarrare, quòd illic putreficit, nec solum hoc, sed quòd putreficit fordida quadam & conclusa putrefactio- ne, per quam & contagionis feminaria includit, atq; in hoc à cancro differt. proptor quod alijs cancer, alijs Elephantia indiget. quanquam remota in materia communiceant. quapropter si alicubi audies Galenum dicere eodem modo curare oportere Ele- phantiam, quo & cancrum, quòd ex eadem materia sint, intelligas oportet quantum ad antecedentem & remotam materiam spectat. duplaci igitur scopum in Ele- phantia esse scito, alterum ad materiam istam remotam, si qua est, quæ in corpore redund

redundet, alterum ad materiam quæ circa cutim iam putreficit, & contagiosa fit. si igitur prior illa materia redundantare tibi videbitur, protinus secare non solum venam basilicam debes, sed & vtranq; si expediens videbitur, consentientibus cæteris. verùm per initia hæc fiant, & quum in aliquo primo oborta est contagio. nam vbi aut ab alio accepta fuerit, aut in tantum processerit, vt fera iam sit, tum si secabis venâ, contagem introrsum trahes, & hominem in maiori periculo statues, reliquâ verò materiam digerere oportebit, & mox euauare digeremus autem per ea quæ incidunt, & subtiliant, & abstergunt, ea com- miscentes quæ leuiter huincētent. quare aptissimum erit serum caprinum, in quo decoquantur stœchas, & Thymum, & Epithiunum, & satureia, & scordium, & di- & tamnum creticum, & iris, & seris, & lichen, & stratiotis, & eiusmodi quæ varian- da erunt, prout & materia modo minus, modo magis exusta est. syrupi verò erunt, & oxymel, & quæ fit de epithimo, & de fumo terræ, & sabor, & de pomis, & eius- modi. euauare autem oportebat per Hie- ras qualis est diacolocynthidos, & Ruffi Hiera, & Archigenis, nec non & per Hel- leborum & Epithimū, & Senam, & poly- podium,

podium, & similia. Materia verò quæ pustulas facit, & ipsa quidem digeri vult, hoc est parari ut absūti possit. faciunt autem hoc, quæ subtiliant & leniter molliunt. quoniam verò & lentore quodam ac fōrditie referta est ea materia, tum & seminaria contagionis includit, abstergētibus, & exsiccantibus indiget. exsiccantibus autem non mediocriter, sed validioribus & aucto potentia causticis, aut propinquis. medica- menta igitur, quæ huic contagioni valent, sunt quale nitrum & sulfur, & helleborus, & cedria, & Thus, & iris, & argentum viuum, & terebinthina, & styrax liquida, quibus addantur adipes, è quibus placeant Taurinus, Vulpinus, Vrfinus & Leoninus. dubitabit autem aliquis quomodo tam calida conueniant, quoniam tam materia quam seminaria in aduertione quadā consistunt, quare fieri videtur, ut in utroque adaugeatur adustio. Verū tamen videamus & antiquos ex his medicamenta exhibuisse, qui & nitro, & alcyonio, & psilofris, & utroq; helleboro, & trochiscis Andronis utebantur. rectè igitur fieri existimamus, ut per prædicta contagionem hanc extinguiamus. sed conuenientissimè apponentur aliqua que tum humectent, tum & aliquantulum refrigerent, placet igitur ut butyrum

butyrum addatur, & mucilago, psilij, & polygonati, & succus solatri hortensis & similia, ne plus æquo sanguinem exuramus. præcipuam autem & in hoc vim habet argentinum viuum sicut & in Gallico morbo.

Ad hæc autem valet & vipera caro, & viperatum vinum, & crocodillorum terrestrium & ascellorum, qui sub vrceis degunt, nec non & trifolium, asphaltite, & syderitis herba, & calamus aromaticus, & rasura eboris, placent & balnea tepida.

In quibus si more antiquorum inunctiones prædictæ fiant, non certè præter rationem sit.

Sunt porrò & alij in contagione constituti morbi ut lepra ita à Græcis vocata, & scabies, & papulae, & areæ, & ophias, & ophthalmiae quædam, & dysenteriae etiam nonnullæ, quorum omnium curationi scribenda parcemus, existimantes è prædictis viam vnicuique fatis patere ad ea rectè tractanda,

quare & quantū ad insti-
tutum nostrum ne-
gotium attinet
hæc dicta
sint.

F I N I S.